

22

DE

Fide & Officiis
CHRISTIANORUM
LIBER.

2. L. g.

Authore THOMA BURNETIO, S.T.P.

K

MYCINATHIA

LONDINI:
MDCCLXXII.

22

Index of Officers

CHARTERED

L. I. B. D.

BRITISH MUSEUM

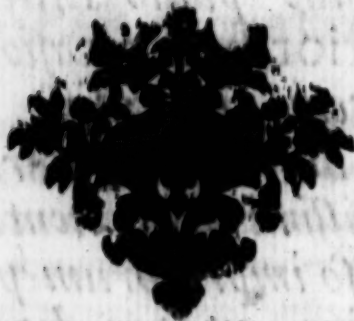

MONITUM.

AUCTORIS doctissimi pruden-
tia cautum fuerat, ut
quam de rebus controver-
sis sententiam clausam in pectore ha-
buit, nonnisi cum paucis,isque
consultioribus, amicis communica-
ret: nec palam proderet, ne, data
ingeniis hinc paulò infirmioribus
indè liberioribus occasione, conten-
tioni facem prætulisse videretur.
Quoniam autem tam rara Scripto-
ris eruditissimi monumenta ob codi-
cum ab ipso impressorum paucitatem
aut deperire aut pro deperditis ha-
beri aliquando possent, aliquot eo-
rum

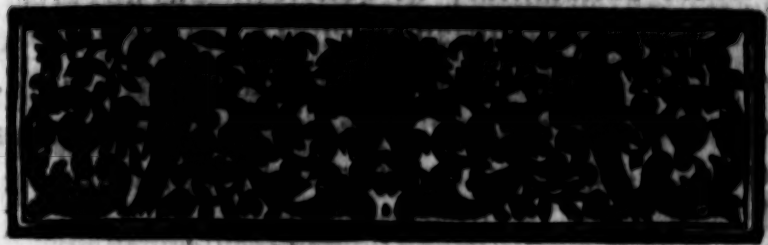
rum exemplaria visum est diligen-
ter ad ipsum Archetypum recude-
re: non ut in vulgus ederentur (ne
fortè Auctoris defuncti proposito
fraus fieret); sed ut selectorum
quorundam fidei, quasi depositum
quoddam, concredita, tam à publi-
catione quàm ab interitu tuta con-
servarentur. Quisquis igitur hac
acceperis, scias tibi utendi tantum,
non abalienandi jus dari; teque
fidei violata reum fore, si, te per-
mittente aut connivente, vel exscri-
bantur, vel imprimantur. Vale.

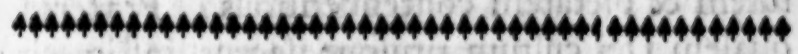
DE

De Fide & Officiis Car. I.

I

DE
**Fide & Officiis
CHRISTIANORUM.**

C A P. I.
Argumentum & Ratio Operis.

DOCTRINAM Christianam in Ca-
none Scripturae contineri, sive in
Libris Sacris Judaeorum & Christi-
anorum supponimus; neque id
agitur impraesentiarum, (quod ab
aliis praeclare praestitum est) ut eorundem Li-
brorum authoritatem vindicemus. Doctrinam
B autem

autem in sacris illis tabulis descriptam ita explicare conabimur, ut quæritantibus appareat, Religionem Christianam esse Œconomiam Deo dignam, & humano generi salutarem; nihilque supersit obstaculi (modò animorum vitia excipias) quo minùs hanc Religionem, ut cœleste donum & institutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & affectu ipsius obsequamur præceptis & documentis.

QUÆ proinde propius spectant ad hanc dissertationem ea sunt quæ sequuntur. Ut dilucidè doceamus pro virili, quam viam salutis præscripserit Religio Christiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ insuper auxilia promiserit ad virtutem & pietatem contendentibus. Præterea, qualem Dei cultum ritûsque sacros instituerit. Porro quibus constet dogmatis Fides Christiana, quærendum: Quæ nova proponat aut mystica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum. Denique de præmiis & poenis vitæ futuræ, quid statuatur: Qualem polliceatur felicitatem suis discipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliisque affinibus, versabitur hæc dissertatio.

INTER alia quæ Christianis olim objecere Philosophi, duo erant maxima: Primum erat

Credu-

CAP. I. Christianorum.

3

Credulitas, seu fides temeraria, in recipiendâ suâ Religione, & eâdem pertinaciter asserendâ: Dein alterum, ipsius religionis imbecillitas & impotentia ad restaurandam & perficiendam, ac, ut itâ dicam, beatificandam Animam humanam. Ad prius quod spectat, *Celsus* apud *Origenem* populum Christianum L. I. generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate suâ facilè decipiuntur à præstigiatoribus: Nec eos pati velle ait, ut sua fides ad examen revoce-
tur. *Φησὶ δὲ τινὰς μὴδὲ βυλομένους διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πιστεύουσιν, &c.* Quosdam ex his, de Christianis loquitur, ne velle quidem rationem fidei suæ vel reddere vel accipere dicat. Usurparéque illud dictum, nè **EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE.** Dicere etiam solitos, mala res est mundana sapientia, bona verò stultitia. Pudet audire hæc opprobria in Christianos effusa, temerè licèt, ut spero, & invidiosé. Siqui sunt qui hoc modo torpere & otiosi amant in suâ religione, & tantùm non obdormiscere, in eos incidant hæc spicula, pungant & expergefiant. Nos utique vigiles esse volumus, animoque parato ad tuendam provinciam. Nullam fugimus examen Fidei nostræ, nec eam à quoquam recipi petimus, nisi peracto prius examine; sive id

instituant per monumenta Prophetica, sive ex historiâ rerum à Christo & Apostolis gestarum, sive ab ipsius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus, nullum locum excipimus, unde elici possit veritas, aut elucescere.

Quod pertinet ad alterum nobis à Philosophis objectum, est quidem commune Christianis cum Judæis, Ethnicisve quibuscunque qui formam aliquam religionis, cultumque Dei aut Deorum observabant. Scilicet *Porphyrius*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuscunque humano generi hætenus propositis, hanc ausus est ferre sententiam, *Nondum receptam esse unam quandam sectam que universalem viam Animæ contineat liberandæ.* Nempe liberandæ à suis sordibus, & ad primævam suam felicitatem & perfectionem restituendæ. Id enim voluit *Porphyrius*, necdum ait ad suam notitiam pervenisse, ex ullâ Philosophicâ disciplinâ, aut religione publicâ, hujusmodi viam salutis universalem.

S. August.
C. D. LX.
c. 31. vid.
etiam
c. 11.

Quæ desideravit *Porphyrius* in omni aliâ religione, putâ vitam æternam, & quæ eò ducat viam certam, ea nobis promisit & exhibuit Dux & Legislatores noster, Christus. *Ego sum, inquit, via, veritas & vita, Job. xiv. 6.*
Dixitque

CAP. I. Christianorum.

5

Dixitque sibi datam esse omnem potestatem in Cœlo & in Terrâ, (Mat. xxviii. 18.) Nec tantum in Cœlo & in Terrâ, sed etiam inferorum & mortis ei commissas esse Claves, Apoc. i. 18. Dein hanc plenitudinem potestatis jussuque in vitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Postea, suâ ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti; in arrhabonem & præsentionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cum de autoritate Legislatoris agitur.

INTEREA, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cœlum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Ita vitam æternam explicuit Christus, ita intelligunt Philosophi. Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat condiciones, quâ viâ eatur ad cœlum, respondet ipse, Job. xi. 25. Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit in me habebit vitam æternam, & suscitabo ipsum in ultimo die. Hoc est, qui fidem legemque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, si-

Luc. xx.
36.

ve

ve Gentium sive Judæorum, hoc ei præmium dabo, hanc mercedem, se, finitâ hâc vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem sæpius repetit Christus, oblatâ occasione, in aliis sermonibus & colloquiis, *Job. iii. 15. c. vi. 40. c. x. 28. c. xvii. 2, 3.*

His itidem consentientem in omnibus experimur doctrinam Apostolorum, primorum Evangelii præconum. Potentiam simul & propensam Christi voluntatem ad procurandam salutem humani generis, vimque illius institutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & testantur. *Rom. i. 16. Non me pudet Evangelii Christi, inquit Paulus, siquidem est potentia Dei ad salutem cuius credenti, Judæo primum, tum etiam Græco. Nec est, inquit Petrus, in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub cælo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos salvari. Hunc etiam ὁδὸν σωτῆρα iidem testes asserunt, & velle & posse Animum nostrum in participationem naturæ divinæ, corpûsque in participationem formæ divinæ evehere, (2 Pet. i. 4. Phil. iii. 21.) Quibus præmiis, quâ gloriâ, nihil patitur illustrius natura humana: nihil cupit præclarius ambitiosa philosophia. Sed de his plenius in sequentibus.*

HÆC

HÆC ad *Porphyrium*. Sed liberandæ & emancipandæ Animæ à servitute hujusce Corporis, purgandæque ad vitam, quam anhelamus, coelestem recipiendam, impares esse dicit omnes ritus, omnemque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoscimus & unâ affirmamus, *Rom. i. Heb. x.* Sed non expectanda est integra & absoluta emancipatio ante solutum hoc Corpus, mundumque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum, *Rom. viii. 19, 20, 21, 22, 23. Eph. i. 13, 14.* Interea Christianis præcipitur in hac vitâ iterum iterumque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctisque promittitur salus æterna (*Heb. xii. 14.*) memoratâ ubique sanctitate, ut ejusdem obtinendæ conditione necessariâ. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vimque promissorum de vitâ æternâ consequendâ, *1 Cor. xv. 58. & 2 Cor. vii. 1. Hebr. xii. 1, 2.*

ITA comparata est, ut vides, Religio Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hac
insti-

institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maximè idonea. Id unum superest, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab authoritate divinâ & ab eâdem confirmata, ut effectui suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostram & expectationem frustratum iri. Id quod, spero, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

Hæc in genere præfati sumus ad Philosophos. Quæ præterea à Judæis, antiquo Dei populo, obijciuntur, circa Messiam nostrum, Legemque novam, ea sub finem hujusce scripti tractabimus; ut cuilibet adversario fidei nostræ, sive Græco sive Judæo, modò suæ infidelitati rationes aliquas obtendar, responsum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis nostræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuendum esse ab ipsius hostibus in quovis certamine honesto; modò ex parte nostrâ, bonæ causæ nec animus desit, nec consilium. Hæc breviter præfati ad opus ipsum progrediamur.

CAP. II.

*De Religione Naturali, universali
& immutabili. Dein de Religio-
ne instituta, & ipsius fundamen-
to generali in singulis OEcono-
miis.*

OMNIS Religio vera, sive divinitus sive
humanitus instituta, suas habet radices
in *Religione Naturali*; Hæc igitur primò est
consideranda: Religio autem naturalis in eo
posita est præcipuè, ut agnoscamus *Deum u-
num Summum*, rerum omnium Authorem &
Rectorem; Dein rerum discrimina, secundum
rationes veri & falsi, boni & mali, turpis &
honesti, justi & injusti. Denique, quatenus
ab his arguitur, præmiorum & pœnarum fu-
turam distributionem. His fundamentis inni-
titur religio prima, atque ei superstructæ sunt
Religiones secundariæ: quæ dici solent œco-
nomiæ, dispensationes, Leges aut Institutio-
nes sacræ. Hæ verò œconomix & instituta
multimodis variantur pro ratione temporum,
locorum & gentium. Dein alia atque alia
sunt secundum rerum intellectualium ordines
mundosque

mundosque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodum enim in Corpore animali sunt quædam stamina, ad vitam & sensum necessaria, sine quibus natura animalis constitui aut consistere non potest: licet interim variae sint formæ & figuræ istorum corporum, superadditis organis aptisque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piscium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & sensu fruuntur: Ita variae sunt Religionum formæ, facies, & constructiones, pro vario rerum statu & ordine, secundum providentiam & consilium sapientissimi Rectoris & Opificis: participant autem omnes, plus minus, eandem naturam intimam, eundem succum, sine quo nullam habituræ essent vim divinam aut vitalem. Nullum est ædificium absque fundamento, nec arbor aut frutex absque radice: Neque magis sine his seminibus & principiis originariis ulla nasci potest aut constare religio.

Ad hæc consequens est, vel potius intertextum, universalem & immutabilem esse hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione institutâ dici potest. Universalem enim dico sensu latissimo, quoad omnia tempora, terras, populosque: Nec in hac Terrâ tantum, sed etiam in
cæteris,

cæteris, quotquot sunt habitabiles per totum universi ambitum. Sicut enim colores sunt varii in variis corporibus pro ratione materiæ subjectæ, Lux autem eadem est quæ singulis subternitur, & à diversis corporibus diversas habet modificationes: Ita religio naturalis in se eadem ubique, variè modificatur in diversis œconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræsentatur. Neque æquum est credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantum apud nos misellos & in hoc Orbe exiguo, sed quaquâ patent universi latifundia, ubicunque habitant animalia rationis & religionis capacia, elucet hæc varietas, & nova pulchritudo, & πολυποικίλος σοφία.

ILLUD præterea notandum: Quo præstantiores sunt naturæ intelligentes & sublimioris ordinis, eo puriorem esse & magis defæcatam religionem quæ apud ipsas exercetur; ut cum cælum versùs ascenditur è terrâ, quo altius evades, eo lux erit liquidior, & puriorem hauries æthera: Deorsum autem dejectis oculis crassius & turbidius videtur lumen, umbris hæc illuc, & nebulis, & fumis interspersis. Pariter in naturis superioribus, quo propius acceditur per varios transeundo rerum gradus ad summum Numen, eo magis lieto & casto lumi-

ne, mente & veritate in singulis colitur Deus, virtutisque & pietatis peraguntur officia. In inferioribus autem umbrosior est religionis forma, affectibus humanis, aut incolarum quorumcunque indoli & infirmitati magis accommodata.

Aug. de
C.D. l. vi.
c. 5.

DISTINXERUNT olim sapientes Religionem in *Vulgarem & Philosophicam*: & inter Romanos doctissimus *Varro*, *Vulgarem* illam iterum dispartivit in *Poeticam & Politicam*. Hæc quidem non malè sejunxit & discrevit alia ab aliis in Religione Ethnicâ, ut erat impura & permixta; atque alia apud vulgus, apud sapientes alia. Nos autem quæcunque sunt fabulosa aut artibus politicis excogitata, à religione naturali rejicimus. Id tamen, quod rectè notavit idem Author, non diffiteor, multa vera esse quæ vulgo scire non sit utile: & siqua nudè proposita finem suum non essent assecutura, in iis licet ad commune judicium popularemque intelligentiam stylum demittere.

DIXIMUS præterea Religionem naturalem esse *Æternam & immutabilem*: ut patet exinde quòd radicata sit in naturâ divinâ, quæ est æterna & immutabilis. Est in Deo, ut in suo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, justitia, sanctitas, omnis denique rectitudo: Et
ab

ab his perfectionibus naturæ divinæ æstimanda & metienda est perfectio omnis creaturæ rationalis. Eo enim quævis est perfectior, quo propius accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quo perfectior eo beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata sitis, eo nos impellunt omnia, ut veritatem, justitiam, bonitatem, cæterasque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Quinque harum perfectionum regula sit immutabilis & inflexilis Dei natura, ut antea diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & respondet religio naturalis, in hac parte fixa, immobilis & immutabilis.

Hæc de religione naturali secundum innata rerum discrimina, boni & mali, turpis & honesti, in vitâ & moribus instituendis semper observanda, dicta sunt. Pars altera religionis naturalis versatur circa cultum Dei, & pietatem summo Numini debitam. Est autem vera pietas Adoratio Dei secundum dignitatem & perfectionem suæ naturæ. Estque vel solius animi, in meditatione & contemplatione posita, &, quæ inde nascuntur, aspirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel est etiam externa, quæ corpore unâ peragitur, precibus & laudibus

dibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultus exterioris. Neque enim hæc pingas velim Religionem naturalem penitus nudam, sine omni cultu, instar foetus recens editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliata: His solet redundare potius religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam. Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Præterea Dies festi sacris obsequiis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, resipiscenciam & reformationem hortationes. Denique, quæcunque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetranda beneficia, vel ad salutem publicam aut privatam, secundum optimum naturæ lumen, ea sunt inferenda aut adoptanda in religionem naturalem.

NON

NON est adeò sterile naturæ solum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem instar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis consulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ scalâ ascendit in cœlum? Non est, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cœlum evahitur. Quâ lege præter illam conscientiae naturalis vitam instituit, mores rexit *Noachus, cum habitus est justus & perfectus in conspectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recens nato secundus tertiûsve erat ab Adamo, multis ante Mosem sæculis. Ille tamen *justus* dicitur à Christo, & inter viros sanctos numeratur, *Matth. xxiii. 35.* Denique quâ fide Abrahamus & reliqui Patres ante latam Legem Mosaicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hôsne omnes credemus æternum periisse, aut perituros esse? *Hos, inquam, qui legem æternam non habentes, sibiipsis fuere Lex, ostenderuntque vim legis scriptam in cordibus suis,*

Rom. ii.
14, 15.

* Tertull. advers. Jud. c. 2. p. 184. Unde *hæc justus inveniens si non erat*, addo Notam Pamellii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

una testimonium reddente ipsorum conscientia,
& cogitationibus sese mutuo accusantibus aut
etiam defendentibus. Te præterea testor, No-
bilem Arabem, Dei servum, Jobum; Dei ser-
vum appello, erat enim, Deo teste, *Integer*
& *rectus*, *timens Dei* & *recedens à malo*.
Quas virtutes heroicas exercuit, referente Hi-
storiâ Sacrà! Quam vim & constantiam ani-
mi! Quæ præclara documenta reliquit, ver-
bis factisque! Plures non memoro satis notos,
ex hac aut illâ gente & ætate †. Nec cre-
dendum est, hos eximios viros sibi solis sa-
puisse: Celebrârunt, in suâ quisque familiâ,
tribu, ditione, cultum aliquem divinum, pu-
rum, castum, Deo gratum, sibi & suis saluti-
ferum. Tales cultores quærimus, cultumque
similem, in eâ, de quâ hîc agitur, religione
naturali, sincerâ & incorruptâ. Sed ad Reli-
gionem institutam transeamus.

RELIGIO instituta qualiscunque duabus
constat partibus, communi & propriâ. Id
quod participat cum religione naturali, Com-
mune appello: & quod habet novum & huic
superadditum, institutione aliquâ divinâ aut

† Οἱ αὖ ἀγαθοὶ ἰσχυροὶ &c. Justin. Apol. 2. p. 83. Dein Dial. cum
Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἱ τοῦ κόσμου, καὶ φύσεως, καὶ διδόντες κατὰ τὸν νόμον,
ἐκδοτοὶ τοῦ τοῦ Θεοῦ. Nam qui ea fecerunt, quæ universum, & naturâ &
perpetuè pulchra sunt, Deo donè placent.

humanâ;

humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici potest. Piëtas enim & probitas naturales sunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ; vel instar sanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, secumque vehit & vitam & vires & sanitatem, singulisque partibus nutriendis succum idoneum. Proinde semper in Religione divinitus institutâ, adeoque verâ, pars naturalis est superior, & dominatur alteri quoties sese intersecant, atque ita impediunt ut alterutra sit intermittenda. Hoc in œconomiâ Judaicâ & Christianâ, à Deo constitutis, manifestò patet: In Ethnicâ parcius, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & institutis omnibus sanctitas naturalis, & virtus interna, ut infra patebit. Sed operæ pretium erit has Leges sacrâs cujuscunque ordinis cum naturali paucis conferre, ut in singulis quem locum teneat Illa videamus.

QUOD Legem Judaicam, imprimis notum est Decalogum esse partem ipsius principalem: Eumque fundari, maximâ ex parte, in lege naturæ: in officiis putâ quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honesto, præstare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Christus, (*Mat.*

Vid. Jer.
c. vii. 22,
23.

xxii. 37, 38, 39, 40.) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter statuerunt è Judæis sapientiores. Aliunt quidam Doctores Hebræi, id primum fuisse consilium propositumque Mosis, ut ex unico Decalogo, sive decem præceptorum tabulis legem constitueret Israëlitis: Sed cum redux è monte vidisset ingenium populi ad Idololatriam propensissimi, utpote qui tantillo tempore suæ moræ *Aureum vitulum* sibi confecerat, & in Deum Israelis crexerat: His, inquam, visis, mutavit sententiam Moses, atque secum statuit, huic populo opus esse Religione negotiosâ, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus suis sacris distentos, ne ex otio & affectibus superstitiosis in idololatriam deflectant. Hinc legi suæ puræ & simplici multitudinem rituum adjunxit, utilium quidem in hunc finem, sed aliàs in onus & gravamen; ita tamen adjunxit, ut sub his umbris semper integra & illæsa maneret justitia naturalis & immutabilis. Flavius Josephus, vir harum rerum consultissimus, cum decreta Cæsaris & Præsidum Romanorum in gratiam data gentis Judaicæ exposuisset, in suæ Legis defensionem hæc subjungit, Ἐθεσι μὲν γὰρ ἔδεν ἐστὶ γένος, ὁ τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ χρηταὶ κατὰ πόλεις, ἐσθ' ὅπη πολλὰς ἐγγινομένης τῆς διαφορᾶς, τὸ δίκαιον δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις

Antiq.
Jud. i. 16.
c. 10.

ποῖς

ποις ὁμοίως ἐπιηδύει, λυσίτελέτην δὲ, ἑλλησίν τε καὶ βαρβαρίαις· ἃ πλείστον οἱ παρ' ἡμῶν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἀπασιν ἡμᾶς εἰ καθαροῦς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, εὖνως καὶ φίλως ἀπεργάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῶν ἐπαλητέον, καὶ ὅσον ἢ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιηδευμάτων διασθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ' ἐν τῇ πρὸς καλοκἀγαθίαν ἐπιηδύειν ἔχειν· τῆτο γὰρ κοινὸν ἀπασιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus quidem nulla gens iisdem utitur perpetuò, sed oppidatim fere in his fit mutatio aut differentia: Justitia autem omnibus hominibus ex æquo competit, res utilissima tam Græcis quàm Barbaris, cujus maxima in nostris legibus habetur ratio, nòsque omnibus, modò eas inviolatas servemus, charos ac amicos potest reddere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut non tam nos ob diversum vitæ genus horreant, quàm complectantur ob veræ virtutis studia. Hæc enim communis est omnibus, & sine hac non potest humana vita consistere. Rectè distinxit id quod singulare est in hac aut illâ Religione sive lege sacrorum, ab eo quod commune est omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλοκἀγαθον appellat, quod ubique est observandum. Idem sentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & discrimine rerum in Lege suâ constitutarum.*

PROPHETÆ * prætereà, qui Moſem ſequēbantur, idem rerum ſive juſſarum in Lege, ſive prohibitārum diſcrimen tradiderunt & inculcārent. Majoris ubique æſtimant pretii & valoris juſtitiam, probitatem, miſericordiam, aliāſque dignitatis innatæ virtutes, quā ſacrificia & victimas, aut ritus quoscuque, à Deo licet institutos. Multū verſantur, ut notum eſt, in hoc argumento Prophetæ, & cum magnā verborum vi & copiā: Deūque introducunt quandoque indignanter & cum ſaſtidio rejicientem hæc quaſi ſuperflua aut præ cæteris nihili faciendā. Vide quæ Prophetæ *David*, quæ *Iſaias*, *Jeremiah*, *Hoseas* & *Micah* hæc de re diſſerunt: & cum Judæis ſuperſtitioſis, quaſi injurias Legi factas vehementer expoſtulant, *Pſalm.* l. *Iſa.* i. 11, &c. *Jer.* vi. 20. *Hof.* vi. 6. *Micah.* vi. 6, &c.

Mat. xxiii.
23. & xii.
7. Luc. xi.
39, 40, 41.
Mat. v.
23, 24.

DENIQUE, ut olim Prophetæ, ita Chriſtus, Legis Moſaicæ ſupremus Expoſitor, hanc diſtinctionem rerum, magis minūſve ſacrarum, neglectam aut malè cuſtoditam Judæis ſæpius objecit & exprobravit. Quæ in ſe & ſemper bona ſunt Τὰ βαρύτερα τῶ νόμου appellat, *Legis graviora capita*, quæ præponderant aliis omnibus, innocuis licet & Lege externā & tem-

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 3a. Non aliud Genes prudentiores, Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

porariâ constitutis. Quumque ritualibus suis inhærent Judæi posthabitis his primariis, idque sub religionis prætextu, hypocrisis eos arguit Christus, malumque iis & tristes iras denunciat, irritum Dei verbum facientibus. Ita comparata erat Lex Judaica respectu naturalis; de Christianâ jam dicendum.

Mat. xxiii.
14. Mar.
vii. 11, 12,
13.

DIXIT Christus se venisse *non ad dissolvendam Legem Mosaicam*, sed *ad implendam*. Mat. v. 17. Quomodo verò implevit? Quam Legem non dissolvit? Legem Ritualement penitus dissolvit & abolevit: Teste Apostolo ad Ephesios (c. ii. 15.) & alibi sæpius. Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καὶ ἀργήσας, *Legem præceptorum in ritibus abolens*. Quinetiam res ipsa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Christianos, aliter non essent Christiani ut à Judæis distincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservavit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeoque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislatoris erat instar totius. Cætera typica & adumbrata explevit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem aded non extinxit, ut eandem stabiliret, promoveret perfecereque. Ita loquitur de

de Evangelio Apostolus, cū ipsius materiam finemque explicat, *Tit. ii. 11, 12, 13. Illuxit gratia illa Dei salutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatā impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & jussē, & piē vivamus in præsenti saculo. Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac servatoris nostri, Jesu Christi. Qui dedit semetipsum nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipso populum peculiarem, accensum studio bonorum operum. Hic scopus, hic fructus Evangelii.*

Mat. v. 45.
1 Joh. iii.
3.

JUBET nos Christus ut ad perfectionem aspiremus: ut Deum imitemur, tam bonitate quā sanctitate & puritate. Jubet nos inspicere ipsum fontem lucidum Boni, Pulchri, Justi sanctique, ut divinæ imagini conformes simus, divinæ naturæ participes. Hic est nostræ, omnisque veræ religionis apex: Nihil dici potest aut cogitari sublimius quā assimilatio ad primum & archetypum Bonum, Deum Optimum Maximum, infinitè perfectum. Præterea, tam Christus quā Apostoli pietatem externam, ritusque omnes parvi faciunt præ mentis interiori habitu, & renovatione animi ad imaginem Dei & primævam rectitudinem. Plurima sunt, ubique sparsa in Canone Christiano, perspicuè tradita ut neminem

nem latere possint, hujusmodi monita & præcepta. Denique, hæc omnia summatim & per *ἐπιλογισμὸν* recolligit Apostolus ad Philip-
pensēs, his verbis, *Quaecunque sunt vera, quaecunque veneranda, quaecunque iusta,* (sive ex lege naturæ, sive gentium, sive nostrâ) *quaecunque sancta aut pura, quaecunque amabilia, quaecunque bonæ famæ & nominis* apud omnes; *Si qua virtus, vel quod in censu virtutum apud probos habetur; si qua laus, aut laude dignum & sapientium approbatione, hæc cogitate;* Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apostolica, sub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectori inlevit natura, & consensus universalis prudentum stabilivit. Atque ex horum omnium studio & exercitio viri Christiani officium constituitur.

HACTENUS de religione Judaicâ & Christianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Superest Religio Gentilis, quæ quidem dici solet *naturalis*, quod nullam habeat adjunctam Revelationem aut institutionem divinam: sed verâ alienissima est ab illâ religione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in superiori capite. Distinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudamque

nudamque descripsimus, ut sine ornatu, ita sine maculis. Sed multis modis impura est illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus insanis, ut in eâ suffocari videantur tam pietatis quam virtutis semina. Sed ut hæc æquo jure expendantur, statum ipsius, si placet, paulisper inspiciamus, sive in pessimis, sive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

JAM receptum esse videtur apud eruditos, Gentes inter tot sua Numina, unum ut summum & altissimum coluisse. Neque aliter fieri potuit, si rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, singulos supremos, concipere non licet: quodd si ordines aliquos constituas, inferiores & superiores, ad summum ordinem tandem perveniendum est. Nec in eo ordine fas est plures fingere inter se æquales: Plura enim infinite perfecta, & per se existentia, consistere non possunt, secundum mentis nostræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quodd præter hunc summum Deum, alios inferiores colerent. Nec apud vulgus tantum id in usu erat, sed à Philosophis etiam & sapientibus appro-

approbatum. Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς, &c. dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, ceterique. Nobis quidem Christianis, ut olim Judæis, vetitum est quicquam colere præter summum Deum: iis autem qui solo gaudebant naturæ lumine non habitum est nefas, debito honore & veneratione prosequi singulos rerum intellectualium ordines, pro suo quemque gradu, statione & dignitate; Dispari autem modo & affectu, ratione semper habitâ ad Deum summum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cùm nihil iis certò constaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuisset soli Deo Optimo Maximo sacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras spargere voces inanes.

AT dices forsan, Dii gentium non erant prorsus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aspectabilia & notissima. Rectè quidem notissima, quatenus prægrandia & gloriosa corpora, sed quòd Numina essent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipsi illi cultores. Credebant utique & persuasum habebant quomodocunque, stellis inesse suas Mentis, Animasve, aut Intelligentias: illustres sinè dubio & quodammodo

E

divinas.

Plat. in E-
pinom. m.
p. 984. de
Leg. l. 4.

divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter se posse putabant aut tantam majestatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœlestia Luminaria.

Hæc speciem habent excusationis qualiscunque, non autem legitimæ defensionis robur. Levibus conjecturis non innitendum est in rebus quibuscunque gravioribus, & in sacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idololatriam aut vitiosam *ἰδωλοθρησκείαν*. Utcunque non tam gravis fuisset gentium error, si nihil præter exercitum Cœli & Deos suos immortales coluissent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: nec bruta tantùm, sed vilia & fœda in Deorum censum adscribere. *Mutârunt, ut inquit S. Paulus, gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.* Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum efferebant, ita positâ omni verecundiâ, Animantia, resque inanimæ instar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confusis rerum naturis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

SED

SED præter hæc monstra Deorum & hos Deos minusclos, Diis suis majoribus tam fœda, quàm absurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utrâque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœlestium, & depri- mendo naturas cœlestes ad indignitatem & vitia inferiorum. Mares & fœminas, (animalium instar) Deos Deasque & sexuum discrimina inter sua Numina constituere: & concubitus & adulteria, aut quæcunque lasciviosi homines pecudésve perpetrant, sinè pudore ad cœlicolas transtulerunt. Ita cœlum & terram miscentes, cum infimis summa & summis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

ET quemadmodum Deos sibi finge- bant Gentes minimè divinos, ita in iisdem colendis sacra minimè sacra instituerunt. Paria paribus, ritus scilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futes. Adeò cæcutit circa res divinas in hujusce vitæ caligine, saltem vulgus hominum, tantisque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitus imputandum. Hujusmodi enim erroribus ferendis, fovendis augendisque apud Gentes, malos interfuisse Genios, & non parum operæ contribuisset, nihil quicquam dubito.

Cap. ii.
L4, 15.

HIS autem quibuscunque non obstantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honesti, æqui & iniqui fida discrimina. Id testatur S. Paulus ad Romanos: *Quum Gentes, inquit, quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt faciant: Isti legem non habentes, sibiipsis sunt Lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, unâ testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuo accusantibus aut etiam defendentibus.* En radicem pietatis & virtutis, conscientiam naturalem: non extinctam quidem prorsus inter Gentes, sed à superstitioso & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernitiūm corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minus inficere solet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamentis, aut in parte legis secundariâ hærentes, quum vim ipsius scopumque præcipuum obscurâssent, & quasi obtudissent, moniti sunt à Prophetis de momentis maximis & primariis Legis, præ quibus sordent cætera: Ita Philosophi, & quandoque Poëtæ philosophantes admonuere Gentes, multa licet in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita,

habita, Diis placere maximè animum purum,
æqui bonique tenacem.

*Compositum jus fāsque animi, sanctōsque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto,
Hæc cedo ut admoveam templis, & farre litabo.*

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu divino exciti, his similia profuderunt effata. Dein in philosophorum scriptis, nobiliorum classium, nihil frequentius occurrit quàm hujusmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii sit, seorsim nonnulla velut in * Specimen & prælibationem apponemus.

НАСТЕ-

* *Porphyrius* hoc argumentum multis prosequitur, l. 2. *ἄνθ' ἰσοχ.* & perorans tandem sic statuit, *Θεὸς δ' ἀδελφὴν ᾧ καθάρσει καὶ ψυχῇ ἀπαθεί.* Dile autem aspersissima initiatione aut libatio mens pura, atque *Anima* perturbationis expers. Dixerat antea non minus recte, *Δὲ δὲρ εὐκαταστάτης καὶ ἐμμενέτης αὐτῇ τ' αὐτῇ ἀναστροφῇ* m. p. 78. *εὐκατ' ἰσθῆ' ὑπερκαταστή τῇ Θεῷ.* — *ὡς ἀπαιθεὶ δὲρ τ' ψυχῇ ἔσθ' ἡδὺ θιμωρῇ καὶ θυσίᾳ αὐτῇ τελεῇ.* Oportet igitur ei conjunctos & assimilatos, suorum mores & vitam, veluti plium sacrificium Deo exhibere. Hoc autem sacrificium in contemplatione Dei, ab *Animā* affectibus liberā perscitur. Idem aliās repetit & inculcat saepius. *Hierocles* ad *Aur. Carm.* idem argumentum tractat sub initio, ubi inter alia haec habet, *αὐτ' ὡς ὡς φρονήσας, πολυτίμου τιμῇ οἷς διδὼν ἢ γὰρ,* οἱ μὲν μὲν τ' ὁσίου φρονήματα πρὸς τὸν θεόν. *δῶκεν γὰρ καὶ θυπολοῖαν ἀφείρας, πνεύσι τρεφῇ, καὶ ἀναβίματα ἰσχυροῖσι χορηγία.* Τὸ δ' ἰσχυρὸν φρονήματα ἀφείρας ἀφρονήσας εὐκαταστή τῇ Θεῷ, — *αὐτ' ὡς φρονήσας ἰσχυροῖσι καὶ πνεύσας, καὶ ἀγαλμα θῆοι τελεῖται καὶ τ' αὐτῇ ψυχῇ,* καὶ τοῖς οἷς ὑπεροδὸν ἔσθ' ἡδὺ θιμωρῇ καὶ θυσίᾳ αὐτῇ τελεῇ, &c. Oblationum sumptuosa profusio honori Deo non cedit, nisi mente Deo plenā offeratur. Dona siquidem & Hostia hominum nihil aliud sunt quam ignis pabulum: & donaria, sacrilegorum opus. At divinus animus bene stabilitus, conjungit atque unis Deo. — Is qui sese imprimis victimam offerens, suūque animum simulacrum divinum vel Deū

HACTENUS de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus; quum notum sit, nihil habere egregii illos sectatores Mahometis (Impostoris voluptuarii & armati) præterquam quod unum Deum colant & justitiam naturalem. Colunt, inquam, justitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipsius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaismum sapiunt & Epicureismum, cum absurdis & insulsis narratiunculis interspersis. Quod unicum Numen venerentur Mahometani & sacra omnia Paganica, aut Pagano-Christiana respuant & abhorreant, illud laude dignum est. Quumque Mosem Christumque pro veris Prophetis habeant à Deo missis, necesse est commune cum iis fundamentum

sedem faciens, mentem quoque suam ad divini luminis suspensionem Deo ipsi Templum construit & preparat. Hæc quum tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licet, non piguit adscribere. Rectè dixit Marcus Antoninus (vbi c. l. i. 10.) ὁ θεὸς οὐκ ἐστὶν ἄλλος ἢ ὁ νοῦς, ἀλλὰ ὁ νοῦς οὗτος ἐστὶν ὁ θεὸς τοῦ κόσμου. Non ipsi adulari, sed ei similes fieri vult Deum omnes naturas rationales. Illam utique imitari Deum, Deo conformitatem aut assimilationem celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, idque secundum Platonem: Is enim monet in Theæteto. Tum demum exitum fore miseris mortalium, cùm ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, οὐδὲν γὰρ, inquit ille, ἰσχυριεὶς θεῶν ἔστιν ἡ δυνάμις, ἰσχυριεὶς δὲ δυνατοῦ καὶ ἰσίου ἡ ἰσότης. Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimilamur atque conformemur: Deo autem nos assimilat justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta. Cum aliis quæ sequuntur hîc & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis: adiunguntque virtutem esse viam ad veram sempiternamque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his satis.

damentum pietatis & religionis amplexentur. Quod in utrâque œconomiâ non aliud esse ostendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honesti rationes & discrimina. Quibus alia quidem apposita sunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum: sed eo semper consilio ut veræ pietati & virtuti suus conservetur honos, hominésque gradatim ad summam perfectionem evchantur.

Hæc commentati sumus breviter ad ostendendum Religionem statam qualemcunque & ubicunque receptam, pro subsidio & origine habuisse religionem naturalem: Recti & pravi, turpis & honesti distinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potissimum constat idem hoc ei subesse fundamentum: Ipsius enim autoritas pendet partim à qualitate materiæ substratæ, partim à veracitate Revelantis: quorum neutrum absque his notitiis præeuntibus probari potest. Sitne sancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, nisi ex ideâ aut definitione aliquâ sanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis si instituatur quæstio, non decidenda est à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipsius, de ejus enim autoritate dubitatur adhuc:

adhuc: sed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus Dei, authoris propositi. Et ab his præsens & præconsideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo stabiliuntur.

DENIQUE, Hæc quum ita se habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratumque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuscunque superinductæ esse fundamentum.

CAP. III.

*De Religione Judaica specialius ;
ipsius auctoritate & utilitate
multifaria.*

HACTENUS quid sit sacrum & sincerum
quæſivimus in religione universâ.
Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de
causâ legitimâ recedatur à simplicitate reli-
gionis naturalis & universalis: quemadmo-
dum recessum videmus, tam ab Ethnicis quàm
à Judæis & Christianis. Cum verò religio-
nem naturalem appellamus *simplicem*, cultum
externum non propterea abdicamus aut exclu-
dimus, modò castus sit & ad Deum Opt. Max.
dirigatur: prout suprà capite secundo dictum
est. Sed cum superadduntur alia, tam ritus
multifarii, quàm dogmata, quæ non enascun-
tur à ratione naturali, quæritur meritò quâ
auctoritate, divinâ aut humanâ: recto vel
malè usurpato jure, Hæc nobis adſcititia im-
ponantur, tanquam ad salutem humanam ne-
cessaria.

AD Religionem Paganicam quod spectat,
præterquam quòd nullam habeat divinæ autho-

F

ritatis

ritatis speciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus ignotis, ipsius instituta sæpe sunt inhonesta, impura, aut frivola: qualia nec decent Numina, nec homines probos & sapientes. Adeo ut videantur potius ad obscurandam gloriam summi & sanctissimi Numinis introducta, & ad abutendam religionis nomine in corrumpendis moribus humanis, quam ad pietatis & probitatis augmentationem. Hæc autem & hujusmodi instituta peccant in regulam primariam de ordinandis ritibus & cultu externo, nimirum ut in iis nihil recipiatur, quod minuat dignitatem summi Numinis, aut bonis moribus sit contrarium. Quantum verò in utràque parte peccaverit Ethnicorum religio, à nobis præmonstratum est paucis, & ab aliis multo fusiùs: ut non opus sit iis hîc accumulandis tempus impendere.

SUCCEDIT Religio Judaica: antiqua, & suâ antiquitate veneranda. Hîc quærendum, ut in cæteris, primò, quâ autoritate instituta & introducta fuerit: Dein quibus legibus & ordinationibus constiterit. *Mosem* habuit Legislatorem, ut notum est, virum maximum, & ab omni ævo celebratum: Sed quâ autoritate nixus sit *Moses*, propriâ aut divinâ, quæres forsan: & quibus actis aut testimoniis irrefra-

irrefragabilibus auctoritatem illam sustinuerit. Dico breviter, *Moses* ut semper allocutus est populum Israëliticum nomine summi Dei, ita missionem illam, vel Legationem divinam, multis maximisque miraculis ostendit & confirmavit.

SED cautè mihi forsan ita respondebis: Hæc quidem miracula, modò vera sint, & verè divina, satis habere virium & roboris ad stabiliendam auctoritatem *Mosis*, ipsiusque Legem. Sed Colloquia illa cum Deo, quum privata fuerint, & sine teste, pro fictis haberi possunt; Et quod spectat ad miracula sua publica, non minùs facile dici potest, ea præstitisse *Mosem* artibus magicis, in quibus præcelluisse fertur. Fateor in more fuisse nonnullis Legislatoribus Colloquia fingere cum Numine hoc aut illo, quo sibi & legibus suis reverentiam & auctoritatem conciliarent. Sed Legislatores illi nulla publica edidere miracula ad fidem faciendam suis privatis. *Moses* autem, tam in Aulâ *Pharaonis*, spectantibus *Ægyptiis* adversariis, quàm postea spectante toto populo Israëlítico, repetitis vicibus, miracula peregit insignissima. Atque eo nomine in historiâ sacrâ præfertur & præluxisse dicitur omnibus aliis Prophetis. *Non surrexit præterea Propheta in Israël par Mose, quem cognoverit Jehova ad os. Tum omnibus signis & prodigiis*

Deut.
xxxiv. 10,
11, 12.

prodigiis quæ miserat eum Jehova facturum in terrâ Egypti, contra Pharaonem, & contra omnes servos ejus, totâque terram ejus. Tum omnibus operibus manûs fortis, & omnibus operibus terribilibus maximisque, quæ fecit Moses ante oculos totius Israelis. Qui verò aperte

& testatissime tot signa, prodigia, miracula ediderat, nulla erat ratio dubitandi de ipsius fide cùm se à Deo missum esse dixit, & ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, nisi consilii inops, aut potius furibundus, Regem magnum adiret, ut populum ei captivum per multos annos è suâ potestate evelleret, propriis viribus aut proprio nomine? Non erat vir rapidi & ferventis ingenii *Moses*, at circumspectus, prudensque rerum administrandarum: Et nisi persuasissimum habuisset, certissimumque, hoc illi pensum, hoc negotium, hujusce rei curam, à Deo demandata fuisse, tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diu quidem, multumque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timidèque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obeundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosius quæsit. His dubiis omnibus

Exod. iii.

omnibus cū satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendosque Israëlitas, tam illis, quā Pharaoni exposuit, firmamque & ratam fecit multifariis miraculis: Primum in Ægypto, dein in transeundo mari, postea in Eremo & itinere Israelitarum ad Montem Sinai. Ubi Legem dedit de quā agitur, non sine pompā solenni & Angelicā, cælo & terrā concussis. Hæc autem cū notissima sint ex historiā sacrā (cui nulla est cœva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis sigillatim repetendis hīc supersedendum.

AT hæc omnia, non vi cœlesti, sed præstigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu suspicaris de malis & magicis artibus, id mihi objectum Christo à Phariseis, ac si iisdem usus esset in suis miraculis efficiendis. Mat. xii.
24. &c. Quid autem his respondet Christus? *Omne regnum dissidens adversus sese, vastatur. Et omnis urbs aut domus dissidens adversus seipsam non stabit. Sed si Satanas Satanam ejicit, adversus seipsum dissidet. Quomodo ergo stabit regnum ejus?* Id pariter dicendum censeo in causā *Mosis*: utpote qui totus erat in eo, ut Idololatriam & mala opera Dæmonum extirparet & extingueret. Non quidem universim per totum terrarum orbem, id futurum erat

Exod. vii.
& viii.

rat temporibus Messiae, sed apud populum Israeliticum, veluti primitias Deo oblatas, & in exemplum Gentibus. Fingi autem non potest, ex consensu, aut consilio, aut ope Daemonum malignorum hæc sibiipsis inflicta vulnera, aut ereptum dominium. Præterea, Magis, eorumque copiis omnibus bellum aperte indixerat *Moses* in Ægypto, & commissis præliis obruerat & prostraverat: ut nullus locus esse possit calumniæ cuicumque in eo genere, aut tenuissimæ suspitioni in idem conspirasse consilium *Mosem* cum Magis, aut ejusdem Numinis usos esse utrosque potentiâ. Denique ut hujus inimicitiae & discordiæ perpetuum maneret monumentum, Legem constituit *Moses*, poenâ mortis sancitam, in omne genus Magos. Ab his igitur, artibusque suis, non abstinuit tantum, sed omni modo abhorruit *Moses*.

Lev. xx.
27.
Deut.
xviii. 10,
11, 12.

Hæc de personâ Legislatoris, & ipsius auctoritate: sed ipsam Legem culpabis forsan, materiam Legis, & formam cultûs ab ipsâ præscripti, totamque adeo œconomiam Moisaicam, ac si esset institutio rudis, crassa, servilis, & minutiis onerata; in lustrationibus & lotionibus externis, in discriminandis rebus mundis & immundis, & mactandis animalibus, tota ferè occupata. Nihil sublime spirat, in-
quies,

quies, nihil cœleste, nec ultra hanc vitam caducam prospicit. Ad summam, videtur lex indigna Deo supremo, animisq̃ue humanis inutilis. Fateor tibi S. *Paulum*, licet Hebræum ex Hebræis, R. *Gamalielis* discipulum, & eruditum ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriuscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsius ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirmæ & egenæ rudimenta*: Ipsamq̃ue circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbinsculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantùm ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usûque Legis primario, neglectis.

Heb. vii
16. & ix.
10.
Gal. iv. 9.
Phil. iii. 2.

INTEREA ut æquum feramus judicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod suprâ diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitisque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè complexus est *Moses*: atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secularia.

daria. Præterea notandum, non id in consiliis habuisse *Mosē*, ut Legem conderet suam naturam perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein, non id sibi proposuit, ut esset Lex universalis, totius Terræ, sed unius populi Israëliti. Nec denique Lex in perpetuum duratura, sed usque ad tempora Messie. Hæc si tecum perpenderis, non opus erit apologiam aut patrocinio nostro. Laudemus potius & admiremur virum illum maximum, Legislatorem consultissimum, summumque Dei prophetam, omne genus miraculis splendentem. Quem vidit olim & obstupuit *Agyptus* Literatorum sedes, triumphantem in suos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrarunt. Quem denique à cælo deductum, in testem suæ gloriæ adscivit Christus. Hæ tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cæli & terra manserint incolumes. Nec me pigebit inter præfata capita percurrere, non ut excusatum habeamus *Mosē*, sed commendatissimum.

Mat. xvii.
3.

Dixi, non in animo habuisse *Mosē*, ut legem in se perfectissimam constitueret: neque universalem, neque æternam: sed temporis populoque suo accommodatam. Hunc populum,

populum, è consortio vitiiſque gentium educ-
tum & ſeparatum, per hanc œconomiam in-
termediam ad legem perfectiorem, in die-
bus Meſſiæ promulgandam, diſponere & præ-
parare ſtudit. Hunc in finem, cùm viderit
Idololatriam ubique diffuſam per terrarum or-
bem, eandemque noverit veræ pietatis peſtem,
ac virtuti caſtiſque moribus inimiciſſimam, id
ſibi credidit potiſſimùm curæ eſſe debere, ut
hanc malorum omnium radicem evelleret aut
excinderet. Quapropter UNUM ESSE
DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eum-
que unicè colendum, declaravit, edocuit, præ-
cepit: Atque hoc documentum vel præcep-
tum voluit eſſe primum in ſua Lege, ac veluti
Baſin reliquorum. Dein ſtatuit, hunc unum
Deum nullâ ſub imagine aut ſimulacro co-
lendum eſſe: utpote inviſibilem & incorpo-
reum, neque ullâ formâ externâ aut ſimilitu-
dine repræſentandum. Nec hoc ſatis habuit,
ſed ad munienda hæc præcepta, interdixit
Judæis uſu imaginum & ſimulacrorum, non
tantùm in religioſis, ſed etiam in re familiari
aut communi, ut illecebras quaſcunque, aut
initia malorum in hoc genere effugerent. De-
nique, Leges multas ſecundarias tulit de re-
bus adiaphoris, ut dicitur, quæ ſua naturâ
nec turpes ſunt, nec honeſtæ: eo fine, ut

nōrunt eruditi, quō gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

HACTENUS sinē omni labe optimē consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Præterea in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses*, ab omnibus aut fœdis aut cruentis ceremoniis, quas intermiscissent Gentes, religiosē abstinuit. Nec parum est abstersisse has maculas, expurgasse has sordes ē rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare ē colluvie Gentium, vitisquē earum excussis, ad morum cultūque honestatem componere.

HIS concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximē aut remotiūs, plurima *Mosis* instituta. Superesse tamen nonnulla forsā dices, quæ huc referri non possunt, nec idololatriam respicere videntur ullo modo. Sunt quidem nonnulla typica aut typicē instituta, quæ Messiam & res Messię adumbrant. Et proinde usui essent & adjumento ad refricandam memoriam Judæis de Messia venturo: & ad eundem recognoscendum ubi advenerit. Denique, sunt aliæ forsā nonnullæ præceptiunculæ quæ ad has classes non possunt faciliē revocari; nec forsā expeditē, liquidōque designari queant earum origines, causæ usūve. Esto, Hoc nemini,

mini, opinor, cordato mirum videbitur: Elapsis enim tot jam sæculis ab illo tempore, quo Legem suam instituit *Moses*, nescimus hodie quis fuerit rerum & religionis status, si-ve in *Ægypto* unde venerant *Israëlitæ*, si-ve in Gentibus *Canaaniticis*, quod tendebant, aut denique in populis circumvicinis, aliisve quibuscunque unde contagio aliqua illi affari potuisset. Hæc, inquam, cum nesciamus magnâ ex parte: Quibus malis foras advenientibus occurrendum esset, quibus morbis populi adhibenda medicina, nihil miror nonnullorum præscriptorum rationes & usus à nostro aspectu oblitescere. Ab iis autem monumentis quæ supersunt adhuc, ostensum est à viris literatis, tam maxima, quam minuta plurima Legis *Mosaicæ* suas habuisse occasiones & momenta. Denique ut hoc iterum iterumque repetam, id tibi semper memoriâ tenendum, nec Philosophos fuisse plebem *Judaicam*, nec eos ab imis ad summa uno saltu propellere voluisse *Mosem*: Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana, & divinæ providentiæ * consilia.

Vid.
Archæol.
Philos. I.
2. c. 9. &
10.

* Καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, ἡμετέρα διανομή ἐστι· ὅτι, ᾧ ἀδελφότητι ἡμετέρας
 ἤτοι, διατάσσεται, S. Chrysoſt. in Psal. cix. Deus singula, prout convenit
 tempori, regis & administrat ad usum & commodum, uniuscujusque gene-
 rationis imbecillitatem dirigens.

ra; in quarum nonnullis barbaries quadam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus; & eousque invaluisse hæc impietas, scelera, & omne genus nefas, ut è manibus veri Dei ereptus & avulsus videretur mundus, & sub quâdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hîc intelligo, qui sese in principem hujusce sæculi crexerat, atque res humanas administrare, tam sacras quàm civiles, non ad salutem sed in perniciem humani generis, in consiliis habuit.

REBUS sic se habentibus, prodiit tandem, enituit, & sese præsentem potentemque monstravit divina providentia, rerumque habenas relaxatas resumpsit: Idque modo singulari & extraordinario, prout decuit Numen summum. Populum despiciatissimum, sine Lege, sine Duce, sine Patriâ; Captivum & in servitutem reductum sub imperio & tyrannide Regis magni, per suum Legatum *Mosem* sibi asseruit, & ut ipsi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorsit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterumque reluctantis. Nec tantum invito Pharaone, sed etiam malo Dæmone, omnibusque artibus Magicis. Extorsit, inquam, per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, & sibi,

sibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem absolutè optimam aut omnimodè perfectam, sed ab idololatriâ cæterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum & populorum accommodatissimam. Eo interim modo primum & grave vulnus inflixit Idololatriæ Gentili, & se Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium superiorem demonstravit.

PRÆTEREA, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, usûsque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Messîâ venturo, & ad eandem conservandam. Messîæ promissi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Mosis*, sed in œconomiâ Judaicâ, præter illustriora eâ de re addita promissa, ipsius cultûs pars maxima ad Messîæ statum alludere, aut eundem præsignare videbatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Messîæ venturi: atque novæ dispensationis diviniore prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animisque doctrina Evangelii facilius omnibus illabere-tur. Deo inter homines nascituro, Personâ divinâ, cujus humeris innixurum esset mundi imperium, rei tam singularis & mirabilis tantique momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil opi-

opinantem, opprimeret & obstupefaceret rei ipsius novitas. Œconomia Christiana, si rite rem expendas, vix potuit esse prima; Prima inquam, in *executione*: erat enim prima & præcipua in *intentione*. Res magnæ non conficiuntur unico ictu, nec saltu ascenditur ad perfectionem, sed per gradus & quâdam pædagogia. Cum Deus introducturus esset in mundum Filium suum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à suis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Messia præsignificare, aliisque rationibus quamplurimis ostendere & tempus natalium & modum, & personæ & doctrinæ ipsius characteres: quod melius, ubi apparuerit, dignosceretur. Quod si meminerimus in mysterio Messia verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantique sunt ponderis, ex hoc uno capite necesse est fateamur.

ALIA sunt denique, quæ nos latent, Dei consilia circa primæ illius œconomia rationes & momenta. Profuisse multum ad conservandos rerum, gentium, temporumque ordines, usque ab origine mundi, manifestum est. In Archæologiis Ethnicis omnia sunt confusa, distorta aut deperdita, & ab hac revelatione in

Vid. Maimon. Mor.
Nevoc.
par. 3. c.
32.

in studiis nostris instituendis, tam sacris quam humanis, lucem opemque mutuamur. Denique est quoddam speculum universalis Providentiae: quam scilicet unam & eandem esse monstrat, quae rexit priora, regitque hodierna saecula: semper sibi constans, omnia completens & manu tenens, sive ante-Mosaica, sive Judaica, sive Christiana: catenata invicem atque alia aliis subordinata. His modis omnibus, aliisque qui meditantibus occurrent, Dispensatio Judaica est praesidium & fulcimentum Religionis Christianae. Ad hanc proinde jam recta pergamus, altera, quantum satis est, perlustrata.

CAP. IV.

De Lege Christiana, cum aliis comparata: Et de ipsius indole & Authore.

HACTENUS diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quam impuræ: Primæque divinitus institutæ sub *Mose* Propheta & Legislatore, pro ratione propositæ nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex sive Religio Christiana, omnium quas hactenus vidit gens humana divinitus aut humanitus institutarum optima & præstantissima. Ut pote quæ non tantum pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium sordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine ceremoniarum quibus luxuriabat institutio Judaica, visum est Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem usque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariores, quam per cultum magis intellectualem, morum & virtutis instituta nobiliora. Propterea

H

Lex

Lex Christiana non tantum postulat honestatem & innocentiam foras, sed etiam probitatem integram, sanctimoniam interiorem, cordis munditiam, renovationem animi ad similitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujus mundi fugam, vitæque hodiernæ & honorum præ futuris contemptionem. Hæc generatim. Dein singulis hominum officiis in vitâ communi prospicit: tam Magistratûs quàm populi, tam superiorum quàm inferiorum. Bono publico consulit ubique, fidemque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, sed in totam gentem humanam, & in miseros misericordiam suadet imperatque. Denique id agit, singulatim & universim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honestate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur sempiternâ.

Si conferatur hæc institutio Christiana cum Lege Judaicâ aut Philosophorum disciplinâ, hæc commodius aut efficacius, illâ plenius & perfectius ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monstrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos suos sermones instituit Christus, in concione ad populum in Monte

Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperi-
tis falsive Legis Mosaicæ interpretibus depra-
vata, & nonnulla supplevit omiſſa vel minus
perſpecta & explorata. Genium & indolem
utriuſque Legis, ſue & Mosaicæ, ex illâ col-
latione patefecit, docuitque nos præcipue hæc
duo capita, non tam Actus externos cultus
aut virtutis, quàm interioris animi habitus
Deo gratos eſſe, & felicitatis æternæ ſemina:
Dein Charitatem univerſalem, ſtudiūque er-
ga omnes propenſum & benignum ſue novæ
Legis præceptum eſſe voluit primarium. At-
que hæc eadem poſtea à ſuis Apoſtolis ubi-
que pro re natâ inculcântur. Ut in his pau-
cis, amore Dei, puritate animi, & charitatis
officiis, Legis Chriſtianæ cardines veri vide-
antur.

QUOD ad diſciplinam Philoſophorum, non
inferior optima ab iis præcipi & edoſeri, ſuo
modo. Præfecerunt quidem illi Rationem re-
gundis omnibus animi motibus, omni vitæ in-
ſtituendæ. Huic affectus, appetitus ſenſusque
omnes ſubjecerunt, coercentes, moderandos,
dirigendos. His autem præceptis monitiſve,
quo minus vim Legis habere poterant, de-
ſuit authoritas, deſuere miracula, atque etiam
poenarum futurarum certa demonſtratio. Præ-
tereâ, cum tantum ſparſa eſſent hæc docu-

menta hîc illîc, in libris eruditorum, nullo canone publico consignata, nec ad captum communem accommodata, parum innotescere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis constituitur. Lex autem Christiana ita proponitur & promulgatur, ut omnes omnino complecti queat rationes legis utilis, universalis, & in suo genere perfectæ. Pleno jure divino constituta est, ut statim videbimus: ore & scriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis sancita: atque eo modo composita, ut unicuique sit facilis intellectu in rebus necessariis.

DENIQUE notandum, Legislatorem nostrum constituisse œconomiam externam, ad conservandam & propagandam suam Legem: Ritus sacros tam initiationis quàm confirmationis, hominumque ordinem solennem & authoratum ad docendum publicitûs ac universim, & scientiâ suæ legis instruendum tam vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philosophos, nec ab ipsis tentatum. Sectam quidem constituiebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam autoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices,

rifices; sed in disponendis ritibus & ceremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribusque empendandis incumbabant.

Hæc apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tam autoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & ceremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depressit, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cælum. Hisce malis quibuscunque medelam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primum cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa resecurit: & utrobique ad sanctitatem liquidam nos propius admovit. Præterea, aperto cælo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

Hæc de materiâ & modo Legis Christianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipsius origine & Legislatoris

ris authoritate ulterius ab iisdem quæritur & dubitatur. Quanquam enim huiusce Legis indoles divina suam monstret originem, quam suâ splendeat luce, atque vim obligationis in sese habeat: Petunt tamen hi præterea authoritatem externam & visibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquirunt, obtinere per multa sæcula, sic volente Deo, non sunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hæc insurgunt Judæi Gentisque in novum Legislatorem, & injuriam iis factam legibusque suis imperiosè postulant. Quid sibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum nostrum morisque antiquos immutare satagat, nescimus. Ei quasi præscriptum est à Mundi Rectore, aut tacito consensu & permissione, aut sanctionibus explicitis, voce celesti signisque, confirmatis. Nec ab his recedendum est nobis absque gravi causâ; absque authoritate pari, vel potius superiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Christiani? Quid his adversariis respondendum, antiquitatem, jus antecedens & possessionem in sua causâ patrociniis allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expedietur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum & authenticum: & siquid habuere, id suo abusu perdidit. Sed cum Judæis lia erit operosior,

iis enim negari non potest jus primarum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non est brevis disquisitio. Sed de eà re plenius infra disceptandum, ubi de Messia, communi utriusque Prophetà & Principe, cæterisque eorum argutationibus, pluribus agetur. Interea monstrabimus Jesum Nazarenum coelitus esse missum, signisque & testimoniis sacris instructum & attestatum, idque pluribus & fortioribus quàm olim *Mosè*, aut quemlibet Prophetarum Israëlitarum, aut sapientum & Gentibus. Quod impræsentiarum sufficiet.

JESUS Nazarenus natus est more non humano: ex Virgine intacta, & absque semine Viri. Qualem originem non constat hominum quenquam habuisse antea; nec sine virtute divinâ interveniente id unquam fieri posse. Conceptam ipsius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatae Virgini, ei que nuntiavit, ex parte Dei, se concepturam & parituram esse filium, ei que nomen fore *Jesum*. Cui nuncio cùm mirabunda respondisset *Maria* (id enim Virgini nomen erat) *Qui fieri hoc potest, cum nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus superveniet in Te, & virtus Altissimi inumbrabit te. Propterea id sanctum quod ex te nascetur vocabitur Filius Dei.* Idque tibi signum,

Luc. 1.

signum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, *Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Pariterque ex Elizabetha vetula, ut olim ex Sara Isaacus, natus est Johannes Baptista.*

PRÆTEREA, *Josepho, cui desponsata fuit Maria, apparuit Angelus in somnio. Josephus enim, cum desponsatam suam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, ne metuas accipere Mariam in uxorem, Nam quod in ea genitum est, ex Spiritu Sancto est. Interim Elizabetham adierat Maria, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimum hanc vidit advenientem & salutantem audivit Elizabetha, exclamavit voce magna, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut exiit vox salutationis tue in auribus meis, subsiliit foetus exultans in utero meo. Et beata est quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino. His auditis, gaudium pariter erupit Sancta Maria, & effusa est in has laudes, in hunc hymnum sacrum: Magnificat Anima mea Dominum: & exultat spiritus meus super Deo, Servatore meo, quia respexit humilitatem ancilla sua: Ecce enim ex hoc tempore beatam*

beatam me predicabunt omnes aetates. Quid
 magnifica mihi fecit Potens ille, & sanctum
 est ejus nomen. Es ejus misericordia est in
 omnes aetates, timentibus eum. Forte facinus
 fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione
 cordis ipsorum. Detraxit potentes è thronis,
 & extulit humiles. Famelicos implevit bonis,
 & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israe-
 lem servum suum, recordatus suae misericordiae
 (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo
 & semini ejus) in aeternum. Ita Deum vicif-
 sim celebrarunt laudibus, pia matres Johan-
 nis & Jesu, sacro instinctu aut afflatu conci-
 tatae. Denique Zacharias Sacerdos, qui lin-
 guam aliquamdiu constrictam habuisset, nato
 jam Johanne, & nascituro Jesu, locutus est:
 & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

Hæc de conceptione Jesu Nazareni dixi-
 mus: circa ipsius natales plura sunt observan-
 da. Jesu recens nato apud Bethleemum, Pa-
 storibus, qui in agris vicinis excubias agebant
 nocturnas in tutelam sui gregis, apparuit An-
 gelus, admodum gloriosus. Qui, cum eos,
 metu primum percussos, relevasset, dixit iis,
 Ecce vobis annuncio gaudium magnum, quod
 erit omni populo. Nempe natum esse vobis ho-
 die Servatorem, qui est Christus Dominus, in
 urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit,
 I Inve-

Luc. ii.

Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in præsepi. Et repente adfuit cum Angelo multitudo exercituum coelestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia. Eccujus unquam natales, ante hoc tempus, celebrasse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cæsarum, aut Sapientum; aut Prophetarum, aut Legislatorum? Mundi quidem natales celebrarunt olim Angeli: & jam Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, orantes clamant, Gloria Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & millies repetitis ictibus, Gloria, Gloria, Pax & Gloria, ingeminavit coelorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adire Bethleemum: infantemque, ut prædictum fuerat, recens editum, in præsepi jacentem invenerunt: unde illa nunci Angelici plena facta est fides. Hisque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati: tam visionem Angelicam quam visum ab iis puerum enarrantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata Maria.

Job.
xxxviii. 7.

HIS autem peractis & præteritis, aliud è
cælo datum est signum: non Pastoribus, per-
sonis vitæ fideique simplicis, sed Magis, & Mat. ii.
Sapientibus Orientis, qui cœlitus admoniti à
novâ Stellâ, è longinquo (ut creditur, ex A-
rabiâ) venerunt Hierosolyma, ad adorandum
hunc Infantem. Ab Hierosolymis proficif-
cuntur ad Bethleemum, viam monstrante eâ-
dem Stellâ, quæ restitit & impendit adibus
ubi erat Infans. Ingressi, viderunt Jesum In-
fantem, cum Matre *Mariâ*: & procidentes
adorârunt eum: apertisque thesauris, obtule-
runt puero sua dona, Aurum, Thus & Myr-
rham. Denique, cùm his Magis imperâisset
Rex Herodes, ut, invento puero quem qua-
rebant, Hierosolyma redirent, eûmque de re
totâ certum facerent, ut ipse pariter novum
Regem iret adoratum: (Id enim suæ fraudi
prætendebat) Deus, cognitis insidiis & malo
dolo Herodis, per somnium admonuit Magos,
ut, evitatis Hierosolymis, per aliam viam in
patriam remearent.

HÆC de Pastoribus & Magis, diversi ordi-
nis testibus: his falli, illis fallere nescis. His
autem factis aliud supervenit testimonii genus,
Simconis & Annæ prophetantium, idque da-
tâ hâc occasione. Expletis diebus purifica-
tionis *Mariæ*, Hierosolyma adduxerunt pue-
Luc. ii.

rulum ipsius parentes, ut sisterent eum coram Domino, darentque oblationes consuetas, secundum legem Moſis: & cum eſſet in Templo cum ſua Matre, *Simeon*, vir juſtus & religioſus, cui divinitus nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipſum non viſurum mortem priuſquam vidiffet Chriſtum illum Domini, hîc vidit Jeſum infantem, ulniſque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei ſalutem tuam. Quam parâſti in conſpectu omnium populorum. Lumen ad illuſtrandas Gentes, & gloriam populi tui Iſraelis.* Hæc *Simeon*. Eodem tempore & inſtinctu interveniens *Anna* Prophetiſſa, pariter celebrabat Dominum viſo infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hieroſolymis.

Mat. iii.

HACTENUS Jeſum infantem, naſciturum aut recens natum vidimus, ſignis divinis comitatum. Ad ætatem virilem provectus, & miniſterium ſuum officiûmque publicum ingreſſurus, Baptiſmum accepit à *Johanne Baptiſtâ*. Recuſavit quidem primò Baptiſta, dicens, *mibi opus eſt, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo teſtimonio, majorem eſſe Jeſum, ſuperiorem in rebus ſacris, & ſe præſtantiorem agnovit. Baptizatus autem cum
ascen-

ascenderet Jesus è flumine, aperto cœlo, descendit Spiritus Sanctus visibiliter in illum, & insedit ei. Dein vox adfuit è cœlis, dicens, **HIC EST FILIUS ILLE MEUS, DILECTUS ILLE, IN QUO ACQUIESCO.** Mat. ibid.
Joh. i.

EN testimonium è cœlo illustrissimum: quali nec Mosè nec Prophetarum ullum dignatus est Deus. Quin concurrunt coeuntque, ut vides, omnia, quæ virum planè divinum, Deoque acceptissimum indicare aut præfigurare possunt, sive Prophetam dixeris, sive Sacerdotem, sive Legislatorem. Est in omni genere, omni modo, Deo consecratus, consummatûsque ad suum munus exequendum. Baptismum accepit, tam Aquæ quàm Spiritûs: ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effusionem Spiritûs Sancti, & ejusdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo suo sacro ministerio, Deus iterum eundem honorem, idem ei testimonium perhibuit: cùm in Monte Sancto nubes lucida eum, cum discipulis suis, inumbravit: & è nube emissâ est hæc vox, *Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco:* **IP-SUM AUDITE.** Mat. xvii.

QUIDNI audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem? hunc cœlestem Legislatorem?

gislatores? cui prælata sunt tot singularis authoritatis insignia. Quisquamne hominum eo apparatu signisque divinis venit in hanc vitam, ac Jesus Nazareus? natus ex virgine sine Patre humano, præcones habuit Angelos suorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impresentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo: de quorum vaticiniis cum ad Judæos spectent maximè, locus erit differendi opportunior in sequentibus. Quid interim ei defuit ad significandam authoritatem Legislatoris aut Prophetæ, ante munus inceptum? Aderant prænuntii Angelici, somnia divinitus missa, voces de cælo, & inspirationes propheticæ: omnibusque modis, quibus aperiri solet voluntas Dei, & divina potestas delegari, in publicum præfatus prodiit.

Hos testes habemus, & quasi sponsores de Jesu Nazareno, Prophetâ & Legislatore divino. Hæc, inquam, cœlitus ei facta, & præmonita. Quid ipse fecerit ad stabilendam suam authoritatem divinam, ministerium publicum ingressus, deinceps est expendendum. Et in hoc sensu numeramus, tanquam illustriosa, ipsius miracula, tam in virâ quam morte: Dein Resurrectionem è mortuis, Ascensionem in cælum: Atque ea denique
que

quæ secuta sunt sub initiis & in progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

MIRACULA edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægros, claudos, cæcos, mutos; nunc præsens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis tactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantum in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritusque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corporibus ejecit. Denique, Angelos cælestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum rotius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omittendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabilem: immutavit scilicet in corpus lucidum & gloriosum, & subinde reduxit ad pristinum statum. *Transfigurationem* ejus intelligo, cum in Monte Sancto, *Fulsit* Mat. xvii. *ipsius facies, ut Sol: & vestimenta ejus albecebant instar lucis. Moses etiam & Elias, alter Legislator Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: illæ*
que

que abeuntibus, vox iussit e nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auscultaremus.

Hæc breviter de miraculis Christi: quæ quidem satis essent sola ad fidem omnibus faciendam de suâ authoritate divinâ: nulla licet præluxissent nascituro aut recens nato signa extraordinaria. Sed non tantum eâ ratione superavit omnes Prophetas & Legislatores, sed etiam miraculis à seipso exhibitis. Quæ enim sparsim legimus in sacrâ historiâ antiquâ, partim ab uno Propheta, partim ab alio præstita, ea collectim perfecit omnia Christus, aut iisdem majora.

His miraculis Christi addendæ sunt ipsius prophetiæ, ut dictis factisque Prophetam demonstramus. Illud occurrit imprimis vaticinium memorabile, quod cum lacrymis effudit, **DE EXCIDIO HIÉROSOLYMITANO.** Vidit populi sui antiqui, & dilectæ urbis appropinquantem cladem: vidit cum dolore, & admonuit sæpius gentem immorigeram de futurâ Numinis irâ & instanti vindictâ. Prædictioni respondit eventus: Perit infelix urbs, cum suâ gente: & etiamnum manet utriusque desolatio, veracis Prophetæ triste monumentum.

Nec res adversas tantum prædixit, & iudicia Dei in suos inimicos, sed etiam beneficia & dona

dona promisit & prænunciavit suis Discipulis. Missionem & effusionem Spiritus Sancti intelligo. Hoc promissum & prophetiam legimus completa in Actis Apostolorum, modo extraordinario & præteritis sæculis incognito. Cap. ii. Testibus Judæis simul & Gentibus. Statim ab ascensione Christi, cum congregati essent ipsius Discipuli Hierosolymis, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, modo visibili, formâ igneâ, & effectis mirabilibus. Piscatores illi & plebei homines ex Galilæâ, cœlitus afflati, derepentè aliis atque aliis linguis inter se colloquebantur, ac si easdem longo studio & exercitatione edocti fuissent. Sparso autem rumore per urbem hujusce rei novæ & insolitæ, convenere in eundem locum alienigenæ ex pluribus gentibus, qui erant Hierosolymis: ut fidem & veritatem facti experirentur. Re autem illi compertâ & extra dubium positâ, obstupefacti sunt omnes & mirabantur, dum linguam sibi propriam & vernaculam ex ore Apostolorum quisque audiret. Nec transiit, instar fulguris, hic afflatus, hoc donum, nec pro istòc tantùm tempore invaluit, sed adfuit Apostolis, datâ occasione, ad mortem usque. Nec Apostolos tantùm, sed Initiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem Spiritus Sancti dona cum aliis multis comitabantur.

1 Cor. xii.
10, 18, 30.
& xiv. 2.

K

MITTO

MITTO alia, & mortem suam & Resurrectionem sæpius prænunciavit Apostolis, eorumque fata post suum abitum & discessum, *Mat. x. 16, &c. Mar. xiii. 9. Joh. xxi. 18.* Dein abnegationem Petri prædixit, unumque è duodecim ipsum esse proditurum, quem datâ offylâ signabat. Præterea Judæorum obstinationem & rejectionem, Gentiumque conversionem futuram, *Mat. viii. 11. & xxi. 43. Joh. x. 16.* Sed quid multa: ab ipsis Judæis nunc cœlesti Jesu Nazareni doctrinâ perculsis, nunc factis mirabilibus, ac etiam suorum oraculorum voce fractis & convictis, sæpe agnitus est Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat. xxi. 11. Luc. vii. 16. & xxiv. 19. Joh. iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein Joh. i. 45. & vi. 14.*

SED in historiâ pergamus ad mortem, Resurrectionem & Ascensionem Christi. Primò, moribundo aut moriente Jesu Nazareno Cœlum & Terra suæ indignationis aut horroris dedere signa: Tremuit Terra, & Sol abscondit faciem. Præterea aperta sunt mortuorum sepulchra, scissique & scopuli & velum Templi Hierosolymitani. Ut omnibus innotesceret, tam Judæis quàm Gentibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinorosis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifesta & conspicua,
ut

CAP. IV. Christianorum.

67

ut qui huic sceleri aut trucidationi scelerosæ assistebant aut aliis intererant, Centurio nempe & circumfusa turba, his ostentis mirabilibus perculsi, clamabant *Hominem justum & Dei Filium supplicio & morti deditum esse.*

MORTEM Christi secuta est ipsius Resurrectio, & in mortem ipsam victoria. Nempe cum à Judæis crucifixus esset Jesus, emortuus & sepultus, positus ad sepulchrum militari custodia, (quandoquidem à morte se resurrecturum prædixerat) infra triduum à mortuis revera surrexit: Angelis præsentibus & attestantibus. Dein suis Discipulis, sollicitis aut dubitantibus, sese exhibuit redivivum, reperitis vicibus. Hoc modo sese ostendit Christus supra sortem humanam, supra mortem elatum, ruptis ipsius vinculis claustrisque omnibus, idque suâ vi: quâ etiam nos tandem à mortuis resuscitabit.

Joh. x. 18.
Phil. iii.
20, 21.

QUID plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deest his omnibus complementum summum. Cum mortem vicerat Christus hac resurrectione, de eadem gloriôsè triumphavit suo in cælum ascensu. Cum in monte Oliveto, testibus Angelis & aspectantibus Apostolis, omnem mortalitatem exiit & excussit: Terram deseruit & in altum æthera evolavit. Sic rediit ad Pa-

K 2

trem,

Joh. xvii.
5.

trem, & ad gloriam illam quam habuit ante mundum conditum. Talem resurrectionem & *ἀνάστασιν* nemo mortalium habuit unquam, sive ex illo tempore, sive sæculis antecedentibus.

Hæc de Jesu Nazareno, ipsius conceptu, natalibus, vitâ & morte, resurrectione & ascensione dicta sunt. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legislatoris Legisque sanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cœlo, Angelorum apparitiones & testimonia. Ab his signis, ut inquit Christus, *Cur non discernitis quod justum est*, aut rationi consentaneum. Sed forsitan quæ deinceps secuta sint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictisve gens humana? Quantum valuerint apud istius sæculi homines aut insequentium hæc mira & præclara? cum adhuc recens erat fama, & istarum rerum historia. Quam denique vim & successum habuerit Lex illa nova cujus author erat Christus? Id partim jam diximus, cum ad primam concionem Apostolorum, enarratis morte & resurrectione Christi, & vaticiniis eò spectantibus, conversi sunt ad fidem Christi homines quasi ter mille. Neque minùs ad continuatam prædicationem

Aposto-

Apostolorum profecit indies crevitque fides Christiana: donec tandem imperium Romanum subegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quâ jam latè protenditur Orbis Christianus. Cessabant Oracula & *Δαιμονομαγεία*. Euseb. præp. Evang. l. 5. c. 1. Ex quo, inquit Porphyrius, *Iesus coli coepit est, communem ac publicam Deorum opem nemo sensit.* Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est, nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebei & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliâve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimo tantùm abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes proselyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantùm, sed in vincula conjectos, feris, ferro, flammisve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assiduè numerus converforum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstiterunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non minorem

minorem certè potentiam exigit monstratque eventus: & quæ plurima identidem interceserunt miracula, Deum ostendant præsentem & coeptis aspirantem.

Quis plura desiderat aut majora ad fidem faciendam Legislatori coelitus misso? cum præter Legis suæ eminentem dignitatem, eandem comitata sint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm stabiliendam. Restat tantum ut rerum humanarum statum, cum venit in mundum Servator noster, intueamur: quo constet clariùs, si fieri possit, vis, utilitas aut necessitas novæ economiæ sub Messia. Quàm opportunè laboranti succurrit humano generi ille Princeps pacis & justitiæ: quantis malis eripuit, quanto denique studio & benignitate prospexit eorum salutem & felicitatem futuram.

MUNDI sub illud tempus quàm maximè degeneris & deformati, non facile est imaginem depingere. Tenebris, vitiis & superstitione immersus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipsa jam inciderat in morbum periculosum. Neglectis legis suæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimio opere ritualibus & ceremoniis suis Judæi: hisque accuratè peractis, se Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religiosiores.

fiores. Hæc autem in externis & minutis sollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, est veræ religionis tinea & corruptela. Præterea, extra Judæam regnabat adhuc humani generis pestis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes, quot erant in cœlo vicina sidera. Nec cœlum tantum & sidera, sed homines mortuos, animantia, plantasque venerati sunt, ut antea diximus. His tam nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibusque, non frivolis modò, sed impuris, sed barbaris & immanibus sua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hæc radice superstitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morumque impuritas simul & impunitas: etiam cum contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minùs injustitiâ, mutuis injuriis & feritate alii in alios sæviebant. Apud multos raptu & prædâ vivebatur absque ullo regimine: apud alios tyrannidem exercebant imperii potentes, in suos quisque populos: victosque & captivos alienigenas, ut beluas, ad pugnandum & digladiandum inter se committebant, aut ad congregiendum cum feris in lulum & spectaculum populo. Interea societati & bono publico non tam consultum erat, quàm ut quisque sibi concupitum, quicquid esset, adipisceretur. Hic suæ litat
ambi-

ambitioni, alter avaritiæ, aliisque alii animorum æstibus: citra amorem mutuum, charitatem, aut in miseros misericordiam. Verbo dicam, ad explendas corporis animique libidines cæco impetu ferebantur, absque lege aut regulâ hodiernæ vitæ, absque spe aut metu futuræ.

ITA naturam humanam exuisse videbatur mundus Ethnicus, & in brutam degenerâsse. Nec id tantum, sed insuper sese dedisse in dominatum malorum Geniorum, qui (permittente Deo) mundi hujusce imperium obtinuerant. Id utique arrogabat sibi eorum Princeps, cum
Luc. iv. 6. ostensis Christo regnis omnibus hujusce mundi & eorum gloriâ, dixit ei, *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi tradita est, & do eam cuicumque voluero.* Malè fidum novimus Diabolum, sed eundem dixit non minus Christus, idque sapius, hujusce mundi principem, *Joh. xii. 31.* & *xiv. 30.* & *xvi. 11.* Mundum possedisse quidem videtur tunc temporis, quocunque jure aut titulo: & Deo quasi excluso, res agebantur pro arbitrio Dæmonum. Oracula instituerunt in diversis regionibus, & affabant modo quodam aut in furorem agebant suos Sacerdotes & Prophetissas. Multifaria insuper Divinationum genera, vanarum & stolidarum,

darum, ad illudendum mortale genus, Deum-
que ipsum, constituere: Augures, Haruspices,
Ariolos, Vates, Conjectores omne genus: qui
ab extis animalium, à volatu avium, ab hin-
nitu equorum, à tonitru & fulgure, & nescio
quot modis, secreta cœli & res futuras homi-
num se rimari & prædicere posse fingeant.
Dein magicis artibus instruebant alios, atque eâ
ratione in servitutem aut obsequium quasi fœ-
dere & pactione obstrictos tenebant. In hac
superstitionis & vitiorum colluvie volutati ja-
cebant homines: Et quod olim de gente Is-
raëliticâ dixit Propheta, de reliquâ gente hu-
manâ non minùs verè dicere potuisset: *Ab,*
gens peccatrix, populus gravissimus iniquitate,
semen maleficentissimum, filii corruptores: re-
liquerunt Jehovam, & contemptum irritaverunt
sanctum Israelis. Totum corpus agrotat, totum
cor languescit: A plantâ pedis usque ad caput
nihil integrum, sed vulnus, & tumor, & pla-
ga saniosa. Audite cœli, ausculta Terra, quid
fiet huic populo?

Isa. i. con-
fer Rom.
ii.

QUUM degenerâssent olim primum mortale
genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ
omnem carnem, unicâ exceptâ & conservatâ
familiâ: ut ex illâ propagine experiretur, si
fortè ad frugem rediret gens humana, tantâ
clade percussâ & præmonita. Sed, ut vidi-

L

mus,

Isa. xv.

mus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium universale ad emendandam progeniem humanam. Prolapsa est denuo ad fœdos mores & impietatem: quæ, procedente mundi ætate, magis magisque ingravescabant. *Sed quorsum percutimini amplius, novas addetis prævaricationes?* inquit Propheta. Proinde non excidit & extinxit Deus hoc secundum hominum genus, sed misericordiâ motus, à vitiis & erroribus suis revocare tentavit, misso unigenito suo Filio in terras, cum novâ Lege, novâque œconomiâ, ad mundum, si fieri potuit, reformandum. Quâ autem ratione hanc Reformationem generis humani instituit Deus, & aggressus est Christus, dictum est in superioribus sparsum & generatim; nunc autem, (His præmissis de autoritate Legislatoris, Legisque suæ usu & necessitate) plenius & per singula capita manet exponendum.

CAP.

CAP. V.

*De Cultu Dei, & Ritibus Sacris:
secundum Legem Christianam.*

VENIT in mundum Christus, *ut opera* 1 Joh. iii. 8. confer
Diaboli destrueret: Qualia sunt vitia, Mat. xii. 29.
 errores, idololatria. His animas humanas ir- Luc. x. 18.
 retitas, & à veritate, virtute, & verâ pietate Joh. xii. 31. &
 alienatas tenuit istius mundi princeps. Quam xvi. 11.
 opem his attulit Christus? Quâ medicinâ his Dein Joh. viii. 44. &
 malis occurrit, aut subvenit? Remedia para- 1 Joh. v. 19.
 vit, ut mihi videtur, singulis propria nec mi-
 nus efficacia. Contra idololatriam & super-
 stitionem, cultum purum. Contra vitia, mo-
 rum regulam æquam justâque, & eorundem
 exemplum purum & immaculatum. Contra
 errores, veritatis lumen & fidem rectam. Hæc
 an ita sint, videamus, aut siquid præterea sit
 desiderandum.

EXORDIENDUM à Deo, rerum omnium Au-
 thore, & Rectore Universi. Deum unum præ-
 dicavit Christus, æternum, incorporeum, infi-
 nitum, sanctissimum, immutabilem: Cultumque
 tanto numine non indignum instituit. Hôc uno
 ictu prostravit Deos Gentium innumeros, fu-

Joh. iv.
23, 24.

tiles & fictitios: cultumque eorum malesanum abolevit. Gentium, inquam, Deos: Deum enim Israelis adorandum usque proposuit. Sed cultum ei præstitum, immutandum duxit. *Deus est Spiritus*, inquit Christus, & *qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent*. Quo dicto & Judæorum & Gentium impro-
bavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Præterea sanctitatem Numinis polluere Gentes, ritibus infanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislatores noster. Nec Gentes tantum increpare voluit hoc monito, sed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eumque incorporeum, sed cultu nimis corporeo, certis locis astricto, & externis ac inutilibus ceremoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hierosolymis solum aut in monte Gerizim: nec in hoc aut illo Templo, unice præsentem esse Deum; per totum terrarum orbem, & quaquâ patet cælum, Deus habitat: adestque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

JUDÆOS

JUDÆOS de eadem re sæpius admonuissent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantum, sed lumen naturæ, & Philosophi in omni ævo, Numen ubique adesse piis animis, nec externis ministeriis aut oblationibus placandum admonuere: ut videre est apud Platonem, Hieroclem, aliosque. Dictum etiam Senecæ, a-
 L. 6. c. 25.
 pud Lactantium, idem præclare explicat. *Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum & placidum, & majestate leni verendum, amicum & semper in proximo? non immolationibus & sanguine multo colendum, (que enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente purâ, bono honestoque proposito. Non Tempia illi, congestis in altitudinem saxi, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore. Eodem modo Isaias Propheta Judæos allocutus* Ita. lxvi.
 est, ex ore Dei: Sic ait Jehova, *Coelum mihi* 1. 2. 3.
solium est, & Terra scabellum pedum meorum: Act. vii.
ubinam esset domus quam edificaretis mihi? & ubinam locus quieti meæ? Atqui omnia ista fecit manus mea—sed in hunc intueor in pauperem & contritum Spiritu, ac trepidantem ad verbum meum. Qui jugulat Bovem, ac si percuteret virum: qui mactat parvam pecudem, ac si decollaret canem: qui offert munus, ac si sanguinem porci: qui adolet ibus, ac si muneraretur idolum. Vides, & Judæorum & Gentium 48. 49.

Gentium cultum, tam à Deo, quàm hominibus, à viris divinis & sapientibus, reprehendi & quasi irrideri. Sed ad sermonem Christi redeamus.

DIXIT Christus verbis præcedentibus, *Venit tempus, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu & veritate: Etenim Pater tales quarit, qui ipsum adorent. Spiritu*, inquit, adorandus Deus, non tantum actionibus externis, cultu corporeo, ritibus & ceremoniis, quæ non expurgant animum: Sed pietate internâ, sincero cordis affectu, casto, puro, sanctoque spiritu, prout ipse est Spiritus Sanctissimus. Porro, *in veritate* colendum docet, non jam typis, umbris & figuris: multò minùs cultu superstitioso, falso, aut hypocritico. Summa est, cultum nostrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Christus. Est illud Numen invisibile, omnipræsens, omniscium, perspicitque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Universi Conditor. *Hic tibi Deus est, Christiane.* Non ut olim dixere Israëlitz, *Hi sunt Dii tui, Israel:* cum vitulos aureos, recens confictos, intuerentur. Nec instar Gentium, quibus in hortis nascuntur Numina: aut in ære, aut saxo, lignisve latitant. Deus est immensus, tam præsentia suâ, quàm

quàm bonitate. Adéstque singulis in quavis regione aut gente, *qui timent eum, operanturque dant justitiam*: Et in mente boni viri suam sedem, templumque habet augustissimum. Act. 1. 35.

UT paucis dicamus, verum divini cultûs objectum his verbis exposuit Christus, dein cultum ei consentaneum & verè *Dei consensum*: *universalem* intelligo & *rationalem*. Putà laudes & gratiarum actiones, preces & supplicationes, è calenti corde effusas. Voluit ut nos ipsos Deo consecraremus, corpus animamque: non bruta & cruenta sacrificia, hircorum aut taurorum sanguinem: quæ neque Deo suâ naturâ grata sunt, neque sanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

HIS amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres subinde, quales eorum loco substituerit Christus: sinè ritibus enim vix potest constare inter mortales religio quævis instituta. Respondeo, Ritus Christiani sunt *pauci, simplices, innocui, utiles, nec magicè operativi*. Multitudo rituum, instar nebularum, abscondunt faciem Solis, aut lumen ipsius obtundunt & diminuunt. Res in se præstantes læduntur nimio apparatu. Ita semper tractanda & instituenda est Religio, ut quod in eâ sanctissimum est & divinissimum, id semper versetur ante oculos, semper præ cæteris effulgeat. Ritus

1 Cor. xi.
25, 26.

tus nostros militari nomine aut solennis iuramenti, *Sacramenta* appellare solent Theologi: Quorum duo tantum instituit Christus, Baptismum & Eucharistiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemorationis: quo Christi mortem donec secundo advenerit, commemorare jubemur. Et prout pauci sunt ritus nostri, ita simplices: aqua pura, aut pane & vino celebrandi. Nihil hic operosi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ se ferunt, nec ostentationis speciem. Innocuos esse, res ipsa loquitur. Nec cæde, nec sanguine litant Deo Christiani: nec ceremoniis utuntur ullo modo inhonestis aut indecoris: si-ve in initiandis neophytis, si-ve in adeptorum sacris faciundis. Denique utilissimi sunt in re religionis promovendâ. Religionem intelligo interiorem & vitæ sanctimoniam. Cum Christo dedicamur in Baptismo, renunciamus Diabolo & ipsius operibus, ad quæ destruenda, ut diximus, venit in mundum Christus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujusce sæculi, ut cœlestia sequamur. Renunciamus denique illicitis carnis desideriis aut deliciis, ut spiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obsequamur. Ita in ipsis initiis religionis nostræ, cum nosmet tradimus Christo,

sto, & ipsius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem sacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in personâ propriâ, ab infantibus per sponsores: qui id in se recipiunt, unâ cum parentibus, ut educatione Christianâ adhibitâ, fidem promissorum præstent ita initiati. Idque in confirmatione subsequenti, aut ad sacram cœnam admissionem, præstitum curant sacris præpositi.

ERAT quidem in usu Baptismus etiam apud Judæos, in Profelytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter ceremonias sacras & initamenta, Lotiones obtinere. Est quippe symbolum aut typus aptus & appositus ad significandam purificationem, Ablutio: ut sicut extrinsecus mundatur Corpus, ita intrinsecus abluatur Anima à suis sordibus & immunditie. Quod si huic ritui simplici adjunxerint olim Christiani (ut & hodie nonnulli) minutias quasdam ceremoniales, quæ nobis videntur nullius esse vis aut usûs, id tempori, loco, & populo dandum est. Primi Christiani erant plerique Judæi conversi: Judæi autem, ut nôsti, sunt φιλοεσθητοί, nec facile est exuere simul & semel inveteratas consuetudines aut propensiones. Neque miror his propensionibus, si-

ve Judæorum five Gentium, indulgisse aliquantulum Christianos sapientiores: id debetur infirmis in tenerâ & nascenti Religione. Quot ceremonias, aliâs inutiles, in cultum ab ipso institutum adscivit *Moses*, ut se accommodaret Judæis, è gente idololatricâ recens eductis? Magna opera non perficiuntur unico ictu, sed promovendum est sensim genus humanum ad religionem puram, lucidam, & planè rationalem. Hunc ritum olim comitata sunt in adultis dona Spiritûs extraordinaria, sed ea dudum desiere: nec in infantibus unquam sunt expectanda.

ALTER ritus Christianorum est Commemoratio mortis Christi, quæ à nobis dici solet *Eucharistia*, vel *Cena Domini*. Utrumque nomen instituta Judaica respicere videtur: Hoc Agnum Paschalem, illud sacrificii Eucharistici festum. Et utriusque instituti vim & significationem explet superâtque hoc sacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione sumptis: quibus sanguinem Christi pro nobis effusum, corpusque fractum commemoramus. Symbola hæc sunt satis apta & facilè apparsa, usumque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Christo accepimus, & amorem ipsius in genus humanum inimitabilem: Cum sese obtulit morti, morti
cum

cum cruciatibus & ignominia, ut nos à peccatis redimeret, & salutem nobis pararet æternam. Præterea in his celebrandis non tantum reverentiam & pietatem, sed etiam, depositis omnibus inimiciis, charitatem universalem exposcimus. Datamque Christo fidem antea in baptismo renovamus: Et si quid secus acciderit, vitæ morumque emendationem, actâ pœnitentiâ, pollicemur. Vides externa nostra & ritualia eò spectare, ut officii quemque sui commonefaciant, animisque inspirent sanctitatem: propositum finemque summum Legis Christianæ.

HACTENUS opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritusve Christianos: neque in illo superstitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliâve labem quamcunque, ex Hebræis Rabbis, aut è Gentibus Sacerdos Philosophusve facile reperiet. Idque semper permitimus petimusque ut cum sacris Judaicis & Gentilibus conferantur nostra, quod cujusque indoles ex illâ contrapositione magis innotescat. At, inquires forsan, est quidem, secundum hanc ideam, casta, simplex, & pura Religio Christiana: sed in praxi & in exercendis his sacris multa adscriptitia atque minus pura accumulatur, aut ita intermixta sunt ut sen-

L. 21. sub
fine.

sim corruptelam inducant. Respondeo; non id agimus, ut cujusvis Ecclesiæ, quæ Christiani nominis titulum gerit, cultum ritusve propugnemus: sed quæ à Christo, & ipsius Apostolis instituta sunt, ea præstamus innocua, pia, & verè sancta. Conquesti sunt Patres nostri, & adhuc conquerimur hodie de corruptâ simplicitate religionis Christianæ, tam quoad dogmata, quàm cultum: Idque Gentes etiam observârunt. Notavit *Ammianus Marcellinus*, currente sæculo quarto, *Christianam religionem, absolutam & simplicem, anili superstitione confudisse Constantium*. Memorat etiam exinde Historicus dissidia & contentiones de ritibus, inter antistites Christianos. Nullius temeritati aut superstitioni favemus, nullius patrocinaur. Videant illi, quorum interest, seque & sua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, sublatâ causâ exolescere debent in Republicâ jam penitus Christianâ: Et qui eosdem retinent augentque non sinè scandalo & insigni damno religionis nostræ, (quod in Ecclesiâ Romanâ factum lugemus) admonendi sunt potius quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcumque est superfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partemque sibi arripit animi nostri

stri, qui vix totus sufficit rebus gravioribus & necessariis. Religio Christiana in suâ institutione est admodum simplex, & ne nuda nimis videretur aut despectui esset Gentilibus & Judæis, ceremoniis & mysteriis viduata, in utroque genere sese accommodârunt veteres temporum & populorum necessitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad superstitionem semper propensi, alia atque alia, nullâ urgente necessitate, admiscuerunt. Hæc temere ascita paulatim sunt resecanda, ut ad institutionem primævam, puram simplicemque redeamus.

DENIQUE, in iis quæ permissa sunt prudentiæ Christianæ circa sacra, non tantum rei ipsius, suâ fortasse naturâ indifferentis, sed etiam quàm maximè circumstantiarum habenda est ratio. Quod in Ecclesiâ infante & incipiente æquum erat, adultæ forsan minus convenit, aut supervacaneum videbitur. Alia est rerum facies de sæculo in sæculum, alia populi indoles in diversis regionibus: Atque gentis Europææ cæteris ut severius est ingenium, ita acrior inquisitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis semper oculis in fundamenta religionis, scilicet morum animique sanctitatem; ut ad habitum, indolem
& ana-

1 Cor. xlv.
26. dein
ult.

& analogiam œconomiz Evangelicæ cultum fidemque nostram componamus. Regulæ quas præscripserunt Apostoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus instituendis: *πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω*, inquit S. Paulus, *Omnia ad ædificationem fiant*. Dein subjicit, *πάντα εὐσχημένως ἔ κατὰ τάξιν γινέσθω*, *Omnia decenter & ordine fiant*. His regulis observatis nihil errabitur in externis. Sed ex utrâque parte oritur superstitio, vel oblectando ritibus appositis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obstat. Cavendum autem, quod sæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti intercipiamus aspectum. Eò enim omnia sunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ sanctimoniam & integritate.

1 Tim. i. 5. *Finis mandati* (inquit Paulus ad mentem Christi) *est charitas ex puro corde, & conscientia bonâ, & fide minimè simulatâ*.

His interpositis, ad ultimam notam progrediemur. Diximus suprâ ritus Christianos non esse magicè efficaces: vel, ut loquantur hodie, ex ipso opere operato. Nulla dona extraordinaria, nunc dierum, comitantur baptismum in adultis: nec in infantibus concipi potest regeneratio aliqua interna ante rationis usum

usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus foederalis initiationis Baptismus: cūque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quod minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensus ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrum causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

Hæc de re ipsâ: nec interea negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod attinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita servum & subditum imperio Satanae, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus,
aut

aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quodam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renunciatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliisque usi sunt ceremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recens loti, puriores & immaculatiores ad cœlum abirent.

* Cyril. Hierosol. Catech. Mystagog. 'ΑΑΑ' ἡμῶν δαδὸς ἐστὶν ἡμῶν, ὡς καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγεται, 'Ἀποδοτε μοι τὸν Βαπτισμόν. Sed audis simul quiddam, manu extensa, tanquam ad præsentem dicitur, Abrenuncie Tibi adiana. Cum illis qui sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertull. de Coronâ, cap. 3.

Optatus Milev. l. 4. contra Parmen. hæc habet: Neminem fugit quiddam homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sed spiritus immundus esse non potest: quem novisse si ante salutare lavacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c. Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 109. versus finem. Quid ad hoc respondeant, quid exorcisantur & exuffantur infantes? Hoc enim proculdubio fallaciter si si Diabolus illi non dominatur. Dein Theodoretus in cap. 7. Cant. p. 1002. Ita loquitur, ἀδελφοὶ καὶ ἡμεῖς μυστήρια, ὡς ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Τυγγῆς, καὶ τῆς Βαυλίας ἐκκλησίας, οἱ οὖν ἐκ τῆς οὐν βαυλίας δὲ καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς. Revoca tibi in mentem, quiddam in sacra mystagogia initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, veluti sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis augurii Chrisma. Denique Gennadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. c. 37. ita rem totam exequitur. Illud etiam quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu: cum sive parvuli sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exuffationibus Clericorum, spiritus ab illis immundus abigatur. Vid. etiam Constit. Apost. & Dionys. Arcopag. apud Feuarden. p. 96. princ.

Apud
Sulc. voc.
18. p.
1151. sed
vid. Genn.
ipsum.

Ex his ceremoniis nonnullas merito reliquimus, utpote nullâ fretas autoritate Christi aut Apostolorum, aptasque nimium ad corrumpendam simplicitatem hujusce ritus Christiani, ac si ei adesset etiamnum vis quædam mystica ex ipso opere operato promanans. Quæcunque fuerit olim in primis Ecclesiæ sæculis hujusce ritus efficacia apud infideles conversos, quæcunque secuta sint dona extraordinaria, eadem inter Christianos natos non sunt expectanda. Ut est simplicissimus hic ritus, ita rectissime celebratur aquâ simplici, ut amputatis superfluis quibuscunque & supersticiosiis appendiculis, *cultus noster rationalis* in omnibus appareat.

Hæc de Baptismo: Quæ præterea in Eucharistiâ explicandâ aut celebrandâ adjecerunt sive Veteres sive Neoterici, præter institutum Christi & Apostolorum, ea pariter sunt abscindenda. Non licet in religione divinitus traditâ, nova procudere mysteria, novam doctrinam sacramentalem ritusve pro arbitrio hominum. Nulla est mutatio *physica* panis aut vini in hoc sacramento, (sive in consecratione, sive post consecrationem) sed tantum *moralis*: quatenus ab usu communi ad hunc usum sacrum transferuntur hæc symbola. Qui verò, recitatis quibusdam verbis,

N

hæc

hæc corpora terrestria, alterius prorsus ordinis & luti, in Corpus Cœleste Christi transformare satagunt aut prætendunt, arte illi magica uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc potest, nec ullo promisso divino tanta vis in sacerdotem confertur. Sed de hæc re, & de sacramentis, * infra plura.

APUD Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi causarum naturalium aut moralium, sed virtute pacti arcani cum quibusdam Geniis subsequi solebat. Ritibus & ceremoniis mysticis (quas *τελεσται* appellant Græci) in Deorum aut Dearum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: pleneque & perfectè initiatos, tam in hæc vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram felicitatem sibi pollicebantur *Ὀρφεὺς τελεσταί, Sacris Orphicis initiati*. Quam doctrinam, unâ cum suis sacris, ab Ægyptiis hausisse videtur *Orpheus*. Ita *Plutarchus*. Testatur autem *Diodorus* Mystas illos Ægyptiorum, etiam in

Plutar.
Lacón. A-
pophtheg.
L. 5. p.
224.

* Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Consule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi ostendit Pontif. non posse explicare rationabiliter illam efficaciam sive vim conferendi gratiam, quam attribuunt Sacramentis: cum neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen physicè fieri potest.

hâc vitâ Deos habere propitios semper, & donorum omnium divinorum largitores, διαδοῦναι δ' ἡ τῶν, &c. *Vulgatum est apud Egyptios, Deos, cum invocati sum, adesse visibiles & in periculis presentissimos INITIATIS: ipsosque fieri sanctiores & justiores & per omnia meliores. Ideoque ex priscis Heroibus & Semideis (inter quos numerat Orpheum) omnium illustrissimos ritibus hisce imbui & consecrari cupiisse. Hâc de re audiamus præterea Platonem, ab Aegyptiis pariter institutum & instructum. δε δὲ ἀμύητος καὶ ἀτάλατος εἰς ἧδὲ ἀφικηλαί, ἐν βορβόρῳ καθεῖσθαι. ὃ δὲ καθαρμένος τε καὶ τελεσμένος ἐκείτῃ ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰήσει. Quicumque non initiatus, nec mysteriorum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in luto. Quicumque verd purgatus atque initiatus illuc accesserit, cum Diis habitabit.* Multa sunt in eundem sensum apud * veteres: quos pro otio quisque potest consulere.

Phædon.
p. 69.Vid. ibid.
p. 81.

N 2

PRÆTEREA

* Isocrates de mysticis istis: Τελετῆς αὖ μινύχοντες, οὐδὲ τὸ ἴδιον τελεῦντες, καὶ τὸ σὺμπασι δαῖτον, οἷον ἐλπίδας ἔχοντες. Initiorum particeps est de vita exitu, et de omni aro, latioris spæ habens. Aristides in Panathenæicâ, Κίεθαι δ' ἀπαγγέλλει, ὡς ἴσθαι τὴν ἀρετὴν ἀπορία, ὡς αὖ τὴν ἀρετὴν ἔχειν ἀπορία, καὶ ἀπαγγέλλει, ἀλλὰ καὶ οὐδὲ τὸ τελεῦντες οἷον ἔχοντες ἐλπίδας, αἱ ἀρεταὶ ἀπορία, καὶ αὖ τὴν ἀρετὴν τε δ' ἀρετῆς, ἀπορία, αὖ τὴν ἀρετὴν ἀπορία. Solennitatis sacra fructus est non tantum præsens animi tranquillitas, aut quod à malis præteriti temporis exolvamur et liberemur: sed etiam ut in morte spæ latiores habeamus; fore nempe ut meliori loco dispositi, non in tenebris et caeco voluamur, que

PRÆTEREA notare licet apud Gentes diversos fuisse gradus initiationis in sacris, & diversa mysteria, minora & majora, usque ad perfectionem. De his, tam Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus*: ἐκ ἐπεικότηως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἑλλήσιν, ἀρχαί μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λustrόν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων· τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων· ὃ μανθάνειν, ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ καὶ περινόειν τὴν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα. *Non abs re ergo in mysteriis apud Græcos, primo loco sunt lustra-*

qua facti est non-initiatorum. Apud Authorem Axiuchi (in operibus Platonis) sub finem, Gobrias Magus, cum statum Beatorum in Campis Elysiis descripsisset, subjicit, ἐστὶν αὖτε τοῖς μινυρητοῖς ἐστὶ τις περιδεία, καὶ τὰς ἐκείνης αἰτίας αἰτίας κληρονομήσει. Illic initiati primas tenent sedes, & ibidem adhuc peragunt sacrorum caeremonias. Idem dixere Diogeni Athenienses, Ἐστὶν αὖτε περιδεία, οἱ μινυρητοὶ τοῦ κόσμου. Apud inferos, primum locum habent initiati. περιουσιότης & περιουσιότης ambiebant Pharisei in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6. Id. in futuro Regno petiisse videntur Zebedæi filii. Mat. xx. 21, 22. Horum utriusque factum & affectionem dignitatis & imperii repressit Christus. Audi quid Atheniensibus prædictis respondet Diogenes. γελοῖον, ἴσθι, οἱ Ἀγροῖται μὲν καὶ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ βασιλείᾳ διάκουσιν, Ἀτίλῃς δὲ τοῖς μινυρητοῖς ἐν ταῖς μάταις τῶν ἰσθῶν. Ridiculum, inquit, est, si Agorilant & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum insulis futuri sunt. Acerbius est quod retulit Antisthenes sacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes esse. Τί δὲ, ἴσθι, ἐν ἀποθέσει; Cur igitur, inquit, non moraris? Idem de his mysticis canit Sophocles. Quem ideo & Diogenem hæc in re inter se committit Plutarchus, De audiendis Poëtis (p. 21.) & Diogenis dictum duritiam profert. Et fatendum est ex Ethnicis probiores & sapientiores his mysteriis adjunxisse meliorem vivendi rationem & rerum optimarum scientiam. Vide, cum vacat, Cicer. de Leg. l. 2. c. 14. & Arrian. in Epist. l. 3. c. 21. Ad hanc περιουσίαν & περιουσίαν, alluisse videtur Apostolus ad Hebr. cap. xii. 22.

Laert. in
vit.

iones,

tionem, sicut etiam apud Barbaros lotio. Post has autem sunt *Mysteria Parva*: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem mysteria versantur circa universum: Neque restat amplius discere, sed inspicere & mente comprehendere Naturam & res ipsas. Hæc distinctio sæpius occurrit apud Veteres. Vid. Suidam. voc. Ἐπόπται. Seneca quest. nat. l. 7. c. 31. & Epist. 90. & scriptores de Eleusiniis, aliosque multos.

NEQUE minùs apud Judæos diversi erant gradus, ut ita dicam, Profelytismi. Habuerant primùm Profelytos *Portæ*, dein *Iustitiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diversos adhibuere ritus, ut omnibus notum est. Denique, nihil insoliti, indecori aut superstitiosi in profelytis initiandis usi sunt Apostoli, quorum exempla sequenda proponimus.

HUNC progressum aut gradationem in sacris consecutus mihi videtur mos veterum Christianorum, qui convertendos ad Fidem in classes distribuebant: præcipuè in *Catechumenos* & *illuminatos*: De quibus passim apud Patres, de eorum discriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Christianam distinguebant veteres in τὰ ἐκφωρα, & τὰ ἀπόρρητα:

ῥησι: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantum aut *τελεστές*. Atque illud doctrinæ, & discipulorum discrimen respicere videtur S. *Paulus* multis in locis. I *Cor.* ii. 6, 7. *Phil.* iii. 15. *Hebr.* v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipsius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόρρητα, sive τὰ μυστήρια, non declarabant palàm veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catechesibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis, Catechumenis aut aliis quibuscunque, non initiatis. Quibus præsentibus, aut inceptum sermonem abruptentes, tacebant: aut rem sacram obscure & ambiguis verbis significabant: hæc adjectâ formulâ, ὁσίων οἱ μεμνημένοι, ὁσίων οἱ πιστοί. *Nōrunt Initiati, nōrunt Fideles.* Quæ dictiones multoties occurrunt in scriptis Patrum.

PRÆTEREA, de tacendis mysteriis sacris multa sunt apud Gentes*, & severissima præ-

* Cum vel ex formâ omnibus mysteriis silentiū fides debeatur: Samothracia & Eleusinia recensentur: quanto magis talia, quæ prodita interitum etiam humanam animadversionem provocabunt, dum divina servantur, &c. Tertul. Apolog. c. 7. In Orphicis carminibus, his confessa dicuntur. τὰ μυστήρια καὶ τὰς τελετάς, περὶ ὧν ὁ Δίμης τοῖς ἀμύτοις ἱερῶν τὰ ἐπίγει. Quæ mysteriorum ceremoniis exhibentur, ea singulari a profanis, qui non initiati, enarrari, nefas est. Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Hujusmodi alia plura passim occurrunt apud Authores Veteres, tam Christianos quàm ceteros: quæ notiora sunt quàm ut hic repetantur, ab aliis pridem congesta.

cepta. Etiam apud Philosophos, præcipue Pythagoricos, invaluit ista disciplina. Et eisdem methodo, iisdem vestigiis institerunt, ut jam monuimus, è Christianis Doctoribus plurimi, in Disciplinâ Arcani, ut appellatur, observandâ. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam sacra opertiora fierent, mos erat communis Christianis cum Gentibus: ut ex utriusque Ritualibus patet. Denique ipsa vocabula ad ritus Gentilios spectantia, mutuati sunt Christiani, ut *μυσταί, μύσις, μεμυσμένοι, & ἀμύητοι*. Dein *τελέη, τελεσιωμένοι, ἀτέλεις: ἐπόηαι & ἐποποιεύειν*: & hujusmodi alia, ut satis notum est iis qui in scriptis Patrum versantur. Sed de his satis.

SIVE verba, sive mores & ritulos è Gentium sacris aut Judæorum ad sua transtulerint Christiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, sed ad ornandam, ut illis visum est, religionem Christianam, nè nuda nimis, simplex & plebeia haberetur: vel in blandimenta exteris, quod cum iis ritus quodammodo participare, aut saltem, (affectatâ novitate) non prorsus abscedere viderentur. Sed abiire, nunc dierum, hæ rationes qualescunque aut hujusmodi: & mutatis temporibus rerumque momentis, mutanda sunt consilia. Ea quæ jam desierunt esse

De Orat.
c. 12.

esse usui, abjicienda sunt ut supervacanea, imò noxia, quatenus simplicitatem religionis Christianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primum adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis pulchritudinem. Acris est in his & hujusmodi reprimendis sententia Tertulliani: *Sed quoniam unum aliquod attigimus vacuæ observationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cætera quoque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sinè ullius aut Domini aut Apostolici præcepti auctoritate sunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur: affectata & coacta, & curiosi potius quam rationalis officii: certè vel eò coërcenda, quòd Gentilibus adequent.*

DICAM quod res est: in cultu divino nulla sunt apud nos mysteria, ut apud Gentes. Nihil absconditum, nulla sacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo. Nulla est distinctio, hæc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimium distinxere, tam Gentes quàm Judæi, (Mat. ix. 11. & xi. 19. Joh. ix. 34.) οἱ πῶχολ ἐὐαγγελίζονται, id Johanni renunciavit Christus inter argumenta & characteres suæ œconomix, Mat. xi. 5. Nullam gentem sigillatim respicit Evangelium, nullum hominum ordinem, sed genus humanum.

num. Quod si olim sacramentis suis ceremoniolas quasdam aut reticentiam invexerint antiqui, quod maiorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quaecunque alia de causa, id temporibus istis dandum est, nec ultra retinendum. Omnia tandem in aperto Mat. x. 27. dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritus Christiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aspectum institutio nostra: auctoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quam in vitæ & animorum sanctimoniâ, salutis nostræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus internis cuique Deus metietur suam beatitudinem.

Ad reliqua minora quod spectat, de Festis aut Jeuniis indicendis, de Vestibus sacerdotalibus, de formulis necessariis in sacris administrandis, & huiusmodi aliis, fiant omnia secundum regulas Apostolicas & prudentiam Christianam ad decorem & ædificationem, ut tam superstitio quam *superstitione* excludantur. Hæc de ritibus Christianis breviter dicta sunt.

Quod in ista natura
 in lege positiva refertur
 communis societatis adque generis humani
 salutem vitæ futuræ. Idque fieri solet
 CAP.

CAP. VI.

*De morum regula & vite praeceptis
secundum Legem Christianam.*

DE moribus Christianorum, aut Disciplina morali secundum Legem Christianam, quodam in genere supra notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus instituta est Lex naturae. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apostolus) alii atque alii diversimodum superstruunt, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, stipulam. Ex his superstructis nonnulla sunt solida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque haec observanda sunt & trutinanda in probandis aut improbandis singulorum legibus, Judaeorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrina morum Evangelicâ nihil reperitur superfluum & inutile, multo minus noxium aut legi naturae contrarium. Dixi *contrarium*: Distinguendum enim inter legem naturae & libertatem naturae. Quod in statu naturali liberum est, lege positivâ restringi potest, in commodum societatis atque generis humani, aut in salutem vitae futurae. Idque fieri solet
ubique

ubique gentium, cum res postulat, ob commune bonum.

Hoc præmisso, facile constabit nihil non æquum esse, rectum & laude dignum in *Lege morali Evangelicâ*: Quod utinam de praxi & moribus Christianorum perinde dici potuisset. Sed prohi dolor! prohi pudor! quantum à lege recedunt mores? Immane quantum discrepat à regulâ & præceptis Christi & Apostolorum, & ab eorundem exemplis, Christianorum vita? Procul abest ut hic intelligam, quæ olim objecta fuere Christianis. Thyestæas epulas, artes magicas, concubitus incestos, & ejusmodi alia: Hæc pro atrocibus calumniis habeo; siue Judæorum, siue Gentium, siue denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi sunt inimicorum morsus & defamationes ad conflandam invidiam; sed amicorum tela aut vulnera magis sunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Lege, cum vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum. In tertio, inter alia hæc habet. *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti nominis,*

M. pag. 49.

M. P. 78.

nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodest nomen sanctum habere sine moribus: quia vita à professione discordans abrogat illustri tituli honorem per indignorum actuum vilitatem, &c. Et in sequenti libro, Quæ cum ita sint, magnâ videlicet nobis prærogativâ de nomine Christianitatis blandiri possumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. At è diverso in paganiis quid horum simile quæ dicimus, &c. Denique Christianos Barbaris ipsis deteriores exhibet *.

Hæc cum ita sint, Quid si à mortuis resurgerent Apostoli, atque orbis Christiani faciem intuerentur: vitiis obtestam, & magni nominis umbram? Ipsos puderet, & tantum non pœniteret suorum laborum. Vel si, quiescentibus Apostolis, resurgerent Philosophi & Gentilium sapientes: & perlustrato terrarum orbe à nobis quærerent, quid profuerit humano generi religio Christiana, quoad mo-

* Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cyprianus, in Epist. ad Donatum qua dicitur secunda; ubi dumptis illis quæ ad tempora spectabant Ethnica, reliqua in tempora Christiana nimis plus congruunt. Economiam suam, ut mihi videtur, non minus abusi sunt Christiani, quàm suam olim Judæi; nec illis plura aut graviora exprobrarunt Isaias, Jeremias, alique Propheta, quàm nobis obijcienda essent, si nobiscum hodie Deus causam suam ageret.

res & vitæ probitatem? quoad pacem & bonum publicum? Nos utique appellatis Barbaros per opprobrium: sed nobis barbaris quid præstatis vos Christiani? His dictis factisque respondeant illi, qui apud nos præsides sunt rerum humanarum & divinarum. Id unicè in me probandum recipio, institutionem Christianam, modò firmiter ei adhæreamus, optimam esse & utilissimam, tam ad mores cujusque formandos, quàm ad bonum publicum: &, quod maximum est, ad salutem & felicitatem æternam generis humani in vitâ futurâ obtinendam.

INSTITUTIO moralis constat præceptis & exemplis: dein præmiis & pœnis debitis confirmatur. In horum nullâ parte nos destituit institutio Christiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut solent Ethica Philosophorum: nec unâ leguntur collecta, ut Corpus Legum, aut Doctorem systemata. Sed sparsim occurrunt in sermonibus Christi, & in scriptis Apostolorum; quâ ratione commodiùs instruitur vulgus, & inter legendum sacras literas sensim imbibitur doctrina salutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licet & sinè formâ artis tradita. Imprimis enim quæcunque lege aut lumine naturæ honesta

honesti sunt & laudabilia, ea sequi & amplecti tenemur, quin etiam præferre, si forsan officia officiis obtulerint. Dein actus omnes humanos complectitur: Dicta, Facta, Cogitationes. Et in singulis viam rectam & honestatis liquidæ vestigia sequitur. In verbis imprimis, sive in familiari colloquio, sive in commerciis, fidem, sinceritatem, simplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fūco, sinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum in eundem & proferendum esse permittit, absque causâ gravi & publicâ. Nec quâvis de causâ perjurium, testimonia falsa, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detractiones clandestinæ, & quæcunque lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita sunt & odiosa. Præterea pudorem, modestiam, & urbanitatem in sermone colimus, ut aliàs ubique: exultantibus omni levitate inhonestâ, & scurrilitate; nec minùs verborum asperitates, mordaces & illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguae & vaganti licentiæ verborum ubique franos injicimus; ne quid indecori in se, ne quid injuriosi in proximos, aut in Deum prophani, impij, aut irreligiosi ex ore Christiano proveniat.

IN factis & operibus multò magis interdicitur Christianis omne genus mali, levis licet & exigui: quin etiam omnis species mali. Non tantum extra culpam esse debemus, sed etiam, si fieri potest, extra culpæ suspicionem aut proximitatem. Non satis est viro Christiano ad leges humanas justum esse. Quicquid postulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè observandum. Et in charitatis officiis, tam Judæorum quàm Gentium institutis omnibus præluet Lex Christi. Non amicis tantum, sed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem nostrum coelestem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus succurrendum, ope & consilio. Legislator noster Christus, miseriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maximè consuluit. Philosophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum fere præterierunt, aut permiscere regendum suæ gentis legibus. Sapientibus & vericatis studiosis sua accommodarunt præscripta: Gregem popularem, prophanum, & tantum non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud propositum Servatori nostro clementissimo: qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque suâ lege & consiliis adjuvare voluit.

Propterea

Propterea infirmitates humanas & statum luctuosum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ: ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, misericordiæ, atque opis mutuæ in suâ cuique classe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promisit. Nec malis tantùm corporis subveniendum, sed animi multo magis: Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantia, morbis gravissimis: & vaganti populo viam salutis ostendere, beneficium cumulatius est quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Christus de moribus instituendis aperta, manifesta, cuique obvia & exposita. Ut omnibus constarent sua officia, ut omnibus ad cælum nota esset via.

Et quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore judicem domesticam, quisque haberet: *Quod tibi non vis fieri, inquit Christus, id alteri ne feceris.* Nec Lex est æquior ulla. Favemus plerumque partibus nostris: ut æquum fiat iudicium; mutetur persona, & loco Rei, aut indigentis ope, te ipsum constituas; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus esses, id totum alteri concedas. Inter mortales,

mortales, peccatores & indigos, hic est modus æquissimus: ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus summum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantum nobis præcipitur, ut in dubiis partem sequamur mitiorem, sed etiam ut peccata manifesta alii aliis remittamus: Deus bone, quoties & quousque ex tuo præcepto aut consilio!

Mat. xviii.
22.

IN eundem finem, ne ex amore sui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita est omnis vindicta privata; ad pacem & amicitiam conservandam dissimulandæ sunt leves injuriæ, & pro viribus perferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus: sed cum neque ferri possunt injuriæ, neque lites componi, permissum est deferre causam ad magistratum, ut sine metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda est moderatio & æquanimitas, sed erga Principem aut Magistratum majori adhuc utendum est patientiâ. Dei sunt ministri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia sunt toleranda. Bellum Civile est immane monstrum, quod innocuos pariter ac nocentes unâ devorat & absorbet. Neque cum exteris gerendum est bellum magistratui Christiano, nisi extremâ necessitate coacto. Denique, ut verbo dicam,

cam, in rationibus iusti suum cuique tribuimus, secundum varios hominum ordines: Neque id parcè aut gravatè, sed cumulatim & alacriter.

ITA Iustitiæ & juris naturalis præscripta retinet & transcendit Lex Christi. De Temperantiâ jam dicendum, quid quisque sibi debeat in sui corporis regimine: Quid animæ divinæ conservandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci simus, modesti & moderati: ut appetitus omnes sensûsque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, sive in sacris, sive in convivalibus, effrænata indulgendum licentiæ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furiosa. Ebrietas aut impudicitia virum honestum dedecet, multò magis Christianum. Gulæ & abdomini servire turpe est, cæterisve cupiditatibus carnis. Castus cœlibatus apud nos laudatur, honestum habetur Conjugium: sed unius cum unâ, idque sinè abdicatione, nisi crimen adulterii intervenerit. In cæteris omnibus vivendum est, ut decet sobrios & frugi homines.

EA quæ nos docet Christiana *Philosophia*, ut ita dicam, cùm differit de *contemptu mundi*, & despicientiâ rerum humanarum præ divinis, tempora-

temporalium præ æternis: Præterea, cum de-
tundendâ & subjugandâ hâc carne, quâ mens
infestatur, nos sæpius commonet, in hâc cor-
pore bruto, & ad voluptates crassas nimis pro-
penso: Ea, inquam, nobis indicant volunta-
tem, indolem & propositum legis Christianæ:
monentque temperatos esse debere ipsius
cultores, non tantum in deliciis corporeis,
sed etiam in honoribus ambiendis, divitiis ap-
petendis, cæterisque quibuscunque quæ ad vitam
hodiernam & animalem spectant. Et si quid
secus videris in praxi nostrâ, non id Legi aut
Legislatori vertendum vitio, sed falsi nominis
Christianis: Qui se obstrinxere sacramento de
renunciandis cupiditatibus mundanis, & soli
Deo semet consecrandis, nec datæ fidei respon-
dent.

EPICUREIS habenda est cura Corporis,
Christianis Animæ. Præ quâ, ut nos docet
Christus, sordet & vilescit totus hic mundus.
Res caduca Mundus, cujus schema præterit,
ut & hujusce mortalis corporis. Anima au-
tem est immortalis, nescit mori: & indignè
patitur perituri corporis aut perituri mundi se
fieri mancipium. Præterea, Peregrini sumus
in hâc mundo, inquit doctrina Christiana:
Quid quæritis hâc sedes quietas, quid hono-
res, aut divitias, crastino die abitura omnia.

1 Pet. ii.
11.

Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tineæ erodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hac vitâ, aspirantes ad majora in futurâ: ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas.

De *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur: malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortiter patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi: Cùm, nec metu hominum potentum, aut bonorum, aut famæ, aut ipsius vitæ dispendio, absterremur ab inceptis præclaris, & humano generi profuturis. Hâc in re nobis prævit Christus suo exemplo, prævivere Apostoli & Martyres alii. In his rebus sese exercet & spectatur magnanimitas Christiana: Non in ardenti prælio, aut in scandendis muris & aggeribus hostium: tumultuante intus sanguine, & turgescuntibus venis, ut neque timori locus esse possit, neque rationi. Vera magnanimitas

tas est res tranquilla & severa, in recessu mentis posita: ratione sedata & meditatione alitur, non halitibus sanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & streptu, sed querelas ipsius audit placide, labantem sustinet, & victricem rationem sequitur. Nec singularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicâ recedit viâ, sed ex amore Dei, justî, veri, & communis boni.

Dixi in hac palæstrâ nos suo exemplo præivisse Christum, præivit certè, & gloriosissimus exiit. Non tantùm contractiunculas naturæ humanæ, sed dolores omnes & aculeos sentit, pertulit, vicit. Prænovit quæ passurus esset mala, nec refugit, non subito & inopinatum corripuere, sed præmonitum & præscium: sponte subiit & deliberatè quæcunque passus est, nec se imminenti ictui subtraxit. Sed quæ, inquires, pertulit Christus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantùm populum malefanum, sed etiam præfides & primores Ecclesiæ Judaicæ sibi inimicos habuit. Non Mat. xxvi. 16. solum contemptui & fastidio habuerunt tanquam hominem vilem & proletarium: sed, triginta argenteis venditum coram tribunali sistebant, falsoque accusabant, ut perturbato-

rem

rem aut blasphemum: judicemque reluctan-
tem in suas partes trahebant. Vinculis con-
strinxere, flagellârunt lictoribus, sannis & di-
cteriis illudebant. Purpurâ indutum, & scep-
tro arundineo, spinis coronârunt, per ludi-
brium & non sinè dolore: eique prætulere
prædonem & raptorem. Denique in os spue-
bant, colaphis cædebant, & omne genus in-
juriis. Sed quid tandem, quo exitu, quæso?
Per fas nefasque damnatum, ad mortem per-
traxere. Innocuum, inquam, per fas nefas-
que damnatum. Audi id ex ore Judicis, *Vi-*
dens autem Pilatus se nihil proficere, sed ma-
jorem tumultum fieri, acceptâ aquâ abluit ma-
nus coram turbâ: dicens, INNOXIUS EGO
SUM A SANGUINE HUIUS
JUSTI: Vos videritis. Et respondens uni-
versus populus dixit, Sanguis ejus super nos &
super filios nostros. Dira hæc quidem, sed
quærendum superest, quo genere mortis plecte-
bant? spero levis & subitanæ, aut saltem mi-
nus infamis. Quinimo nec cruciatibus nec
ignominia pepercere Judæi, Cruci affixus est
Jesus Nazareus, inter duos Latrones, in
campo-Golgothæ, subsannante & irridente po-
pulo. En funestam tragædiam! Sed quem
in finem, quo proposito, tot & tam acerba
pertulit Christus? Dico, in salutem humani
generis,

Mat. xxvii.
24, 25.

CAP. VI. *Christianorum.*

111

generis, ad confirmandam veritatem religionis ab ipso propositæ, & ad gloriam cœlestem adipiscendam.

HACTENUS de exemplo Christi: Quod sæpius inspicere juvabit, quod sequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perferendis simus animosi: quum autoritas accesserit & obstiterit, miti sed infracto animo, in causâ veri, iusti & honesti persistendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere sæpius Christus & Apostoli, (*Joh. xiv. 17. & xv. 18, 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. 1 Cor. ii. 12. Hebr. xi. 30. Jam. iv. 4. 1 Joh. ii. 15, 19.*) atque suis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, si nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo spectatore & conscientia teste dignum sit, id age, fremente licet mundo hodierno. Hoc decet virum Christianum, fortem & magnanimum: qui pœnam fugit alterius vitæ, præmium expectat sempiternum.

Nec huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat HUMILITAS, inter virtutes Christianas laudatissima. Humilitas enim sita est potissimum in comparatione tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione Dei,

Mat. x. 33.

Mar. viii.

38.

Luc. ix.

26.

2 Tim. ii.

12.

1 Pet. iv.

12, 13, 14.

&c.

Mat. x.

33, 33.

Dei; & quò magis infinitam illam disparitatem persentiscimus, eò nos minoris esse du-
cendos, pulvisculos, vermiculos, res nihili
existimabimus: Neque indignanter ferendam
esse sortem nostram, quocunque nos vertat
Providentia, quocunque loco hodie consista-
mus, summo, medio, infimo: dum mundi
Rector immenso torquet volumine universam
rerum machinam. Præterea, infinitæ huic
sapientiæ, justitiæ, & bonitati confisi, nihil
dubitamus, tandem bonis bene cessura omnia,
& secus facientibus malè. Atque illâ spe &
fide erecti, parvi facimus quicquid nobis ac-
ciderit in hac vitâ caducâ & momentaneâ.
Denique, Immortalis est Anima humana, se-
pulto corpore vivimus, atque vitam nobis æ-
ternam & æternè beatam promisit Christus,
morigeris & obsequentibus ipsius præceptis.
Quid itaque moramur unius momenti incom-
moda? Dolores fugitivos, aut perpeffiones
quascunque cum pondere futuræ gloriæ mi-
nimè comparandas? Macte animo, Christia-
ne: Ducem sequere, & futurum præmium
semper intueri. Erga Deum humilis, submis-
sus, supplex: erga malum mundum intrep-
idus, cum de causâ Dei agitur, virtutis &
veritatis.

Rom. viii.
18, 38, &c.
1 Cor. iv.
17, 18.
Hebr. xii.
2.

EST

Est etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus superbiae, & fastoso despectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem superbia à falsà sui existimatione & suorum bonorum. Cum natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæterisque bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco positos contemnimus, aut æquo minoris aestimamus. Debetur utique his Magnis in hoc mundo suus honos, ad conservandum sæculi regimen & ordinem: sed vera dignitas aliunde metienda est, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè, neque tumidi sunt aut insolentes in pares aut impares, officia sua & partes implent. Neque tenemur abjecto esse animo, aut iniquum de nobismetipsis iudicium ferre, sed modestum & moderatum. Parcamus censuris, suspicionibus aut accusatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conscii, propensiores simus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de Humilitate.

HACTENUS mores externos, dicta & facta præcipuè respeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inspicit: Fontes boni & mali, ac futurae felicitatis aut miseriae. Sinceritatem

Mat. xv.
19.

Q

in

in omnibus postulamus, præcordia & pene-
tralia animi ingredimur. Lex Judaica præ-
miis tantum temporalibus suffulta, exteriori
morum innocentia contenta fuit. Litera, in-
quam, legis Mosaica; absit enim ut putemus
nullos fuisse inter Judæos ex animo & cordi-
citus probos piisque viros, sed ab altiori do-
ctrina edoctos. Meri enim Judæi, præceptis
ritibusque suæ legis expletis, se justos putabant
coram Deo; ut Epistolæ *Pauline* satis testan-
tur. Sed de Lege Christiana id dici non po-
test: quæ parvi facit opera alioquin bona, sine
cordis affectu, & calore vitali pietatis & cha-
ritatis. Nec dona quævis aut *ὑπερnatὰ*, ex-
traordinaria licet, aut virtutes mirificas, ullius
ponderis, nedum cælo digna putat Christus.
Ea etiam Apostolus habet instar æris sonori,
sine vi, sine effectu. Denique, Christianum
nomen aut titulum, cultum externum, ritus
sacros, pietatis formam, sine internâ sancti-
tate, parvi facimus, si non fastidimus. His
nimium confisi sunt tam Judæi quam Gentes:
qui initiationibus suis & ceremoniis sacris per-
actis, rem totam religionis expeditam credi-
derunt. Hisce non penitus acquiescimus, sed
utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & in-
flammandam pectus amore rerum divinarum.
Neque enim sicca & arida est Religio Christi-
ana,

Mat. v. 20.
1 Cor. xiii.
3.

Mat. vii.
21, 22, 23.
1 Cor. xiii.
12.

2 Tim. iii.
5.

ana, in intellectu tantum, aut actibus exterioribus fixa, sed est vivida, & ut ita dicam, affectuosa. Haeret in medullis & in intimo Spiritu, pervaditque & imbuunt omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

PARI modo cum de vitiis cohibendis agitur, non tantum pravos & incompósitos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra. *Beati sunt puri corde,*

inquit Christus, *ipsi Deum videbunt,* pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hac autem visione summa consistit felicitas. Nempe semina sortis nostrae futurae jacent fundinis in ipsa Anima: Et deposito hoc corpore, cum nuda manet, vivitque Deo soli & sibiipsi, ab hisce duobus haurienda est sua felicitas. Deus autem se communicat unicuique, suosque influxus salutiferos, plus aut minus, pro qualitate subjecti recipientis: & quod magis se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem, eò magis gaudet, fruiturque suo statui & suo Deo. Denique in Resurrectione, puritas corporis sequetur puritatem sui incolae, ipsius gloriam imitabitur, ipsius radiis splendet. Denique, ut verbo dicam, habitus, dispositi-

Mat. v. 8.
& v. 21,
28, &c.

tiones & affectus animi sunt radices boni & mali in hac vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miseriæ. His propterea applicantur quàm maximè præcepta Christiana, ad purgandum & renovandum spiritum interiorem: ut sublata materiâ morbi mens fiat sana, totusque homo. Quicquid igitur exterius agamus, five erga Deum, five erga homines: in sacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, nisi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucate & sincerè peragenda omnia, Numine conscio, quod corda & cogitationes scrutatur.

Hæc diximus de naturâ Legis Christianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura sunt, in diversis ordinibus, quæ, ne nimis sumus in hoc capite, summatim sunt dicenda. In Republicâ Christianâ, ut in aliis quibuscunque, varii sunt gradus & officia: his singulis prospicit Religio Christiana secundum æqui rectique rationes, ad pacem, ad pietatem, bonumque publicum promovenda. In suo quisque loco & classe ita se gerat, ut qui rerum omnium Rectori se rationes redditurum esse credit. Magistratûs, tam Civilis quàm Ecclesiastici erga populum sibi commissum, populi que erga utrumque, ita constituntur mutua officia. Liberorum erga parentes, & parentum vicissim erga liberos.

Mariti

Mariti & uxoris, Domini & servi, & in cæteris, siqui sunt, ordinibus. In his omnibus, non tantum jus commune servat Lex Christiana, sed hoc temperat mansuetudine: ac benevolentia & amore erga genus humanum universum adjuvat & adauget.

HACTENUS de institutis morumque regulis in Lege Christiana. En pulchram ideam, inquires, Legis quidem optimæ: sed quâ sanctione stabilitur hæc Lex optima, ut vim suam & effectum habeat? Respondeo: Si de Legislatoris autoritate quæris, de eâ dictum est affatim in superioribus. Si de pœnis & præmiis, nec majora nec certiora constitui possunt quàm quæ denunciat Lex Christiana, vitam scilicet æternam ex hac parte, & ex alterâ pœnas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

ATQUE has legis suæ condiciones & sanctiones validissimas sæpe repetit Christus, sæpe sæpius Apostoli: Judæis, Gentibus, omnibus sine discrimine comprehensis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die judicii solennis constituto & condito, præsentibus Angelis & totâ gente humanâ, ad hanc normam cujusque opera exigentur, & in præmiis pœnisque distribuendis idem erit Judex qui fuerat Legislator, (*Mat. xiii. 40, 41, &c. & xvi. 27.*

xvi. 27. & xxv. 31, &c. Mar. viii. 38. Joh. v. 28, 29.) Deinceps Apostoli hoc supremum Judicium altâ voce prædicarunt, in omni loco; tempore & populo: unicuique secundum secundum sua opera, per hanc Legem examinanda. (*Act. xvii. 31. Rom. ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. 1 Cor. iii. 13, 14. & 2 Cor. v. 10. Gal. vi. 7, 8. 2 Thess. i. 6, 7, 8, 9. 2 Tim. iv. 1, 8. Hebr. ix. 27, 28. & x. 27, 31. 1 Pet. i. 17. & 2 Ep. ii. 4, 9. & iii. 7, &c. Jud. V. 14, 15. Rev. vi. 14, 15, &c. & xi. 11, 12, 15. cum aliis non paucis.*)

DENIQUE, quod sæpius repetendum, his promissis adimplendis, & infligendis poenis parem esse Legislatorem nostrum, ex ipsius antea actis abunde constat. Quæ minatus est Hierosolymis & Genti Judaicæ, plenè & severe completa vidimus. Atque hoc excidium, hæc clades typos esse voluit & mœsta pignora iræ suæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercenda. Dein quod spectat ad promissa vitæ æternæ, multis iudiciis se demonstravit Christus vitæ & mortis Dominum. Tam suscitando mortuos, quàm cum ipse surrexit victor vivusque, & gloriâ circumdatus in coelum ascendit. In idem coelum quò abiit præcursor, eandemque secum habitationem

tionem se posse perinde nos adducere, sui simili aut cognato vestire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantum sed exemplo suo docuit. Tandem effuso Spiritu Sancto in Apostolos & primos Christianos, miraculis illis donisque stupendis se præstare potuisse quæcunque promiserat, & reipsâ præstiturum ostendit: dato hõc specimine suæ potestatis & veracitatis, & solutâ parte pretii veluti in stipulationis arrham & confirmationem.

HIS probè stabilitis & expensis, nihil deesse video, nihil obstarè, quò minùs legem Christianam, sive materiam ipsius spectes, sive auctoritatem sanctionemque, suis partibus absolutam, sequamur & amplectamur: toto corde, spe inconcussâ, & obedientiâ pro viribus universali: Cooperante Spiritu divino & conatus nostros adjuvante.

CAP. VII.

De fide & dogmatis Christianorum.

HACTENUS egimus de Præceptis Legis Christianæ, ubi clara sunt omnia, sine umbrâ aut nube, instar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis siquid occurrat obscuri, ardui aut salebrofi, eò lentius incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter vestigiis, ne labamur. Quum primò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messia parum aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicarunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: Jesumque Nazarenum, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidemque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrâ hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis exactâ

exactâ suæ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

PROGREDIENTE autem Evangelio, auctô-
que Fidelium numero, plenius & apertius ex-
posuerunt Apostoli tam Hebræis quàm Græcis
doctrinæ Christianæ capita: ut tandem ex eo-
rum prædicatione & ministerio *tota Dei volun-*
tas, totumque consilium innotescerent. Om-
nia scilicet quæ ad vitam æternam parandam
credi fierique debent. Sive id omne, quod à
singulis præstari vult Deus, ut ad salutem per-
veniat, secundum hanc novam Legem &
dispensationem Evangelii. Hæc autem initia
& progressus doctrinæ Evangelicæ paulò fusiùs
sunt explicanda.

Act. xx.
20, 21, 27.
Gal. i. 8.

IN historiâ Evangelicâ manifestum est, id
primùm à Judæis postulâsse Christum, ut ip-
sum agnoscerent, *promissum esse Messiam*. Et
cùm hoc agnovissent & declarâssent, recepti
sunt in censum fidelium, habitique discipuli &
profelyzi Christi. Hæc erat fides *Petri* & fi-
dei declaratio, cùm Jesum recognovit pro
Messiâ & Dei Filio, *Mat. xvi. 16.* Hæc erat
fides & professio *Marthæ*, Christo Lazarum
resuscitaturus, *Job. xi. 27.* Hæc fides *Natba-*
naelis & Apostolorum, *Job. i. 45, 49.* At-
que hic erat scopus, propositum, & signifi-
catio miraculorum Christi, ut eum nempe te-

R

starentur

starentur esse Messiam: ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex illâ fide vitam haberent æternam quique fideles. Ita nos docet explicitè
 AA. II. 22. S. *Jobannes*, c. xx. 31. Denique, Christus ipse ab hâc capite pendere dixit vitam æternam, ut *unum verum Deum cognoscant, homines, & quem misit Jesum Messiam*, *Joh.* xvii. 3. Quibus verbis tam Gentes quàm Judæos respexisse videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoscerent, abjecto Polytheismo: Judæos, ut Jesum Nazarenum pro vero Messia reciperent, omni spe Israelis omnibusque prophetiis expletis quæ ad Messiam eousque spectabant. Atque hoc fundamentum esse Legis Christianæ, in primâ suâ Epistolâ ad Corinthios, postea testatus est & annuntiavit *Paulus*, *Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id quod positum est, quod est Jesus Messias*.

1 Cor. iii.
II.

His præmissis notandum, non patuisse, quantum constat, Divinitatem Christi, ne quidem Apostolis, ante suam resurrectionem, (*Mar.* xvi. 11, 13, 14. *Luc.* xxiv. 21.) aut Christo jam resuscitato & in cælum evecto, ante effusionem Spiritus Sancti: Qui de eo testimonium adhibiturus erat, & plura dicturus quàm de seipso dixerat Christus, *Joh.* xiv. 26. & xv. 26. Quinimo ea dicturus erat, quorum præ suâ imbecillitate, tempore Christi non erant

rant capaces Apostoli, *Job. xvi. 12, 13.* Non memini Christum aperte dixisse in Evangelio, se esse Deum: sed eo nomine usus est *Thomas* Apostolus audiente Christo, nec reprehensus, *Job. xx. 28.* Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Job. v. 18. & x. 30. & seq.* Atque ipse Christus novam formam Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti, Mat. xxviii. 19.* Iussitque ut omnes honorent Filium, prout honorant Patrem, *Job. v. 23.* Dixitque ipse esse omnia quæ habet Pater, *c. xvi. 19.* Uti que parum modestè (sit verbo venia) de seipso locutus est Christus, aut alios ita loquentes audivit, si nihil interea præter merum Hominem se esse noverit: Aliorumque errorem permissit incorrectum. Præterea cum effecit miracula Christus, non locutus est ut Apostoli, nomine alterius: sed Imperatoris & instar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux,* & facta est: Dixit Christus, *Volo, Purgator,* & purgatus est Leprosus, *Mat. viii. 3.* Dixit Paralytico, *Surge, atolle tuum lectum, & abi domum:* abiitque sanus, *Mat. ix. 6.* Dixit mari, (sæviente tempestate), *Sile, obmutesce.* Et quævit ventus & facta est tranquillitas magna. Non vox hominem sonat, sed Deus ipse. Id quod clariùs opinor innotesceret ex ipsis Christi ver-

Luc. xxii.
70, 72.

Mat. iv.
39.

bis, modò nobis tacitum non fuisset illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apostolis Christus post suam Resurrectionem: cùm à *Mose* exorsus, fertur exposuisse quaecunque *Prophetae* de eo dixerant, *Luc. xxiv. 27.* Utcunque hanc expositionem, aliàque omnia à Christo adumbrata aut expressa circa Messiam, ut in mentem revocaret Apostolis, novâ luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Christi Advocatus. Nova etiam superaddere, quaecunque visa fuerint necessaria ad explendam & consummandam doctrinam Christianam. Propterea quæ sequuntur in Apostolorum scriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in conversis aut convertendis postulabant, porro dispiciendum.

IN Actis Apostolorum habemus historiam nascentis Ecclesiæ, prima ipsius lineamenta, & veluti stamina fidei Christianæ. Hæc declarantes Apostoli, communi & præfato articulo de *Jesu Messia*, adjunxere alterum de ipsius Resurrectione, & remissione peccatorum credentibus & pœnitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Christum instituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apostolorum. Sed facile est percurrere Apostolorum conciones aut orationes ad Judæos

dæos Gentēve habitas, cum ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. Petri, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. V. 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctique Spiritus effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, V. 32, 33, 36. Hisque percussus & compunctus populus dixerunt ad Petrum & reliquos, *Quid faciemus* 7. 37. *viri fratres?* nempe ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dixit Petrus, *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Messie, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti.* Dein secundo Cap. III. Petrus perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cum sanasset claudum ab utero matris suæ: Eumque sanasset his verbis, *In nomine Jesu Nazarei surge & ambula.* Hunc hominem notum cum in Templo perambulantem & saltentem conspexisset populus, *Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat.* Eaque arrepta occasione Petrus sic affatus est populum: *Viri Israelita quid miramini de hac re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum*

rum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & adnegastis, &c. Dein pergit (V. 22.) *Mesti etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quae locutus fuerit vobis, Futurum est autem ut quisquis non ausculetur Prophetam illum disperdatur à populo.* Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullâ adhuc factâ mentione ipsius Deitatis.

Cap. IV. 7.

V. 10.

Nec hæc substitit commotio: Re enim perlatâ ad sacerdotes & primores populi, sic illi interrogabant Apostolos, Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc fecistis? Respondit Petrus, Notum sit vobis omnibus, & toti populo Israël-lico, per nomen Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc, inquam, istum ostendit sanum in vestro conspectu. Nec est in alia quaquam salus, nec enim aliud nomen est sub caelo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat eos servari. Hæc omnia spectant ad Jesum Messiam, pariter Stephanus protomartyr prædicabat Jesum esse Prophetam illum promissum: Paulusque recens conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ipsum Messiam, in Synagoga Damasci palam docuit.

Cap. VII.
37.

II. 10, 22.

Hæc

HÆC hætenus de Judæis: indè ad Gentiles Cap. xiii.
 progressi sunt *Paulus & Barnabas*: Paulusque
 Antiochiæ (in Pisidiâ) tam Gentibus quàm
 Judæis dispersis Evangelium enunciat: Jesum v. 23. &
33. 37. 38.
 scilicet Servatorem resurrexisse à mortuis, cre-
 dentesque in ipsius nomen remissionem pecca-
 torum habituros. Postea, dissentientibus *Paulo*
 & *Barnabâ*, *Paulus* sibi in socium allegit *Si-*
lam: Et cùm essent *Philippis* seditionis falsè Cap. xvi.
 accusati conjiciuntur in carcerem. In inti-
 mum carcerem detrusit eos *Commentariensis*,
 pedesque astrinxit numellâ. Mediâ autem
 nocte, concussa sunt fundamenta carceris ter-
 ræ motu, reſeratis foribus, & laxatis vinculis
Pauli & Silæ. His expergefactus & perculsus
 custos ergastuli, procidit ad eorum pedes, cla-
 mavitque, *Domini, quid me oportet facere, ut*
serve? Dixerunt illi, *Crede in Dominum Je-* v. 30, 31.
sum Christum, & servaberis Tu & domus tua.
 Et in hanc fidem sunt baptizati.

POSTHÆC *Theſſalonicæ*, *Paulus* in Synago- Cap. xvii.
3.
 gis prædicavit itidem Jesum esse Messiam:
 Eumque & pati & à mortuis resurgere oport-
 uisse. Athenis pariter à Philosophis dictus
 est peregrinorum *Deorum annunciator*, quoniam v. 17, 18.
Jesum & Resurrectionem ipsis annuntiabat.
 Quam verò in medio consistens *Areopago*
 concionem habuit ad viros Athenienses, hîc
 quidem,

quidem, ut antea *Lystris* (c. xiv, xv.) sermones instituit præcipue contra Idololatriam, ut unum summum Deum colerent, coeli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò, *Deum ait statuisse diem quo justè judicaturus est terrarum orbem, per illum virum quem definivit: fide ejus rei palàm factà omnibus, illo ex mortuis suscitato.* Jesum, ut vides, subintelligit.

Cap. xviii.
5.

AB Athenis ad Corinthum profectus est Paulus, ubi etiam in Synagogis Jesum esse Christum, vel Messiam, fervide asseruit. Obnitentibus autem & blasphemantibus Judæis, eorum ille indignatus obstinationem, excusso pulvere è pedibus & vestimentis (ut antea Antiochiæ, c. xiii. 31.) dixit, *Sanguis vester esto super caput vestrum, mundus ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiscar.* Sui in hac fide propagandâ studii & diligentia, presbyteros

x. 7.

Cap. xx.
17, 21.

Cap. xxiv.
24.

Ephesi ad Miletum accersitos, testes appellat Apostolus: se nempe annunciâsse *Judæis simul & Gentibus conversionem ad Deum & fidem quæ est in Dominum nostrum Jesum Messiam.* Dein eandem fidem in Christum, & judicium futurum professus coram *Felice*, missus est ad Regem Agrippam: Quo præsentem & præsidem, cum suæ vitæ & authoritatis rationes

rationes exposuisset, subjungit, *Auxilium à Deo nactus perstiti in hunc usque diem, testificans ista tam parvis quàm magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt. Nempe Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo ac gentibus.*

DENIQUE Romæ, ubi postea supremum diem obiit, in solenni conventu Judæorum exposuit Mosem & Prophetas in testimonium Jesu, & per biennium ibidem docuit ea quæ spectant ad *Regnum Dei, & ad Dominum Jesum Messiam*: suoque hæc tandem obsignavit sanguine.

HACTENUS capita fidei Christianæ quæ occurrunt in Actis Apostolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomiae Christianæ. Vides, præter unum summum Deum, prædicasse Apostolos imprimis *Jesum Nazareum esse Messiam*, Spiritumque Sanctum à Deo missum. Eundem Jesum resurrexisse à mortuis & in cælum ascendisse, repetitis testimoniis confirmabant: Denique remissionem peccatorum, Resurrectionem nostram, judicium futurum, vitamque æternam annuntiabant, in eodem sacro nomine constituenda, donanda, peragunda. Hæc capita si confe-

S

ramus

Cap. xxvi.
22, 23.Aa.
xxviii. 23,
30, 31.

ramus cum symbolo Apostolico, sic dicto, omnes ipsius articulos, primævos & indubios, comprehendere mihi videntur. Quod enim ibidem interferitur de Descensu Christi ad inferos, de Ecclesiâ Catholicâ & Communione Sanctorum, sequioris est ævi & explicationis magis dubiæ: reliqua autem hîc comparent. Proindèque ad dicta usque tempora, quibus finiuntur Acta Apostolorum, non constat (quæcunque fuerit antiquitas aut authoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Christianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus proposita fuisse, præter illa præmemorata. Dico *apertè proposita* ab Apostolis: Adorabant autem interea Jesum Christum quotidiano cultu, & in ipsius nomine baptizabant & miracula patrabant. Denique Stephanus moribundus, Jesum Christum invocans Animam suam in ipsius manus tradidit, *Act. vii. 59* *.

Quod

---

* Quid Ecclesie Matrices & Apostolicæ docuere paucis enumerat Tertullianus de *Præscrip.* c. 36. *Unum Deum, &c.* Dein de *Voland. Virg.* c. 1, regulam fidei explicitè enarrat. Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorem, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato, tertio die resuscitatum à mortuis, receptum in caelis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hæc lege fidei manente, cetera jam disciplina & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei. Eodem

QUOD verò parciùs meminerint aut minùs explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum factumque existimarem, nequa species aut suspicio Polytheismi Judæos offenderet. Probabile est vulgus Judæorum haud credidisse Messiam fore Deum: ideoque cum, se esse Deum, Christum affirmasse crediderint, lapidibus obruendum censebant tanquam blasphemum, *Joh. x. 30, 31, 33.* Confer *Joh. v. 18. & viii. 58, 59.* Præterea idem præjudicium, illamque insuper reticentiam verisimile est occasionem dedisse Ebionitis, Nazarenis, aliisque sectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Christi, licet eum agnoverint pro Messia. Hæc de Judæis: ad Gentiles quod spectat, qui convertendi erant à Polytheismo, haud opportunum fuisset, mysterium de Deo Trino, aut de tribus Personis quarum unaquæque est Deus,

---

dem fidei articulos ante Tertullianum notarat Irenæus, l. i. c. 2. *Religio enim per universum orbem usque ad fines terra seminata, & ab Apostolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem Omnipotentem, &c.* Uti hic non continemus articulos illos symboli dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simpliciter primos Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborituris adhibitis fuerint, veluti remedia, explicationes novæ & pleniores. Tandem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificiâ, novi articuli fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, producti sunt, multisque de pœne ditte sauci. Vide S. Hilar, lib. de Synodis, & Dr. Taylor Dissuat. par. 2. p. 2. in fol. 441.

iis proponere primo ingressu, ne in novum genus Polytheismi incidisse sibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud adveniret, cum, præparatis firmatisque animis, omnia dicenda essent omnibus, palam & exterté. Id quod postea factum legimus in Epistolis Apostolicis & in Evangelio S. *Johannis* †. Sed hæc obiter, pergamus in proposito.

TERMINANTUR illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romam. Eoque cum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondum promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint præterea dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligenter inquiremus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum Evangelium ut Deitatem Christi testaretur. Ab ipso exordio

Joh. i. 1,
2, 3.

† Chrysost. in Psal. cix. Εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριός ἐστις ὁ θεός, οὐ κύριός ἐστι ἡ γη, ἡ ἡμετέρα ἀδελφὴ ἡμεῖς αἰτία τούτων· καὶ τί θαυμάζοις εἰ ἐπὶ τῷ δεσπότην τούτο γίνομαι, ἵνα γὰρ καὶ ἐπὶ τῷ ἀποστόλῳ ἀπὸ τῶν τιμωτέρων ἐπὶ τὰ ἰδιώματα τῷ λόγῳ ἡμεῖς ὁ θεός, τῇ ἀδελφείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ (ὡς καὶ λέγειν); Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minus perfecta deduxit Deus orationem, si demittens ad nostram imbecillitatem? Vid. etiam Eusebium de Eccles. Theol. l. 2. c. 10. p. 134.

præex-

præexistentiam τὸ Λόγῳ, eumque esse Deum, & ab eo creata esse omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cum eundem Λόγον fuisse incarnatum, nobisque conspicuum infra memoret. Qui vero hæc detorquent ad Epocham Evangelii & creationem metaphoricam & moralem, subterfugium quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi identica propositio, *Christum ex-istisse in principio religionis Christianæ.*) Præcipue cum his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 *Joh.* i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cum eundem ut Deum, ut α & ω, (confer *Isa.* xli. 4. & xlv. 6. & xlviii. 12.) invocandum & adorandum in suâ Apocalypsi sæpius exhibeat, *cap.* i. 8. cum *cap.* xxi. 3, 6, 7. *cap.* iv. & v, &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

IN Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit. Dictum est à S. *Johanne* omnia esse facta aut creata ἀπὸ τοῦ Λόγου, Eundemque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm *Johannes*, Christo attribuit Paulus

lus in suis Epistolis : ait autem ad Hebræos (cap. iii. 4.) *Qui fecit omnia est Deus*: unde sequitur necessariò eundem Christum à S. Paulo habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem universalem adscriptam esse Christo, & solennibus verbis consecratam ab eodem Apostolo, Heb. i. 3, 10. & plenissimè ad Colossenses Epistolâ, cap. i. 16, 17. his dictis, *Per Eum, de Christo loquitur, condita sunt omnia quæ in cælis sunt, & quæ in terris: visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia, sive imperia, sive potestates: Omnia, inquam, per eum & propter eum condita sunt. Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt.* Hæc mundum coelestem & terrestrem, corporeum & intellectualem à Christo conditum asserit Apostolus: nec pleniori enumeratione res efferri poterat. Nullus hîc locus creationi metaphoricae aut renovationi per Evangelium, cum rerum ordines homine superiores, Angelosque omnes qualescunque, qui suâ usque perstitissent innocentia & obedientia, comprehendat hæc rerum series. Præterea, Dei veri summique character singularis habetur in sacris literis, tam Prophetarum quam Apostolorum, quod cælum terramque condiderit, atque omnia quæ in iis sunt: eaque ratione à Diis fictitiis aut minoribus distinguitur. Nec hîc

1sa. xlii. 5.
& xlii. 24.
Jer. x. 11,
12.
Act. vii.
50.
& xvii.
24.

hinc aliter exponi potest idem character nisi tortè & violenter; Quin & probabile est, multiplices rerum classes hinc percenseri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices sibi fingeant. Denique, Huic sermoni S. *Pauli* astipulatur *Johannes*, (ut se solent in hoc argumento alternatim confirmare) eumque corroborat, cum explicitè titulum *πρωτοπρεσβυτερος* attribuit Christo, *Apoc.* i. 8. Illuc enim, ex æquâ verborum interpretatione, vox *πρωτοπρεσβυτερος* ad Christum referenda est. Quoniam prima pars versiculi spectat ad Christum, ut ex aliis locis ejusdem libri manifestò constat, (infra *V.* 11. & 18. *cap.* ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia spectabant ad Christum. Denique ipsa vox *Κύριος* plerumque designat Christum in novo fœdere. * Et sub eodem titulo ei adscribitur potestas, & mortuos resuscitandi, & subjiciendi ei omnia, *Phil.* iii. 20. & *1 Cor.* viii. 6. *εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός,*

---

* Ea voce *κύριος* utuntur Septuaginta (quorum dictiones plerumque sequitur stylus novi fœderis) loco vocis Hebræicæ *Jehova*; & quidem vox illa *Jehovæ* datur Messie semel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangelistis, *Isa.* viii. 14. *Jer.* xxiii. 6. *Zach.* x. 14. confer *Isa.* xl. 3. cum *Mat.* lii. 3. & *Malac.* i. 3. cum *Mat.* xi. 10. & *Luc.* i. 76. Præterea, qui invocandum & adorandum negant esse Christum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis sacre Scripturæ refutantur, *Act.* vii. 50. & *ix.* 14, 21. *Rom.* x. 11, 13. *1 Cor.* i. 2. *Phil.* ii. 9, 10, 11. *Heb.* i. 6.

δι' ἧς τὰ πάντα, *Unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.*

SED præter potestatem Christi, quâ ipsius Divinitas elucescit, de personâ Christi ea prædicat idem Apostolus *Paulus*, quæ substantiis creatis non competunt. Dicitur enim Christus ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακὴς τῆς ὑποστά-
 Heb. i. 3. σεως τοῦ Θεοῦ, *Irradiatio Gloriæ, & character vel forma expressa substantiæ divinæ.* Neque natura humana, neque Angelica, quomodocunque exaltata, mihi ferre posse videtur hos titulos, verè divinos: nec acquisitos illos, aut extrinsecus collatos, sed nativos & emanatione necessariâ congenitos, ut Lux à Sole. Dicitur etiam extitisse Christus in formâ Dei ante suam incarnationem aut exinanitionem, *Phil. ii. 6.* Ubi nonnullæ licet occurrant dictiones & phrasæ interpretationis minùs certæ, id tamen indubiò significant, Christum extitisse, idque in formâ divinâ, ante suum descensum in corpus mortale. Denique, idem Apostolus in secundo capite ad Colossenses, *W. 9.* ait *in Christo habitasse omnem plenitudinem Deitatis CORPORALITER.* Non tantùm in umbris, figuris, aut repræsentationibus: Nec assumptitiè & transitoriè, sed *vitaliter*, ut Anima habitat in corpore.

Nec

NEC parvi denique faciendum est, quod à temporibus usque Apostolicis, quantum constat, hæc doctrina de Christi Deitate obtinuerit in Ecclesiâ Christianâ: habitâque fuerit semper pro errore aut hæresi sententia contraria. Non utique infallibilitatem Ecclesiæ attribuo, nec Conciliis generalibus, sed in disquirendis articulis fidei Christianæ juvat testes temporum consulere, quid receptum primitus jugiterque, quid inauditum aut improbatum. Quod enim sub initiis religionis Christianæ obtinuit, ejusdemque Patres & Antistites docuere, tam in Conciliis collectim, quàm seorsim in suis scriptis, (non adversante sacro canone) id apud æquos judices suum pondus in controversiis dirimendis semper habiturum est.

SED ut ad fontes redeamus. Hæc cum ita sint, secundum id luminis quo nos dignatus est Deus in œconomiâ Evangelii, *Jesum Nazarenum esse Messiam, eundemque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hac fide, aded non est error voluntarius, ut sit inevitabilis. Sequimur enim, quoad possumus, duces nobis à Deo datos, S. *Johannem* & Apostolum *Paulum*. Deus nos jussit de cœlo, ut Christum audiremus: Christus item, ut Apostolos, *Mat. x. 40. & xxviii. 20.*

T

Johannes

Joh. xx.
21.

Johannes erat dilectus Christi discipulus, *Paulus* à Christo, jam in cœlum evecto vocationem suam, Apostolatum & auctoritatem divinam accepit, eadēque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus sacris assentimur & adhærescimus, eorum mentem secundum vim nativam verborum usumque receptum interpretati. Neque alio stylo scripta, aut alio modo intelligenda esse hæc oracula sacra, nos monuit Christus aut authores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ solâ revelatione nobis innotescunt, qualia sunt illa de quibus hîc differitur, doctoris auctoritatem sequamur oportet: Nec Rationem nostram in materiâ infinitâ, qualis est Natura Divina, judicem esse idoneum, & per omnia competentem, æquum est æstimemus. Præcipue cum de arcanis illius naturæ, *modis distinctionis & unitatis*, quæstiones instituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire possumus viribus nostris. In his igitur tractandis & examinandis, summâ nos uti decet modestiâ & moderatione: tam propter imbecillitatem nostram, quàm materiæ contemplandæ supereminentiam.

Hæc paucis differuimus de Christi Deitate secundum literas sacras. Ipsius etiam incarnationem,

nationem, ejusdem *Alys*, Filii Dei unigeniti, declarant & enunciant apertissimè eadem *Litteræ*. Id verbis explicitis dicitur à S. *Johanne* principio sui Evangelii, *cap. i. 14.* Idemque ab eodem cæterisque Apostolis iterum iterumque reperitur, 1 *Joh. iv. 2, 3.* & 2 *Epist. V. 7.* 1 *Tim. iii. 16.* *Heb. ii. 9,* &c. dein *Rom. viii. 3.* & *ix. 5.* *Gal. iv. 4.* *Col. i. 21, 22.* aliisque in locis quamplurimis, infirmitates & affectus naturæ nostræ suscepisse Christum, dictis factisque patet. Nec quicquam obstare videtur, si rationem ipsam consulas, quò minus uniri possit natura divina animæ humanæ, eaque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendunt, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ita enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam indè eliciant, non tantum doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiam de Deo & naturâ divinâ dicta gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satis intelligunt aut satis explicant. Siquæ

verò sint in sacris scriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriusculæ, non torquendæ sunt, sed emolliendæ sanâ interpretatione. Nota est interpretandi regula, quæ dicta sunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda sunt θεοπρεπῶς: & quæ prolata sunt τροπικῶς exponenda sunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter se pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula. Denique, multæ sunt in hōc capite Incarnationis Doctorum Scholasticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quum minimè sint ad fidem Christianam necessariae.

Hæc de Christi Deitate & τῆς Λόγῃ Incarnatione secundum oracula nostra. In iisdem cum Christo conjungitur Spiritus Sanctus, nobisque per modum Personæ singularis & divinæ repræsentatur, *Mat. iii. 16, 17. & xxviii. 19. & Job. xiv. 16. & xv. 26. 1 Cor. xii. 4, 5, 6. 2 Cor. xiii. 14. 1 Pet. i. 2. 1 Job. v. 7.* Præterea ei personæ sic designatæ & distinctæ, attribuuntur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per suam omnipræsentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque sparsis, *1 Cor. iii. 16. & vi. 19. Rom. viii. 26. 1 Pet. iv. 14.* Eodemque Spiritu regeneramur, sanctificamur, illuminamur, *Job. iii. 5. Tit. iii. 5, 6. Job. xvi. 13.* Scrutatur ille & intelligit omnia,
tam

tam corda hominum quàm profunda Dei, *Act.* v. 3, 4. *1 Cor.* ii. 10, 11. Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, *2 Pet.* i. 21. *Heb.* i. Celebratur denique cum Patre & Filio tam in formulâ Baptismi à Christo præscriptâ, quàm in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quum itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & caractere, non qualitatibus aut virtutibus, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eique, distinctè à Patre & Filio, actiones personales attribuantur: Denique, istiusmodi sint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam superent & superemineant: His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* sub hac ideâ nobis exhibitum, unâ cum Patre & Filio, colendum & glorificandum censemus.

TANDEM ut hoc caput de primariis doctrinæ Christianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apostolos, quibus commissæ erant claves regni cœlorum atque novæ hujusce Revelationis expositio, quædam documenta citius, quædam seriùs aperuisse: idque magis minùsque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & personarum. Quemadmodum Christus dixit Apostolis, *Adbuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non potestis.* Pariter *Joh. xvi. 12.* Judæis

Judæis & Gentibus dicere potuissent Apostoli, non omnia simul & semel vobis enarramus: sed prout estis Infantes aut adulti, lacte aut cibo solido nutriendi, ita plus aut minus pro usu captique cujusque suppeditamus, tam in institutis quàm doctrinâ. Sensim abolita est Lex Judaica, ut & superstitio Gentilis, & sensim obtinuit Lex Christiana; non confecta & conflata est unico ictu, aut superstitie primo Legislatore, ut Lex *Mosis*: sed ab ipso simplici & paucioribus contenta, instar nascentis floris sese paulatim evoluit. Quod statuerunt Apostoli in conventu Hierosolymitano de praxi Christianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenus locum habuit: *Visum est, inquit, Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus præter hæc necessaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ mysteriis locum habuit, utpote quæ dicenda essent opportunius progrediente tempore, quum radices egissent altius prima semina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in consiliis semper oportet eos habere, qui magnas moliantur mutationes in salutem generis humani. Tandem verò cum obsignatum fuit ab Apostolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultra addendum, nihil imminuendum in fide Christianâ.

CAP.

CAP. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrina Christiana, a variis varie expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis hîc exhibetur, quorsum, inquires, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumulantur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Unde hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsit olim Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Jam. iv. r. Et respondet sibiipsi aliâ quæstione quæ tantundem valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pullulant tot amarulenti foetus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat.

dat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiae cupidine proveniunt & aluntur odia intestina & implacabiles iracundiae. Obsurdescent aures ad lenem rationis vocem, cum hoc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur strepitu. Præterea, fidem Christianam, in se simplicem & paucis contentam, dogmatis secundariis nimium onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicosi: & ex his maxime, dum quisque suas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in censum articulorum fidei inscribere satagit, turba controversiarum enascitur.

DOGMA-TA secundaria appello quæ in nullo antiquo symbolo aut summâ fidei reperiuntur: quæ tamen eousque tenemur amplecti quousque probari possunt à sacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem secundariis non tam de rebus ipsis, quàm earum modis & explicatiunculis disceptari solet. Hujusmodi sunt multa quæ spectant ad peccatum originale, ad justificationem, satisfactionem, aliâque infra memoranda: in quibus, ut nonnulla sunt indubia, ita alia (salvâ fide & amicitia) in utramque partem agitari possunt.

UT à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus cætera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur,
Animas

Animas humanas esse degeneres, idque ab origine mundi nostri: & eadem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhærentem, sive in Animâ, sive in corpore, singulare illud peccatum primi Hominis suis posteris nondum natis ascribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes justitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem sustineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, est actio peccantis: nec alterius cujuslibet nihil contribuentis ad illam actionem, multò minus nondum nati. Omnis actio, sive bona sive mala, probat existentiam Agentis: non existentis enim nullæ sunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo sum*: ita non minùs rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo sum*. Est eadem utrobique consequentia, nec minùs clara & invicta. Præterea si peccata distribuamus, omne peccatum positum est vel in cogitatione aliqua, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum est, non cogitat bene aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit. Est igitur peccati, ut ita dicam, incapax & insusceptibilis. Denique, nulla est transgressio sinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati

Rom. iv.
15.
& x. 14.
1 Joh. iii.
4.

nullam habent Legis, five naturalis five positivæ, cognitionem, (idque per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare possunt. Eodem modo omne peccatum est voluntarium, sed peccatum Adami nec voluerunt committere, nec commissum approbaverunt ipsius posterius.

Hæc mihi videntur clara & perspicua, & in suo genere demonstrativa. At inquires forsitan; sint ista quidem vera & ineluctabilia, modo intelligantur de peccato propriè & strictè sic dicto: sed est insuper aliud genus peccati, quod per solam imputationem oritur, dicique potest peccatum *imputativum*. In hoc autem peccati genere potest quis esse aut haberi Reus, pœnasque luere culpæ ab altero commissæ. Fieri hoc posse, ut infons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino, non nego. Fieri quidem id potest per absolutam dominationem, quam solemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus justii & injusti, nec proinde fieri potest omnino ab æquo judice Dominoque, qualis est Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non potest, ob suam perfectionem & sanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit discrimen justii & injusti, ipsamque formam

nam & essentiam peccati. Ratio justitiæ punitivæ necessario exigit, ut is, qui poenas luit, reus sit criminis illati: Reus, inquam, ut causa principalis aut accessoria, ut loqui solent: ut ope sua qualicumque, consilio aut consensu, aliquid attulerit ad actionem illam criminofam: aut illius saltem, factæ aut faciendæ, conscius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocumque ex his modis, neque primario neque secundario, neque proximo neque remoto, ad peccatum Adami sive alterius cujuscunque: Ac proinde secundum leges æqui justique puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitus infons & inscius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus est annis quater millibus post lapsum Adami, non fuisse reum ipsius culpæ. Quod sic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quavis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus istius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut assensit isti crimini: ergo istius criminis non erat reus. Enumera quor velis obligationum genera, aut reatis causas, Petrus immenus erat omnium: non erat reus promittendi, sti-

pulandi, satisfaciendi aut accipiendi, conspirandi, aut etiam consociendi & celandi. Quo jure, quæso, transferes culpam, aut imputabis illam Petro? nisi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut personam penitus innocuam, eandem transferre liceret.

SED respondebis forsan: Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipsius posteris eodem cum ipso crimine involvuntur. Aspera quidem & dura sententia: quæ justitiæ rationes omnes supradictas lædit aut supergreditur. Sed videamus fundamentum hujusce causæ prætextæ. Si nos involvit secum in suo crimine Adamus, vel id fecit ratione solius paternitatis, vel ratione pacti aut stipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores sumus aut conscii cujusvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut consentiant partes quæ vi pacti obstringuntur, sed consentire non poterant nondum nati. Ad paternitatem quod spectat, Noachus pariter noster erat parens communis, nec tamen ipsius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen posteris suis imputatur. Neque pars melior nostrum, Anima, quæ sola peccat, & sola poenam sentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, sed à Deo, Patre Spirituum,

Spirituum, derivatur. Denique ex hac lege, quam ponis, stirpis & sanguinis, involutus esset quisque peccatis sui patris, aut avi, aut proavi: & quod proximior parens, eo fortius obstricti essemus & obnoxii delictis ipsius luen-dis. Sed ut quisque suum portet onus, atque sui operis mercedem referat, est lex æqui, Deique judicis æquissimi, (*Exod. xxxii. 32, 33. Deut. xxiv. 16. Ezek. xviii. 20. Gal. vi. 5. 1 Cor. iii. 8.*) in hoc judicio stamus cadimúsve.

SUPEREST ultima quæ mihi occurrit excusatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum esse, ut plectatur filius ob delicta parentis: quod in crimine læsæ majestatis usu venit apud multas gentes. Non diffiteor, sed non est utrobique par ratio, sive Legislatores spectes, sive pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas absolute, & omni modo irreprehensibiles, sed pro loco & tempore & rerum statu commodissimas: Quæ prosint universis, licet nonnunquam in singulis, hic & illuc, sint iniquæ. Nec pro rerum nostrarum conditione hoc malum penitus evitari potest. Bonum publicum privato præferendum est, & è malis minimum nobis eligendum, sed Legislatori summo nulla incubuit istiusmodi necessitas.

cessitas. Si res stetisset integra, nulla opus fuisset poenis: Sin Deus prolapsuros viderit primos homines, eò magis oportuerit prospicere posteris, nequid detrimenti caperet à suis maioribus proles innocua. Dein quod spectat ad poenam, non est hîc privata & singularis, ut in dictis legibus humanis, sed est malum publicum & universale, non incidit in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, sed totum genus humanum involvit: nulla pars superest libera & impunita, cui proficiat aut terrori esse possit hoc exemplum, hæc severitas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine poenarum nulla est proportio. Quantillum est quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque sit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali sequitur poena, attingit læditque vitam hodiernam simul & futuram, mortemque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in poenarum genere. Et in hac proinde comparatione nulla est argumenti aut rationum paritas.

SED quid quereris, inquiunt Pontificii? Justitia originalis non erat Adamo naturalis, sed donum supernaturale. Ideoque nulla fit injuria

injuria posteris Adami, si non descenderit ad ipsos donum gratuitum, cum malè meruisset Pater. Sed negamus primò Justitiam illam fuisse supernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur esse debite, ex æquo & justo, omni creaturæ in suâ origine, cum primum exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea sit & apta nata ad finem suum assequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortalis est beatitudo æterna. Proinde nisi primitus instructa sit istiusmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum statu collocata, ut major sit spes perveniendi ad felicitatem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut sapientia conditoris in hujusmodi creaturâ construendâ. Præterea, si æquum esse censes, nos privari his donis ob alterius peccatum, saltem haud æquum esse videtur æternum damnari quenkum ob alterius peccatum: aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi possimus præ virium inopiâ: Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægrotudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ sterilitas & rerum ad vitam necessariorum

rum laboriosa acquisitio : adeo ut difficile sit *vivere* in hodierno statu, *beatè vivere* impossibile.

VIDES nos, ob peccatum Adæ, non tantum spoliari donis extraordinariis, sed etiam naturæ nostræ debitis, dotibusque ordinariis, secundum æquam rerum constitutionem. In statum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis dirisque malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoscere Adamum, ubicunque sit, in quem rerum statum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miserorum mortalium. Clamant universi homines; Tu nobis author es omne genus malorum, cum nihil mali feceramus. Clamat Natura, se vanitati subjectam esse invitam & reluctantem. Denique, ab inferis clamant Infantes; Crudelis Pater es nobis: nos luimus poenas, non nostræ sed tuæ culpæ. Nati sumus & in lucem protrusi nobis insciis, denati invitis. Nihil boni aut mali fecimus, & tamen hinc languemus in tenebris procul à Deo, aut aestuamus in flammis: idque ob hanc unam culpam, quod nati fuimus, quod Tui

MAT. X. 16. sumus Filii. Durus es Pater Infantum. Christus nos amplexus est suis ulnis, dixitque nos Angelis in cælis esse curæ, (Mat. viii. 10.) &
ex

ex nostrum similibus constitutum esse Regnum coelorum, (*Mat. xviii. 3. & xix. 14.*) Tu verò è contrà abigis Angelos nostros, (ut te abegerunt olim è Paradiso) & inter Dæmonas nos protrudis: non Regnum coelorum, sed infernorum constituturos. Dicimur quidem Innocentes & vulgò & à Prophetis; sed non ita tractamur, *Jer. ii. 34. & xix. 4, 5.* Quid sit malum aut peccatum, non novimus: Quid sit pœna, parvuli miseri nimis novimus. Nec locus est pœnitentiæ, aut unquam fuit, nobis infantibus: quâ tamen aliorum remittuntur peccata.

Vid. *Mat. xviii. 6. de Saxo Molari, &c.*

TANTI maleficii sibi conscius Adamus, tantæ noxæ, labis & maledictionis in totam suam stirpem, totam gentem humanam inductæ: Tot indidem opprobriis & querimoniis onustus, non video quî possit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque sit. Sed querelarum satis.

NON suppetunt, quod sciam, adversæ causæ patronis plura defensionis capita. Redeamus jam ad thesin ab initio propositam, quam ego semper axiomatis instar habeo. *Neminem fieri peccatorem nisi suâ culpâ.* Habitus est quidem peccator Christus, qui peccatum non novit, sed ita habitus est tantum omnino, representatione quâdam: non erat
X reipsâ

reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspicimus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justî & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequam extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magis communicabilis: Et quemadmodum Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut vicissim. Imputatio autem alicujus actionis alieno auctori, nihil ponit reale in subiecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis: & si solâ hæc imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque solâ: quod absit at dicamus. HIS omnibus expensis æquo liberòque animo, satius mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhaerere tenaciter parti illi imputativæ: ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrinâ labefacteretur.

PROGREDIMUR ad doctrinam *Satisfactionis & Justificationis*. Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem

tem

tem Deo, rerum omnium Rectori, Filium suum unigenitum ad Terras demittere, ut, assumptâ carne, Ipse sese offerret sacrificium propitiatorium pro peccatis humani generis. Placuit inquam Deo, Mundi Domino, qui ^{Heb. ix. & x.} antea sacrificia propitiatoria, per sanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata instituisse, in consummatione sæculorum per sanguinem & sacrificium sui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inestimabilis pretii, semel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterum iterumque repetitum legimus ab Apostolis, *Rom. iii. 25. & v. 8, 9. Ephes. i. 7. Col. i. 14. & ii. 13, 14. 1 Pet. i. 3. & i. 18. 1 Job. ii. 3. & iv. 10. Rev. i. 5.*) Qui Deum hâc modo placatum docuerunt, vitamque æternam nobis largiturum, modò partes nostras expleverimus.

Dixi hanc œconomiam placuisse Deo, mundi Rectori. Potuisset utique per penitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam instituisse methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut sapientiæ divinæ limites præscribere ausus fuerit? Quisque potest Debitorem suum aut grâcis absolvere, aut sub æquis conditionibus.

Mat. xx.
28, &c.
xxvi. 26,
28.
Luc. xxii.
19, 20.

Neque ad nos reos spectat hæc sollicitudo & scrupulosius anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquiescere, cum omni animi solatio, tutissimum & gratissimum est. Gratias agamus Deo, qui, vice nostrâ, victimam sibi gratam substituit, nobisque perperit. Gratias agamus Christo, quas possumus maximas, qui amore nostrum seipsum obtulit (morte acerbâ & ignominiosâ) non tantum in exemplum, sed in sacrificium propitiatorium & expiatorium pro peccatis humani generis. Deus rerum hominumque statum optimè perspectum habet, omnesque sæculorum ordines à principio ad finem mundi prospiciens, vidit, quæ & qualis esset methodus accommodatissima & efficacissima gentem humanam ad salutem perducendi: Eique placuit, consilio nobis imperscrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis constituere. Permite Deo suum mundum regendum, nec in minutiis ad formulas humanas exigendis simus temerarii aut pervicaces. In his, quod satis est, ducem sequimur scripturam sacram, nec lumini naturæ contradicimus. Interea, si cui minùs placeat vox illa *satisfactio*, modò de re conventum fuerit, Pacis gratiâ mittamus, si libet, verba litigiosa, verba fori, quæ in Canone nostro non reperiuntur: ut omnes

nes *λογωμαχίας*, quoad fieri potest, abscindamus. Me iudice, quod mollius hæc tractantur, non secundum apices juris, sed accommodatè ad mores ritusque Gentium & Judæorum, eò magis respondent, tam affectibus humanis, quam proposito stylòque sacrarum literarum. Omnes inutiles controversiæ nocent religioni Christianæ, quæ suâ naturâ est pacifica.

Ad doctrinam *Justificationis* quod spectat, multos de hæc re sermones & dissertationes habuit cum Judæis Paulus Apostolus, in quibus id agit maximè ut Legem vel Dispensationem Mosaicam imperfectam esse & Elementarem præ alterâ Evangelii, primamque è secundâ compleri & consummari doceat : ac proinde evanescere in adventu Messiae, ut solent minores stellæ exorto Sole. Dein ritibus Mosaicis & observationibus externis neminem justum fieri ostendit, aut ita haberi apud Deum, sed ob fidem vivam, cor rectum, vitamque puram. Ita Patriarchæ ante Legem Mosaicam habiti sunt justi, Deoque accepti : & extra eandem Legem, in quavis gente populi, *qui timent Deum & operantur justitiam*, A&X. 35. Deo sunt grati. Hæc est via Regia ad cælum, universalis & perpetua. In hæc fundantur omnes

omnes œconomix particulares, & in eandem definunt.

ET quemadmodum materia, de quâ tractatur ab Apostolo, magis spectat ad Judæos quàm Christianos: ita modus tractandi est planè Judaicus, tam phraseologiâ & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur esse *diversâ* nonnulla in Epistolis Paulinis, quæ nobis obscura videntur, abrupta, aut incontexta: quum argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, sed quâ diriguntur. Nos forsan quandoque latent consuetudines, mores aut opiniones, unde pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neque ideo vis rationum aut allusionum ita vivida nobis appareat, ac visâ est istius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apostolicæ de justificatione hæc mihi videtur summa. Docet, Nihil habere Legem Mosaicam sibi propriam & à Lege naturali distinctum, quod nos solidè reddere possit apud Deum justos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Christo, pendere salutem nostram. *Neque circumcisio quicquam valet, neque incircumcisio, sed nova creatura.* Quod repetitur sæpius ab Apostolis, tam ratione habitâ Legis

Gal. vi. 15.

& v. 6.

I Cor. vii.

19.

Rom. ii.

28, 29.

Legis Mosaicæ, quàm aliis cujuscunque œconomiz.

QUID demum est *Justificari*, sensu tam Judaico quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandoque latius accipitur vox illa *Justificatio*, quandoque strictius, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur *justificatio* nostra; Deus remittit peccata credentibus in Jesum Messiam, & ipsius Legi obedientibus, intercedente autem sacrificio Christi. Hocque ex parte Dei dicitur *Reconciliatio*, & ex parte nostri *Remissio* peccatorum & *expurgatio*, (*Mat. xxvi. 28. Rom. iii. 24, 25. & v. 9. 1 Cor. vi. 11. Heb. i. 3. & ix. 12. 1 Pet. i. 19. Rev. i. 5.*) Quandoque latiori sensu accipitur *justificatio*, nullâ factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc. xviii. 14.* & de Abrahamo, *Rom. iv. Jac. ii. 23.* cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori *justificat* Fides quæ dicitur *naturalis*: quâ nempe creditur Deum esse, omnesque qui eum ex animo querunt & venerantur, remaneraturum. Qui credunt

Luc. xxiv.

47.
Act. ii. 38.

& x. 43.
& xiii. 39.

Heb. xi. 6.

credunt Deum esse, Numen optimum maximum sapientissimum, Mundi rerumque omnium Authorem & Rectorem, eousque Deo placent: Et si præterea animorum immortalitati, vitæque futuræ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro suis viribus & pro suo lumine, eatenus iusti sunt coram Deo, & iustorum mercedem accipient. Denique Fides Christiana, majori gaudens lumine & præstantioribus innixa promissis modo singulari & eminenti iustificat, quatenus pleniorum ingenerat iustitiam & perfectiorem, quam efficere unquam potuisset Lex Mosaica aut Naturalis: quatenus etiam conditiones omnes partesque explet, quas de peccatis remittendis Deus instituit. Proinde hæc fides insigniter & κατ' ἐξοχήν iustificare dicitur, criminibus absolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & insolidum iustorum instar habeantur.

QUÆCUNQUE præterea suboriuntur alterationes humanæ in hoc capite, videntur mihi superflua aut temeraria: ortumque duxisse à malè intellecto statu huiusce controversiæ, cum Judæis aut Judaizantibus primum initæ: pariterque malè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, stylo modisque arguendi, quibus utitur Apostolus *Paulus* in

in hac doctrinâ explicandâ. Ad fontes recurrendum est, & prima religionis fundamenta, cum in particularibus hæremus: ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus sanè & rationabiliter. Est quædam ἀνθρωποπαθεῖα in totâ serie religionis institutæ, sive Judaicæ, sive Christianæ: Deus irascitur & placatur, instar hominum, peccata expiantur suo modo per sacrificia, ritusve alios: Hæc non fiunt φυσικῶς, sed ἠθικῶς aut οἰκονομικῶς, secundum mores affectusque hominum: Atque alia non pauca in sacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, aut intelligenda sunt θεοπρεπῶς. Ita bona opera licet omnino sint necessaria ad justificationem & salutem, tamen vox illa *Meriti* (utcumque apud homines usitatissima) Deum inter & nos misellos est prorsus incongrua.

SATIS dictum esse putâssem de hac materiâ, nisi venisset mihi in mentem dogmatis perniciosi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Christianæ invexere. Aiunt illi scilicet nos justificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide solâ, nudâ, à bonis operibus & interiori sanctitate abstractâ. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id unum, ut mihi videtur, sufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali,

Y

in

in nullâ religione *Divinitus* institutâ locum habere potest. Hoc autem dogma, quum naturæ divinæ perfectionibus adversetur, pariterque obstet perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finemque religionis in genere, sive naturalis sive institutæ, unâ tollit & evertit. Et quoad Christianam in specie, quantum distant lux & tenebræ, dies & nox, tantum dissident ab hac sententiâ Christi & Apostolorum institutiones. Nihil quidem est nobis Christianis cum ritualibus opusculis Legis Mosaicæ: Hanc explevit Christus, & sensim abstulerunt Apostoli: id libenter concedimus, id sæpius prædicavit S. *Paulus*: sed Lex moralis vim habet æternam, obligationem perpetuam sub omni œconomiâ divinâ. Hanc Mat. v. &c. legem Christus in primâ suâ oratione ad populum egregiè exposuit, confirmavit, suisque præcepit accuratius observandam. Et quærentem ab eo salutis viam imprimis monuit de custodiendis Dei præceptis, *Mat.* xix. 16, 17, 18, &c. Pœnitentiam morumque reformationem, ad præparandam viam œconomiæ Christianæ, imperavit *Johannes*, Christi præcursor, *Mat.* iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12. Idem nos docuit Christus ipse, & qui aliud docent pro pseudoprophetis haberi voluit, Lupisque rapacibus

rapacibus agniam pellem indotis, *Mat. vii. 15, 16, 17, &c.*

APOSTOLI pariter vitiis omnibus moribusque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritus Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos scelestosque omnes è regno cælorum firmiter excludunt, *Gal. v. 19, 20, 21, &c. Hebr. xi. 14.* Docent hunc esse finem Evangelii, adventus mortisque Christi, *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipso populum peculiarem, accensum studio bonorum operum. Tit. ii. 14. Ephes. v. 25, 26, 27.* Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli, *1 Joh. iii. 8.* Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui iustitiam insitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subdititiam, unicè Deo grata, nobisque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. Quisquis hanc habet spem, parum sese conservat, sicut ipse Christus est purus, *1 Joh. iii. 3. Jam. i. 27.* Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam sordes, aut amputanda ut recrementa.

1 Cor. vi.

2. Eph. v. 5.

Col. iii. 5.

6.

AT hujusce sectæ sequaces dicent forsan, se quidem esse justos, per justitiam Christi iis imputatam. Sed quomodo quæso? Qualis est hæc justitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutatne naturam subjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modò nulla fiat mutatio physica in corpore & cute Æthiopis, manet ipsius nigror non obstante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio justitiæ, siquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in personâ cui imputatur, efficiat. Nôsti comparisonem quâ utitur Apostolus, si nudo aut esurienti dixeris, abi in pace, incalesce, saturator; nihil autem dederis quod frigus repellat aut famem levet, quid proderit alterutri hæc fictitia charitas?

Jacob. ii.
15, 16, 17.

AT inquires, secundùm sacras literas & dicta Apostolorum, nobis imputatur justitia Christi: Esto, sed eodem modo quo Christo imputatur peccatum nostrum, 2 Cor. v. 21. Et quemadmodum non factus est Christus revera peccator illâ imputatione peccati, ita nec imputatione ipsius justitiæ facti sumus (absque poenitentia moribusque emendatis) revera justii. Hæ sunt denominationes extrinsecæ, ad ordinem & œconomiam Evangelii accommodatæ, sed

sed nullum effectum obtinent ex parte nostrâ, nisi justitiâ inhaerens & intrinseca accesserit. Id nos monuerunt sæpius Apostoli, ut Judæos olim Prophetæ. At inquires, quid tum valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, sed mutando naturam & qualitates subjecti cui insunt & attribuuntur. Aliter parum aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus est mortua, & gratia inefficax quæ sanctitatem non ingenerat. *Filioli, nemo vos seducat*, inquit Apostolus, *qui exercet justitiam justus est, sicut ille justus est*, 1 Joh. iii. 7. Gal. vi. 7. 1 Pet. i. 15. Et ex his præmissis constat, Sanctificationem esse conditionem necessariam Justificationis.

Tit. ii. 11,
12.

HYPOCRITIS placet prædictus error: credulisque & infirmis nonnunquam surrepit. Sed malè res cedit utrisque: Quod quisque severit id metet, nec amplius. Qui justi sunt in hoc sæculo justitiâ non reali & inhaerenti, sed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, sed imputatâ & imaginariâ. Quinimo nec illâ fruuntur felicitate fictitiâ, sed, instar expergefactorum è somno, qui se edere & bibere somniabant, evigilantibus evanescunt illa phantasmata, atque se siti & fame oppressos sentient. Ferimus puerilia, modò non sint noxia: sed hujusmodi errores

suis

suis moribus infundunt venenum omni reli-
 gioni, nedum Christianæ. Quid si *Paulus*
 fervidiùs disputans contra Judæos, ministerium
 Evangelii magnificans, deprimensque illud
 Legis Mosaicæ, unum atque alterum dictum,
 forsan ἀμείλιχ τῆς ἀποβολῆς, ambiguum protule-
 rit, quod torqueri potuerit ab imperitis in alie-
 num sensum? id sano sensu exponendum est,
 ita ut cohaereat cum toto corpore, atque aliis
 locis, pluribus & clarioribus consentiat. Hæc
 est regula generalis interpretandi sacram scrip-
 turam: nequid efferamus temere in damnum
 & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus ni-
 mirum, hæc est gloria & eminentia, quod
 omnibus, tam Gentium quàm Judæorum præ-
 luceat institutis, in formandis moribus, & ad
 elevandam naturam humanam in participa-
 tionem divinæ. Nec ab hac regulâ quovis
 obtentu justitiæ novæ & tralatitiæ est receden-
 dum. Sed de his satis.

HINC deinceps agi solet de *Libero Arbitrio*,
 & de *Concursu Dei*: Spinosis utique quæstio-
 nibus, sed *Cui Bono?* Certum est consque nos
 esse liberos & propriarum actionum dominos,
 ut Deus non sit Autor ullo modo peccati no-
 stri. Et ex alterâ parte constat, Deum sem-
 per esse paratum favere, subvenire, & aspirare
 conatibus nostris: atque nos cœnari posse ali-
 quatenus

quatenus non minùs est perspicuum. Cum aliàs inutiles essent & ludicræ omnes adhortationes, simul & præcepta, totùmque Evangelium. Qui te jubet aut hortatur ut montem amoliaris, neque vires præstat aut auxilium, ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecillitatem. At in præceptis divinis nulla est ludificatio aut exprobratio. Quodcunque Deus imperat facultatem dat perficiendi, aut à Naturâ aut à Gratiâ : nec tuâ aut meâ interest sollicitiùs inquirere quòta sit pars hujus in operâ præstandâ, quòta sit illius. In omni argumento excutiendo certa ab incertis, utilia ab inutilibus secernere oportet : Et in controversiis Theologicis si amputaveris primò quæ de *verbis* & *nominibus* oriuntur lites, dein quæ de rebus non necessariis, quod reliquum est parvo includetur ambitu, & à paucis in dubium revocabitur.

DE *Gratiâ*, cujus suprà meminimus, non dissimiles sunt & vix pauciores controversiæ. Nomine *Gratiæ* omnes intelligunt influxum aliquem divinum quo mens illuminatur in cognitione veri, & voluntas affectusque versùs bonum inclinatur. Hic influxus gratiosus est universalis ex nonnullorum sententiâ, vimque suam habet & effectum magis minùsve pro ratione habituque animorum in quos illabitur.

Secundùm

Secundum alios est particularis & discriminativus, neque à dispositionibus animorum pendet semper effectus inæqualitas. Esto, non *semper*. In his & illis gratiam discriminativam agnoscunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apostolis, aliisve ad opus aliquod singulare à Deo constitutis. In reliquis autem quid nisi diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diversimodè pro qualitatibus subjecti cui incidit. Deus non est προσωποληψίας, nec ipsius bonitati æquum est limites præscribere ex amore proprio aut animi nostri angustiis. Est communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ita rorem Gratia: suumque per totum agrum spargit semen, quod pro diversitate soli, aliisque circumstantiis, fructus fert magis minusve, inæquabili varietate. Christus etiam sese obtulit sacrificium propitiatorium pro omnibus. Nec cuiquam deerit subsidium Spiritus Sancti, modò quod in ipso fuerat, fecerit. Denique pietati & conatibus nostris, quinetiam gloriæ divinæ, obicem ille ponere mihi videtur, qui liberaliter effusam cœlestem gratiam ad paucos & incerti nominis restringit.

INTEREA, & velle & perficere à Deo accepimus, & in utroque Sancti Spiritus auxilio,
 intus

Act. x. 34.
 1 Pet. i. 17.

2 Joh. ii. a.

intrus operantis & inhabitantis, adjuvamus,
(Phil. ii. 13. Ephes. iii. 16.) Et ab hac in-
 habitatione *Templa Dei* dicimur, & quasi
 Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præsentiae se-
 des, *(1 Cor. iii. 16. & vi. 19. Ephes. ii. 22.)*
 Hinc etiam spes nobis certa immortalitatis
 & resurrectionis futuræ per inhabitantem il-
 lum Spiritum Sanctum cujus habemus pri-
 mitias, quasi principium vitæ & liberatio-
 nis à corruptione, *Rom. viii. 11, 23. 2 Cor.*
v. 4, 5. Eodem etiam respicit, cum idem
 Spiritus, vel ejusdem participatio nostra dicitur
Arrha vel *Arrhabe* futuræ hæreditatis & glo-
 riæ: nempe pars pretii in antecessum soluta,
 ut de præstatione reliqui rata fiat fides, *2 Cor.*
i. 22. Ephes. i. 13, 14. & iv. 30. Denique
 idem Spiritus alio aspectu aut allusione dicitur
Sigillum: quo scilicet obsignatur & fit authen-
 tica æternæ hæreditatis promissio, ut ex iisdem
 locis patet. Ita loquitur Scriptura Sacra de
 significatione & efficaciâ Spiritûs Sancti fideles
 inhabitantis: & licet in iis qui dona ipsius
 extraordinaria gustaverant, vim habuerint hæc
 dicta fortiolem & singularem, omnes tamen
 complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt re-
 geniti, renati, renovati, *(Joh. iii. 5. Tit.*
iii. 5.) Qui semen illud *incorruptibile* in se re-
 tinent,

inent, (1 *Pet.* i. 23.) & ejusdem vitæ æternæ sunt hæredes.

POSTREMO, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad solium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus nostris succurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore sui accendat, flectatque cœlestia versûs & æterna: Quid, inquam, hujusmodi precibus Deum interpellamus & lacessimus, si nihil indè fructûs sperare liceat, nec istâc ope aut auxilio indigeamus?

SUCCEdit doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præscientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præsentia, futura, cujuscunque generis, mihi extra dubium est. Quinetiam ordinem instituere quo alia aliis sint successura. In mundo autem naturali, præter ordinem, causas rerum omnium, à principio ad finem sæculorum, Deus constituit, & in ideâ mentis suæ inclusas tenet. Causas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam seriem, totam catenam: aut si magis placet, integram telam & contextum Universi. Ipse scilicet prima naturæ stamina, prima mundi fundamenta ita disposuit, ut non tantûm pulcherrima rerum compages indè oriretur, sed eadem etiam materia labentibus sæculis, secundûm statos ordi-
nes

nes & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris sapientiam ostentaret. Proinde statuendum est, (neque enim fas est credere, Hæc, Deo inscio, fortuito & contingenter advenisse) Ideam Mundi naturalis, æternam, stabilem, universalem, infallibilem, tam in primâ ipsius facie & fabricâ, quàm in toto ordine subsequenti, & per omnes vicissitudines à principio ad finem, in mente divinâ subitare & semper subsistisse.

De mundo morali secunda est quæstio: Qui suas non minùs patitur vicissitudines, status degeneres, instaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut persuaserit hæc magis latuisse Deum, quàm cætera quæ memora-
vimus? Videmus naturam nunquam non conspirare cum Providentiâ, veluti sociam & foederatam: Mundumque Naturalem ita sese acclinare & respondere morali, ac si illius hic esset quasi famulus & minister, ad exequendam scilicet Dei iram funestis catastrophis, aut testandam ipsius benevolentiam in statu innocuo. His perspectis, æquum est credere sapientiam & justitiam divinam hæc ita temperasse ab initio rerum, ut pari passu incederent. Quod quum fieri non potuit, nisi præcognitis & prædispositis utriusque mundi fu-

turis mutationibus, didicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, sive majores, sive minores, præsciri à Deo, suòque beneplacito comprobari. Dein, in mundo morali pariter dicimus, omnes status generales, & conversiones sive in melius sive in deterius, subjici divinæ providentiæ, præscientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara; sed manet tertia quæstio, ardua & perobscura, quatenus scilicet in singulis hominibus, eorūque actionibus singulis, locum habeant præscientia & præordinatio divina, idque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo sita est, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, si omnes ipsius motus, non resciantur modò, sed etiam præscribantur & definiantur ab æterno. His enim positis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus necessarii forent & immutabiles.

HUNC nodum vix aliter expedire possumus, quàm agnoscendo humani intellectus imbecillitatem & angustiam. Veram esse utramque partem seorsim, perspicimus clarè: sed modum conciliandi alteram alteri, quum adversæ videantur, ignoramus. Neque tamen deferenda est veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermi-
stam,

stam, sive eò quòd *ex parte tantùm cognoscamus*, ut inquit Apostolus. In omni siquidem materiâ, nedum infinitâ (qualis est illa præscientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obscuro, distinguere oportet: relictisque quæ nos latent, ea retinere quæ manifestò cadunt sub aspectum nostrum & intelligentiam. Comperimus autem certissimâ experienciâ & interiori sensu in permultis nos esse liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos motus in corpore, ut itidem cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis assensum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis inesse potentiam experimur. Ex alterâ autem parte, Deum esse omniscium, nec quicquam accidere eo invito aut inscio, certò novimus: tam ex perfectione omnimodâ naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non esset idoneus Mundi Rector. Pendent enim res humanæ (præsidente semper providentiâ) ab humanis actibus, & potissimùm ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & consultis Senatûs aut Conciliorum, & à præliorum eventu: & nisi hæc prænoverit Deus, quid crastino die futurum sit, necesse est nesciat, neque ullam habeat stabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani,

mundani, ad omnes gentes & sæcula pertinentem. Quod si habeat huiusmodi Ideam Providentialem, ut ita dicam, quæ rerum temporumque totam seriem complectitur (qualem utique summo Numini, cui nihil inopinatum aut improvisum accidit, omnes sapientes attribuunt) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum series, Deo invito. A quibus enim causis effici potest quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodo approbatur; si non absolute, saltem comparate: aut ad illustranda alia, ut soni discordes aptè intermixti harmoniam acunt, qui tamen in seipsis sunt ingrati. Præterea notandum, quòd minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præscientiam divinam ac præordinationem. Quum enim illa sit infallibilis & universalis, nihil aliud evenire potest, aut alio modo quàm quo inclusum est in Ideâ intellectus divini. Denique, si dederis Deum præscire omnia, vel præscit ea in suis causis, vel in suo decreto: Et eòdem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his satis.

NON

NON est sapientis argutari de modis rerum incomprehensibilium, sed in clarè perceptis acquiescere. Statuamus Deum esse omniscium, mundumque regi providentiâ ad ipsius voluntatem & præscriptum. Dein, ut intimè conscii sumus, nos in pluribus sponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in his componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui nostro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem pleniorum. Interea, quod tutissimum est, sopitis controversiis ineluctabilibus, quæ vehementius agitatæ charitatem lædere solent, operam demus pietati & virtuti colendis, nostrisque conatibus nihil obstabit aut officiet quævis præscientia divina aut præordinatio.

Hæc hætenus: Sunt quidem plures aliæ, sat scio, controversiæ & controversiolæ inter Theologos, sed non id agimus ut earum censum integrum instituamus, quum suis numeris opprobrio sint potiùs religioni Christianæ quàm adjumento aut honori. Hæc mihi videntur graviora capita dissensionis inter amicos; & de Pontificiorum erroribus dicenda sunt plura in sequentibus. Interea hæc ipsa capita non tractanda mihi assumpsi ut subtilitates captarem, aut ut ea excuterem & definirem argutiùs, sed ut, minutiis relictis, animisque compositis,

compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus: incerta licet sint, & sententiis nostris privatis adversa.

LUC. X. 40.

Quod dixit Martha Christus, *Martha, Martha, sollicita es, & satagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM*, Idem ferè dici potest de his dogmatis secundariis, modò animum pium & sincerum afferas, fidemque inconcussam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controversiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui scitu sunt maximè necessariae. Ad claudendum hoc argumentum restat tantùm, ut de *Opinionibus* in genere pauca insuper differamus.

OPINIONES appello variantes sententias hujus & illius sectæ aut cœtûs hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujusmodi opiniones, sive veræ sive falsæ, proveniunt vel ab intellectu solo & simplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectûs in seipso est involuntarius, nec pro arbitrio nostro cuilibet opinioni aut propositioni assensum præbere possumus, aut eundem negare cuilibet: sed datum lumen sequimur: ac proinde quod à solo pendet intellectu, licet error sit, non habet rationem peccati: sed imbecillitatis humanæ. Quum verò affectus vitiosi in
animum

animum & intellectum influunt, trahuntque aut alliciunt in suas partes, id reverà rationem habet criminis: & ab hōc fonte oriuntur errores plurimi, id licet plerunque fugiat ipsos authores. Propterea cūm experimur nos ferri aut vehementius inclinare in hanc aut illam opinionem absque ratione explicitā aut examine præmisso, meritò dubitandum & inquirendum à quibus causis quāve origine proveniat illa anticipatio aut præjudicium. Quod si ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum est. Affectuum enim nomine hīc complector quicquid, præter rationem & oracula sacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut sententiam. Sive id à corpore & ipsius temperamento oriatur, (quod potissimum in Enthusiasticis contingere solet) sive à causis exterioribus.

TEMPERAMENTUM corporis quandoque incalescit nimium, quandoque nimis crassescit: atque hinc nasci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his causis interioribus non est hīc differendi locus. Plures sunt causæ exteriores, educatio, auctoritas, quietis amor & studium, utilitas, aliæque vitæ commoda & honores. Ab educatione &

A a

inveteratā

inveteratâ consuetudine multa imbibimus documenta de rebus sacris, absque rerum ipsarum examine. Quod vix aliter fieri potest, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda sunt principia religionis, sed his unâ adjungit aut intermiscet quælibet secta, quævis Ecclesia, opiniones sibi proprias: quæ eâdem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentius & majori studio, quàm primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & superioribus accepimus: multò minùs audemus ea contestari aut redarguere quæ pro veris haberi vult authoritas publica. Ab his dogmatis receptis si vel tantillum discesseris, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ dispendio, si fortè parcatur gravioribus damnis. Oportet esse fortem animo, & simul veritatis amantissimum, ut his quispiam non deterreatur malis à quavis sententiâ amplectendâ, aliis ingrata, sibi noxiâ. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimùm valere hæc argumenta, quum ad partem tutiorem & utiliorem omnes simus propensiores.

CREDE mihi; non est eadem libertas animi & intellectûs in quæstione Theologicâ ac Mathematicâ excutiendâ. Hæc sola veritas mentem

tém tangit, & assensum provocat: cùm nihil profuturum sit aut obfuturum Mathematico, siue hanc partem, siue illam, veram esse comperiatur & pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrâ, quo minùs latentem videat, visamque agnoscat efferatque veritatem. Et si quid humanitus patimur, ab illecebris mundi, à metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hõc modo errantibus aliquid condonemus.

DISTINGUENDI sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me judice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reseruet, aliatque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil præterea concesseris aut induleris errantibus, non id justitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentiae. Sed ut jus

humanum & Christianum sequamur, permit-
tendum est, ut quisque suam sententiam ho-
nestè proponat, quasi in communi hominum
senatu, secundum æqui verique regulas exa-
minandam, ut à dissentientibus, si opus est,
refutetur: & apud alios vim suam habeat pro
rationum allatarum momentis. Hæc mihi vi-
detur, ad veritatem inveniendam, via recta:
Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere
mihi videntur infallibile apud homines: Quo
quidem erecto & legitime stabilito, jus habent
definiendi omnes controversias. Qui verò hoc
jus supremum & infallibile sibi non assumunt
arrogantve, sese aliis fatentes *ἑμιοπαθεῖς*, pari-
tèrque erroribus obnoxios in suis sententiis,
eorum decreta aut decisiones eatenus tantùm
valere possunt (quantum ad veritatem patefa-
ciendam spectat) quatenus fundantur in * sa-
cris literis & in rectâ ratione. Agnoscunt
quidem omnes pro lege & regulâ scripturam
sacram, sed hujusce legis interpretes infallibi-
les nullos habemus, nullos agnoscimus. Id
conscientiæ cujusque & † *judicio discretionis*,
ut dicitur, in singulis apud nos rectè permit-
titur.

* Basil. Epist. 80. p. 143. ἡ δὲ διὰ τὴν ἀντιθέσιν ἐκείνην γὰρ, &c.

† Quia obscurè, vel ambiguit, vel figuratè dicta sunt, ea quisque sicut vo-
luerit interpretatur secundum sensum suum, Aug. de Unit. Ecclesiæ c. 16.

UT alii aliorum * notiones & sententias intelligant, excutiant, dijudicent, refutentque aut amplectantur, in omnibus disciplinis & scientiis permissum est, ad promovendam rerum cognitionem: Et in solâ Theologiâ si nobis interdictum sit hâc libertate, illo interdicto non tantum via obstruitur veritati investigandæ & adipiscendæ: sed, quod gravius est, adducitur in suspicionem ipsa Religio, ac si, suæ infirmitatis conscia, malè sibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod absit ut concedamus.

DE his omnibus si candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re nostrâ, salvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Est quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diversi non minus placent quàm florum, aut animalium pictæ vestes. Si omnia objecta alba essent aut nigra, deesset naturæ suus decor, sua ornamenta: neque oculos animûmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, discrimina ingeniorum & opinionum stimulant & exercent mentem, vim & motum

---

* *Parum cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant, etc. V. Constantini verba apud Euseb. lib. 2. de vit. Constant. Ομοίως τοῖς πιστεύουσιν οἱ πλανώμενοι χαίροντες λαμβάνουσιν εἰρήνης τε καὶ ἡσυχίας δόξαντες.*

excitant,

excitant, ne torpeant & stagnet res humanæ. Nec quenquam gravare solent leviora dissidia, præter morosos, imperiosos, & opiniosos; Facit etiam sæpe ipsa angustia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à sententiâ nostrâ dissidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Christianæ, ob cætera charitatis & amicitiae vincula non disrumpam.

C A P. IX.

De Ecclesia Christiana, ipsius regimine & disciplina.

UT olim primarii Philosophi sectas condidère, nomine, doctrinâ, & institutis à reliquâ gente humanâ diremptas & discriminatas, ita manifestum est id in consiliis fuisse Jesu Nazareno, ut sectam institueret, novâ Lege à cæteris omnibus distinctam: eamque diffundendam in omnes gentes, & in omnia sæcula permanfuram.

Sic parvis componere magna solemus: Est autem revera altioris ordinis hæc institutio Christiana, nec tam Philosophorum scholas respicit quàm Gentilismum in genere, atque Judaïsmum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit & cessare voluit; novamque Legem in rebus sacris, populûmque sub hac Lege sibi proprium constituit. Retentâ semper & illustratâ, quod sæpius diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

UTCUNQUE, hæc nova institutio aut societas dicta est primùm à Judæis *secta Nazareorum*,
AA. xxiv.
5, 14.

Aët. vii.

rum, vel *hæresis* Nazaræorum, (nec quidem malè sonuerunt olim hæ voces) à Jesu Nazareno nomen sortita. Apud Gentes autem, Antiochiæ, discipuli Christi primò dicti sunt Christiani, à Christo capite, quo titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc cœtum & sodalitatem Christianorum Apostoli plerumque usi sunt voce *Ecclesiæ* (congregationis populi, stylo Judaico.) Eandemque usurpârat antea Christus, cùm se ait suam *Ecclesiam* ædificaturum in confessionem à Petro factam, nempe quòd esset *Messiah, Filius Dei viventis*, *Mat. xvi. 16, 17, 18.*

Mat. iv.
18, 19. &c.
x. xxviii.
19.
Joh. xvii.
18.

DIXIMUS autem hanc, sive Sectam sive Ecclesiam, non fortuitò & inopinatò emeruisse, sed præstituto consilio & apparatu. Et in eum finem Christus duodecim, ut notum est, elegit Apostolos, in primo statim Ministerii sui exordio. Quos sibi peculiariter ascitos & associatos, plenius instruxit & informavit, ut idonei essent quos postea ad Evangelium in toto orbe prædicandum emitteret & allegaret. Quin & alios septuaginta Discipulos in Civitates Judææ misit binos & binos, donis plus quàm ordinariis instructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc. x.* Dein post suam resurrectionem Christus, jamjam abiturus, supremis verbis ita locutus est Apostolis,

Apostolis; *Data est mihi omnis potestas in coelo* Mat. xxviii. 18,
& in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes, 19, 20.
baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spi-
ritus Sancti: docentes eos servare omnia quæ Joh. xi.
mandavi vobis: Et ecce ego vobiscum sum omnibus 21. &
diebus usque ad consummationem sæculi, Amen. xxi. 15.

Denique post suam Ascensionem, effusione Spiritus Sancti, quem antea promiserat, eosdem Apostolos in suis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit, ut essent testes & præcones ipsius operum & doctrinæ, non tantum Hierosolymis, & in totâ Judæâ & Sa- Act. i. 8.
marîâ, sed ad extremas partes Terræ. Utque v. 22.
sux potissimum Resurrectionis à mortuis fidem omnibus facerent.

Nec successu caruerunt Apostolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætosque tulere fructus, & Ecclesiæ quotidie addebantur, qui fidem Christianam amplexi, salvi fierent, ut in eorundem Apostolorum Actis memoratum legimus. Quum verò multitudo hominum nec contineri possit sine aliquo regimine, nec in disciplinâ quâvis institui sine doctoribus, horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cum scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione,

B b

cùm

cum, quæ patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios (Ἐπισκόπους dictos) qui vices eorum gererent, & utroque munere tam docendi quam regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi, ab Apostolis designati, & cæteris præfecti, alios deinceps constituere, *Tit. i. 5.* ad promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & Ἀρχιεπίσκοπος, novumque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ serie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria interstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit, *Ephes. iv. 11, 12, 13. Mat. xxviii. 19. 1 Cor. xi. 26.*

Sic è parvo semine crevit Ecclesia Christiana, in arborem, in sylvam: quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami sunt Ecclesiæ particulares, majores aut minores, quæ simul in trunco unitæ Ecclesiam universalem seu Catholicam constituent. Miremur interea vim divinam hujusce seminis, Christianæ religionis intelligo progressum & incrementa: quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia sibi subjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invalere

ere Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis: sed à plebeiis & piscatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitus confirmata, flexit in assensum & obsequium genus humanum: Renitentibus interea tam Judæis quàm Gentibus, Imperatoribus diu persequentibus, & oblucente Diabolo, furiisque infernis. Sed progrediamur.

DE Doctrinâ, Regimine, & Disciplinâ hujusce Ecclesiæ Christianæ præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Christianâ, dictum est in præcedentibus, *cap. 8. & 9.* Ad Regimen quod spectat, nullam instituit Christus formam singularem regiminis in Ecclesiâ: Sed eam constituisse videntur Apostoli, quam Episcopi cum suo presbyterio exercent, à primoribus Ecclesiæ sæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Ecclesiastici ita definitè & immutabiliter ab Apostolis constitutam existimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cum id exigit ratio manifesta aut necessitas. Varii modi & formæ administrandi, siue res Sacras siue Civiles, non sunt ipse finis & ultima linea rerum, sed mediâ sunt ad finem: ad pacem scilicet, pietatem & virtutem assequenda. Quodcumque ad hanc metam collimat, rectius & rarius aberrat, op-

timum id esto utrobivis imperium, sive ab uno, sive à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Ecclesiastici accommodatur plerumque ad statum Imperii aut Reipublicæ, ut eò melius coalescant, & suâ quasi cognatione arctiorem ineant amicitiam: sese suffulciant, corroborant, juvëntque mutuâ ope & autoritate in commodis & salute populi sibi commissi procurandis & promovendis. Ut *vitam degamus* (quod utriusque scopus est) *tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honestate.*

Ad regimen & præfecturam Ecclesiæ spectat, ut suprâ innuimus, ordinatio ministrorum in sacris, sive consecratio. Quum Sacerdotium Christianum non sit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quisque pro impetu animi sui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Ecclesiâ officium & auctoritatem sibi assumat, ne spretis legibus decori oriatur confusio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmisso examine, præpositis Ecclesiæ maximè idonei videbuntur ad tantum munus suscipiendum; id Christus dedit Apostolis, Apostoli suis successoribus, atque alii deinceps aliis. Æquum est etiam & rationi consentaneum, ut hõc modo approbati, solenni aliquo ritu in novum illum ordinem & ministerium

rium cooptentur. Christus inauguratus est ad munus suum obeundum descensu Spiritûs Sancti, formâ visibili, omnis unctionis sacerdotalis complemento. Apostoli consecrati sunt à Christo, afflatu aut anhelitu: & postea delapsu Spiritûs Sancti sub specie lingularum ignearum. Apostoli autem consecrârunt alios ad hoc sacrum munus, impositione manuum, ut olim à *Mose* factum est, *Num.* xxvii. 18, 19, 20. *Deut.* xxxiv. 9. Idemque mos, adhibitis precibus, etiamnum obtinet in Ecclesiâ. Hic est ordo receptus & laudatus: quod si verò, pro mutabili & incerto rerum humanarum statu, in hoc aut illo casu, observari nequeant hæ regulæ, cedendum est necessitati, quæ omnem legem superat: atque iis utendum modis & mediis, quibus quàm proximè finis præcipuus institutionis Christianæ attingi poterit. Electiones, ut & modus disciplinæ in nonnullis, ab initio erant magis populares: quæ sensim, ad vitandam confusionem, ad præpositos Ecclesiæ sunt devoluta.

SPECTAT etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis: Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis: sed pro diversâ Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent

Mat. iii.
16, 17.
Act. x. 38.
Joh. xx.
21.
Act. ii. 2.
1 Tim. iv.
14.
2 Tim. i. 6.
Act. xiii. 3.

habent limites. Solet hîc agitari quæstio de potestate convocandi Synodos & conventus Ecclesiasticos: utrùm ea spectet ad Magistratum Civilem vel ad præpositos Ecclesiæ. Manifestum est, in primævis Ecclesiæ sæculis sub imperio Ethnico hanc potestatem exercuisse Ecclesiarum præsides: mutato autem Imperio in Christianum, eandem exercuisse Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione transierit hoc jus à sacrâ ad sæcularem potestatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujusvis Concilii generalis concessione: sed, opinor tacito Ecclesiæ consensu, ad conservandam pacem & concordiam inter utrumque statum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hîc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Ecclesiasticas, & penès eosdem erat vis coerciva: proinde ut affectus humani suasere hunc concentum, ita etiam pacis studium, ne duæ potestates Legislativæ sibi invicem obluetarentur: aut mali Cives viderentur aut mali subditi Clerus Christianus. Interea, siquid jusserint statuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam insignem religionis Christianæ cessurum est, non deferenda est causa, sed conveniendum pacificè & deliberandum de salute religionis Christianæ, etiam injussu Magistratûs.

gistratûs. In extremâ enim necessitate jus primævum reviviscit.

Huc etiam referri diximus ordinationem rituum sacrorum in rebus aliàs adiaphoris. Sed ritus illi adscriptitii, pauci sint oportet & modesti: Pauci, ne exterioribus nimis occupati, ad sanctitatem internam animum minùs intendamus: Modesti etiam, ne fastidium pariant, aut superstitionis fiant semina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari potest jus *Ligandi & Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodiùs referuntur ad Disciplinam Ecclesiasticam & Censuras, de quibus jam nonnulla sunt dicenda.

POTESTAS puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenus ad omne genus regiminis: sed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil est Ecclesiæ cum pœnis corporalibus, sed æquum esse videtur, ut penès sit rectores & præpositos Ecclesiæ sacris peragundis aut participandis interdicere, quoad fieri potest, aut à suo cœtu amovere viros nefarios & profanos. Absque hâc disciplinâ, his pœnis, conservari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hâc modo interdicti aut amoti fuerint secundùm leges receptas, latam sententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remissâ causâ, si-
quid

Heb. xiii.
17.

quid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei iudicium, ἀπροσώποληπτον & infallibile. Neque minùs penès est eosdè præpositos, vinctos his censuris, cùm illis visum fuerit, liberare & absolvere.

SED est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessarii. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confitentes & pœnitentes absolvere posse à peccatis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœlis, quæcunque debito modo remiserint in terris sacerdotes. Eàmque absolutionem sacerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis periculosum fore, si non funestum. Hæc cautè intelligenda sunt, ne in errores incidamus. Constat primò non esse penès sacerdotem aut hominum quempiam, suâ autoritate peccata remittere: Neque remissionem efficacem pendere à conditionibus externis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ. Quæ si adfuerit, remittentur peccata, siue sacerdos absolvat peccatorem, siue non. Et si non adsit, quicquid dixerit feceritve sacerdos, manent irremissa. Proinde aut frustranea videtur, aut superflua absolutio sacerdotalis. Versùs impœnitentem est frustranea, & verè pœnitentem versùs est superflua

Ezek.
xviii. 22.
& xxxiii.
14, 15, 16.
Luc. xv.
18, 19,
&c.

flua & supervacanea. Quapropter consultius esset, ut mihi videtur, ab his abstinere formulis absolutionis, quæ spem fallacem, fiduciam inanem, & consolationem delusoriam animis hominum sæpe ingenerant. Nonnunquam etiam populus, præviso hōc remedio, licentiam peccandi sibi facilius indulgent. Id licet autem expeditque, pœnitentibus exponere promissa Dei de remissione peccatorum verè contritis. Et si fortè crimen aliquod secretum ad levandam conscientiam liberè confessi fuerint, laborantibus succurrendum est charitate, consilio & prudentiâ Christianâ, ut de misericordiâ Dei non desperent. Denique, si quis æger, animo aut corpore, requisierit hanc absolutionem, veluti quoddam anodynum, præmissâ pœnitentiâ non est illa dene-ganda. Valeat ad suam consolationem quantum valere potest, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœniten-tes, & absolutionis hypotheticæ. Absolutio autem judiciaria sacerdotis si penitus ablata esset (præter illam quæ in restituendis excom-municatis exercetur) id quidem nihil obfutu-rum existimo religioni Christianæ. *Hieron.* in *Mat.* xvi. ad illa verba, *Dabo tibi claves.* Hunc locum Episcopi & Presbyteri non intelli-gentes, aliquid sibi de Phariseorum assumunt

supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quaeratur.

AT inquires, Christus dedit suis Apostolis hanc potestatem solvendi & ligandi, remittendi aut retinendi peccata: ut patet ex dictis ad Petrum, *Mat. xvi. 19. Tibi dabo claves regni coelorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in coelis: & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in coelis.* Dein ex dicto Christi post suam resurrectionem ad omnes Apostolos, *Joh. xx. 23. Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.* Addunt nonnulli locum tertium, *Mat. xviii. 15, 16, 17.* Sed de privatorum litibus aut injuriis illuc agitur, iisque componendis: ut repetitis admonitionibus injuriosus ad sanam mentem reducatur, & qui injuriam passus est se officium suum explēse demonstret. Non temere adeundum erit forum Christianis, *Mat. v. 25, 40.* Nec certandum coram iudice infideli, *1 Cor. vi.* Si quis ē Fratribus, inquit Christus, injuriam tibi inferet, admone eum amicē & privatim. Dein, si minū8 profeceris, coram testibus: denique si obstinaverit, coram Ecclesiâ aut publico conventu. Quod si neque justitiæ neque pudoris eum tangat ratio, post ultimum tentamen

tamen, fuge istum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei judicio relinque. Sed de causis aut censuris delictive in Ecclesiam commissis, quantum video, nihil hinc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

Hæc loca præfata primò, si libet, in genere: dein seorsim expendemus. Dico primum in genere; nullum oportet sensum huic aut illi loco, nullam interpretationem affingere, quæ rationi claræ, atque aliis sacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut suprâ diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? si de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis sunt remissa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: frustra pronuncias, *Absolvo te.* Nec Deus eorum peccata remittet, nec, Deo invito, penes est hominum quemcunque ea remittere. Hoc dictat ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quum ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem salutis Evangelicæ & remissionis peccatorum necessariam, *Mat.* iii. 7, 8, &c. *Luc.* iii. 3. & xxiv. 47. *Act.* iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 *Pet.* iii. 9.

His præmissis, Quid de usu clavium dicendum sit, & de illâ phraseologia *ligandi & solvendi*, quâ usus est Christus, paucis examine-mus. Non occurrit aliàs, quod sciam, in sa-

cris literis hæc dictio, sed in scriptis Talmudicis sapissime, ut à viris doctis ostensum est: unde apparet esse locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbinicos, potestatem, aut usum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum sit, secundum eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hac origine deducunt dictum Christi, non nisi parem ei vim & significationem attribuunt: nempe quòd his verbis Christus dederit Petro, & sub ipsius nomine cæteris Apostolis, authoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum sit secundum Legem Christi, aut in novâ lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quasi clavi, regnum cœlorum, aut januam regni: Ita constituti sunt Apostoli, abeunte Christo, Legislatores Vicarii, aut ipsius Legis interpretes authentici, morum & doctrinæ Censores infallibiles: ut ex ore ipsorum, documentis, decretis, sententiis, addiscerent Christiani Profelyti, quatenus abolita fuerit Lex *Mosis*, quatenus observanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus sæpius incidebant quæstiones sub initio Evangelii ab Apostolis resolvendæ: ut ex Actis Apostolorum & Epistolis manifestum est,

Mat.
xxviii. 19.
20.
Joh. xx.
21.

est, *Act. x.* 13, 14, 15. & *xv.* 20. & *xxi.* 24. *Gal. ii.* 14. De Circumcisione, de Idolothytis, de Diebus festis, aliisque similibus: quæ adhæserunt aliquatenus Christianis Judæizantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus suis antiquis nondum penitus excussis. Non consulendi sunt in posterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ab ore vestro, autoritate & definitionibus, inquit Christus, pendeat regula licitorum & illicitorum; & in his definiendis sæpius & diutius versati sunt Apostoli, ut ex eorum scriptis patet. Neque facilè mihi persuadeo Christum hîc usum esse phraseologiâ penitus novâ, nec apud gentes nec Judæos * receptâ, quamque ideo non intellecturi essent, ad quos allocutus est, sui Discipuli primarii.

Vid. Mat.
xxiii. 4.
& 13.
& Luc. xi.
46, 52.

AD locum secundum quod spectat, *Joh. xx.* 23. de remittendis aut retinendis peccatis hîc clarior fit mentio. De quâ re, si rata habeantur quæ superius dicta sunt, eorum interpretationem oportebit sequi, qui hanc potestatem Apostolis solummodo concessam statuunt: utpote qui errare non poterant in discernendis

---

* Mos erat apud Hebræos, cùm alicui potestas dabatur, Legem & Prophetas interpretandi, clave datâ, quasi in possessionem muneris mittere. Grot. ad Luc. xi. 52.

spiritibus

spiritibus hominum, verâque & fictâ pœnitentiâ dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc sensum collimare videntur, *V. 22. Cum hæc dixisset Apostolis Christus, afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, &c.* Ita cohærent verba; nec dubitandum esse censeo, majorem Apostolis in hac re, ut in aliis multis, concessam esse potentiam & auctoritatem, quàm hodiernis Evangelii ministris quibuscunque. Qui corda hominum inspicere, sanare ægros solo verbo, aut tactu, aut umbrâ potuerunt, & resuscitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis auctoritatem singularem eos exercuisse. Quum Christus sanavit Paralyticum, dixitque timido, *Confide Fili, remissa sunt tibi peccata tua*, Scribæ & Pharisei obmurmurabant, dicentes, *Quis est iste, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* Quibus ita respondit Christus, *Utrum est facilius, dicere, remissa sunt tibi peccata: aut dicere, surge & ambula? Ut autem sciatis Filium hominis auctoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, tibi dico, surge, & sublato lectulo tuo, abi domum tuam; is autem illico surgens in conspectu eorum, sublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum suam, glorificans Deum.* Tu, qui,

Mat. ix.
Luc. v.

qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequenter, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minùs id poteris, memento, nihil temere tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolicâ, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum fixum, in quo tandem requiescere oportet, nisi forsan reviviscant miracula.

SED in præfatis Christi verbis ad Apostolos duo mihi contineri videntur: Primum est generale, atque omnibus Evangelii ministris unâ cum Apostolis commune, nimirum ut prædicent verbum *Reconciliationis & Remissionis peccatorum* in nomine Christi. Ita S. Paulus ipsum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *ministerium reconciliationis*: quo scilicet homines Deo, remissis peccatis per Christum, reconciliantur: sed nullâ factâ mentione absolutionis privatæ, 2 Cor. v. 18, 19, 20. Pari- ter apud S. Lucam verba Christi in cælum migraturi, ad Apostolos habita, hâc modo leguntur, *Dixit eis, ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine resipiscen-*
tiam

tiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum, Luc. xxiv. 46, 47. Hæc declaratio remissionis peccatorum per Christum est officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubio in verbis Christi includitur. Sed est aliud præterea, ut mihi videtur, Apostolis peculiare, atque iis qui dono διακονῶν πνευμάτων pollebant, scilicet authoritativa potestas remittendi peccata in hoc aut illo homine, prout illis innotesceret animi ipsius status interior, verusque erga Deum affectus.

REM paucis dicamus. Data est aliquibus in Ecclesiâ ministris potestas remittendi peccata: Quibus data sit, quæritur? An Apostolis tantum, vel pari jure eorum in Ecclesiâ successoribus, continuatâ serie ad hodierna usque sæcula: Nos in eâ sumus sententiâ, potestatem illam, quatenus est judiciaria & authentica, Apostolis tantum concessam esse: neque exerceri posse hodie à quibuscunque Ecclesiæ ministris. Facultas discernendi Spiritus, & efficiendi miracula hanc authoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde charismatis subductis vel intermissis, unâ desit illa potestas, suis nimirum indicibus, autoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum

ctum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacisque poenitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transentem aut permanentem.

Hæc de remittendis peccatis dicta sunt. Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ita intelligas, ut nullius remittantur peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probique. Sin potiùs ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tam remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hîc paulisper, inspicienda est vis & ratio.

ECCLESIAE censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Schismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi poenitentes, & denique contumaces. Adversus Flagitiosos utinam severior esset & magis aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosiùs exercita quàm cernere est hodie. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiunt à doctrinâ Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum antistites,

stites, ac si in his verteretur cardo religionis: sed ad mores castigandos & pietatem tuendam potissimum instituta est Disciplina Ecclesiastica, tam apud Judæos quàm Christianos. Idolatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, poenæ & infamiæ metu coercere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulsi, parum metuenda esset in cæteris opinionum diversitas. Denique, qui propter scelera & flagitia rite admoniti tandem è communione Christianâ ejecti fuere, sine reditu aut animo redeundi, pro desertis, derelictis, & tantum non desperatis habiti sunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immerito dici possunt.

SCHISMATICI habentur vulgò, qui se ultro separant à communione Ecclesiæ, & seorsim à publico conventu, aperte aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione malâ sæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à causis non injustis: ut ab Ecclesiis reformatis factum est, cum à Pontificiis recessere. Quærendum idcirco, quid sit quod schisma vel separationem faciat illicitam & criminolam. Ut discessio ab imperio Principis

cipis dici solet *Rebellio*, ita discessio ab Ecclesia nomen habet *Schismatis*: Sed culpa quandoque est ex parte Principis, aut ex parte Ecclesiae, quando causas praebeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tam à Principe, quam Ecclesiâ, æquo animo, ob pacis studium: (Hoc virum Christianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque spe lucri, aut affectibus privatis quibuscunque abduci aut avelli à communi societate & obsequio. Mala etiam publica nonnulla sunt dissimulanda, excusanda alia, alia denique proviribus ferenda. Sed distinguendum est, ne prorsus obtupescere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cum eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultra non possint, ab oppressis humeris sunt excutienda. Et quoad Ecclesiam (de qua hæc agitur præcipue) qui fundamenta religionis evertunt, qui Idolatriam aut scedam Superstitionem in Dei cultum invehunt, qui absurda & repugnantia humanis sensibus pro articulis fidei Christianæ oberudunt, nã illi sunt verè schismatici, atque omnibus censuris digni. Alteri autem qui sese retrahunt ab hac communione, non ali-

ter faciunt quàm qui à contagiosis aut pestiferis fugiunt. Pendet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tam qui dicendi sint Schismatici, quàm quibus censuris onerandi. Ad Hæreticos progredimur.

De vel.
Virg. c. 1.
princ.

QUODCUNQUE *adversus veritatem sapit*, inquit Tertullianus, *erit hæresis, etiam vetus consuetudo.* Antiquitas non mutat verum in falsum nec è contra. *Nec hæreses tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoscunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falsum, dignoscemus? Imprimis ratio clara & evidens est index universalis. Huic quæcunque repugnant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacra Scripturæ sensu, aut fidei Christianæ dogmatibus. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacra Literæ nusquam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciâtve Ecclesia regnatrice, extra crimen hæreseos id constituitur; nec tantùm innoxium est, sed pro purâ veritate Evangelicâ firmiter est retinendum. Interea suus debetur honos Antiquitati, suis Patribus, suis Conciliis Ecclesiasticis: sed omnes omni-
um

um vires, fidem, auctoritatem unâ complectitur * Scriptura Sacra.

PRÆTEREA, Symbolum Apostolicum haberi solet *κρησιον* & quasi tessera *ἐκδοχῆς*, recte de doctrinâ Christianâ sententiæ, spectatæ & probatæ fidei. Ita Tertullianus loco præmemorato, *Regula quidem fidei*, inquit, *una est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem.* Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei. In his consistamus immobiles: qui verò multiplicant auctitanæque dogmata ad fidem & salutem (secundum eos) necessaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ita materiam ansamque præbent cavillantibus, & dilacerandi Ecclesiam per schismata & secessiones occasionem.

De ve-
land.
Virg. c. 1.

HERESIS, quatenus distinguitur à schismate, est affectus animi, ut ita dicam, incognoscibilis: præter soli Deo, aut hominibus à

* Cyprian Epist. 63. *Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audire.* Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. *Hoc non minus in Theoreticis quàm practicis verum est.* Vide S. Augustin. contra Max. Arrian. & de Unit. Ecclesiæ c. 3. contra Donatist. & 18. & 8. Epistol. Citat. ab Hooker. p. 119, 120.

Deo inspiratis. Non definitur in sacris literis, & prout solet definiri, semper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, nisi forsan se prodat moribus pravis aut seditiosis, vel dogmata spargant Hæresiar-
 chæ quæ eò tendant manifestò. Si planè fa-
 natoci sunt, mihi videntur amandandi ad hos-
 pitia insanorum, donec deferbuerit & sese de-
 spumaverit iste æstus sanguinis, & ad sanam
 mentem redierint. Præterea, distinguendum
 est inter authoritatem Apostolicam & hodie-
 nam in censuris infligendis. Ab Anathematis
 abstinendum est hodie, ut mihi videtur, cum
 ad potestatem infallibilem id spectet. Ne sæ-
 viant tantopere, credantve censores Ecclesia-
 stici se detrudere posse ad Tartara quos pe-
 runt suis fulminibus, nec ab Ecclesiæ Catho-
 licæ communione internâ, & connexionione cum
 Christo capite sejungere, modò sic perculsi ex
 mero amore Dei & veritatis suis sententiis ad-
 hæreant, *Act. iv. 19. 1 Cor. ix. 16.* Apostoli
 censuris & increpationibus suis, non animos
 solum, sed etiam corpora ferire potuerunt,
 morbis afficere aut etiam morte, & Satanæ
 vexandos tradere quos devoverant. Et per
 hæc effecta vim dedere manifestam latæ sen-
 tentiæ; cum verò nihil efficit sententia, quid
 aliud est Anathemata spargere quàm in vacuum
 aërem

*Act. v. 5.
 & xiii. 11.
 & 1 Cor.
 v. 5.
 1 Tim. i.
 20.*

aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus
in proposito.

SUCCEDUNT considerandæ *Lapsorum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districtè. Non enim describuntur jure aliquo divino, sed pendent à prudentiâ Christianâ & à constitutionibus Ecclesiæ, quæ pro ratione locorum & temporum sunt mutabiles. Dum stetit Ecclesia à Magistratu separata, utpote Ethnico; nec ulla aliunde suppetias accersere potuit; cavendum sibi duxit legibus severis in Lapsos & relapsos, quò magis terrorem incuteret Apostatis, aliisve qui à fide aut moribus Christianis desciverant. Pœnitentium publicorum *Exomologesis*, qualis fuerit apud Antiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum est ex Tertulliano, Cypriano, aliisque. Sed alia est

* Constituitur, dict. Apostol. I. 2. c. 27. Aliquoque si aliquis peccatorum immo-
ratur, et sic eo amantius iterum eis et aliis: orationemque in malitiam depo-
nens immo et emendatorem. Insuper quippe iniuste à quoquam occisus, apud
Deum requiescat in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperam
suis excommunicatus. Dein alterum dictum, i maliciose interpreti ei re-
ponitur si aliquis contra curiam fuerit, Reveretur maledictio in ipsius caput
qui eam iniuste emisit. Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: Sape
finis divina providentiæ, per nonnullas nimidem turbulencias carnalium ho-
minum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros.
Quam consummeliam vel injuriarum cum patientissimè pro Ecclesia patularint,
neque ullas novitates vel schismatis vel heresis moliti fuerint, docebant ho-
mines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo servandum
sit.

hodie

hodie rerum facies & status Ecclesiæ. Quousque revocari debeat quæ jam exolevit, quomodo & formâ exercenda sit hæc disciplina, magni consilii res est. Cavendum ne tyrannidem affectare videamur in fontes & poenitentes: Nec Christianos à peccato magis, quàm à poenitiâ, commisso peccato, deterreamus. Ex utrâque parte opus est prudentiâ, tam in sanandis vulneribus quàm in præcavendis. Sed ablata culpâ verè & solidè, unâ tollitur poena: nec fictitiis indulgentiis, aut fictitio Purgatorio, crimen aut poena criminis eluitur.

DEINQUE quod spectat ad *Contumaces*, ita dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non comparent: vel lata sententiæ non obtemperant, cum ad jurisdictionem ejus, cui negant obsequi, pertinent. Vides hæc involvere jura humana, quæstiones & disceptationes fori, quæ non sunt hujus loci. Decet utique virum Christianum in omnibus pacificè & modestè se gerere, sive in causâ defendendâ, sive in poenis subeundis. Ita tamen ut nemini non liceat, privilegia sibi per leges indulta conservare. Nec minùs iniqui sunt, qui alterius invadunt jura, quàm qui non parent mandatis licitis.

Hæc

HÆC breviter diximus de regimine & disciplinâ Ecclesiæ; in quibus exercendis probatur & spectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præsent. Nobis enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodiùs in Lege unius populi & gentis, nec perpetuò permansurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facile esset unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tam incuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterisque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii; omni denique mundi ætati, quæ sensim à pueritiâ ad maturitatem provehitur. Hæc alios atque alios modos & temperamenta postulant, ut in singulis finem ultimum assequamur, pacem nempe, ac pietatis & virtutis incrementa. Semper retinendum & revolvendum animo dictum Apostolicum, πάντα ἐνσχημόνως, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω. Quæ regulæ cùm generales sint, vides multa permissa aut relicta

E e

judicio

judicio sapientum & præpositorum Ecclesiæ : ut eorum consiliis, ita, pro re natâ, attemperetur rerum externarum ordo & administratio, ut *Graviora Legis* Christianæ facta testâ semper maneant, & evitentur offendicula quoad fieri potest: servatis ubique rationibus Honesti & Decorî. In his exterioribus dissentiunt nonnunquam Concilia à Conciliis, Synodi à Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione Ecclesiæ pro variis locis & temporibus; modò id semper in animo habeant, non ut acquisite sibi opes & dominationes tueantur, sed ut ad veræ pietatis augmentum & animarum salutem omnia digerant & disponant.

NEQUE miremur hæc omnia non fuisse constituta ab ipso Christo antequam terras deseruit. Neque enim opportunum id fuisset, nondum promulgato aut invalescente Evangelio. Hoc Apostolis incubuit primò, dein subsequentibus Ecclesiæ præfectis, congruenter praxi & regulis Apostolicis. Apud Judæos quorum supra meminimus, non constituta fuit à Mose disciplina Ecclesiastica, sed à Synedrio postea, multis à Mose sæculis. Rectèque observatur à viris doctissimis, *Systema Ecclesiasticum* in Religione Christianâ plerumque imitari probata instituta Judæorum, Synedrii ac Syna-

Synagoga. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diocesium factæ sunt plerumque secundum Imperii Romani divisiones. Præterea quanquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus supra, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exequabantur, Regimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercuere: eademque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eadem vi & effectû quoad censuras, sed magis minùsve prout vigerent *διατάξεις πνευματικῶν*. Denique in constitutione Ecclesiæ Christianæ & ipsius œconomia nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apostolis quàm vir prudens definiturus esset. In his autem administrandis, Distinguendum est semper inter ea quæ sunt juris Divini, atque ea quæ juris sunt tantum Ecclesiastici, adeoque humani:

* Conc. Trull. can. 38. τοῖς πολιτικοῖς ἢ &c.

quæque proinde pro locorum, temporum rerumque circumstantiis identidem mutari solent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob solam pompam lucrùmque sacerdotii augenda, sed ut obviàm eatur vitiis sæculi malisque moribus, aut etiam (quod sæpius accidit) succrescenti superstitioni. Ut gliscentem malitiam reprimant & religionis Christianæ sint quædam munimenta. Eo nempe consilio, proposito, & destinatione ordinanda sunt Ecclesiastica, ut abscissis superfluis & incommodis, suffectisque, si desiderantur, aptioribus, (sive sit in ritibus, sive in disciplinâ) status religionis externus ad sanctitatem internam promovendam semper adaptetur.

HIS observatis, haud æquum esset hodie externa omnia ad formam Ecclesiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum statu aliter atque aliter temperandum est Ecclesiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus & institutis quæ jam transire, quasi immerita. In administrandis sacramentis non paucæ ceremoniæ & consuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptismo immersio, vel trina immersio: unctio, exufflatio & exorcismus, mellis & lactis gustus, & hujusmodi alia. In formulis & verbis baptizantis,

zantis, & in tempore, seriùs aut citiùs, baptis-
mi recipiendi non minùs variatum est. Pa-
riter in Eucharistiâ omissa sunt plura quæ pri-
dem erant in usu. Dabatur olim parvulis &
infantibus Hostia Eucharistica: Deferebatur
domi manducanda, vel amicis præbenda peri-
clitantes, moribundis, & nonnunquam, ut
vereor, mortuis. Pane azymo utuntur alii,
alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto,
nec indignamur: Præterea Agapas colebant
veteres, convivia Christiana Eucharistiæ an-
nexa: idque temporibus Apostolicis & subse-
quentibus. Dein Osculo sancto vel osculo
charitatis salutabant alii alios, finitis precibus
vel peractâ Eucharistiâ: quam quidem quoti-
diè celebrabant. A sanguine & suffocatis ab-
stinencia diù obtinuit in Ecclesiâ: idque, ut
credebant, vi instituti Apostolici. Circa jeju-
nia, eorum tempora, leges modòsque alii e-
rant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè in-
stabiles. Abolitus est ordo Diaconissarum.
Circa pœnitentiam publicam aut disciplinam
pœnitentialem plurima laxantur, commutan-
tur, aut prorsus abiere in desuetudinem. De-
nique in cultu solenni ordo, formulæ & modi
variant inter se, & diversimodè constituuntur:
Liturgiæ, officia, & gestus precantium: Die-
bus

bus Dominicis stantes orabant olim, nos genu flectimus: Atque * alia hujusmodi consilii res sunt ad usum & ædificationem ordinandæ.

HÆC summatim commentati sumus de statu Ecclesiæ Christianæ: quæ clariora fient, si de ipsius constitutione & autoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca insuper adjiciamus. Definiri solet Ecclesia Cœtus fidelium, vel fidem Christianam profitentium: idque rectè, sed specialius definiri potest societas voluntaria doctrinâ ritibusque sacris ab aliis distincta, ex instituto Christi, & sub Christo capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem, & constitutionem primam: id enim à voluntate hominum non pendebat: sed eousque voluntaria est, quatenus in hanc societatem nemo cogi possit, nec in eâdem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Christus, & religionis ab ipso constitutæ proprium est, ut solâ veritatis vi sibi

---

* Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat, tam singulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Ecclesiæ, ætatum & seculorum gradibus, intelligentia, scientia, & sapientia; sed in suo humanæ generis, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eadèmq; sententiâ. Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. Ipsa plenaria Concilia sæpe priora à posterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quo latebat, August. l. 2. de bapt. cap. 3.

viam faciat: nullâ vi externâ, nullâ poenâ istiusmodi adhibitâ, neque erga infideles neque inter Christianos. A suppliciis corporalibus abstinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius sunt ordinis & jurisdictionis, & ad Magistratum seorsim spectant. Lex Christiana non constituta est eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat distinctio, hæc in parte, juris civilis & sacri: Totum jus erat divinum, ut in Theocrasiâ. Hanc libertatem unius religionis Christianæ propriam esse dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis: Alieno sanguine madefacta crescat & propagetur eorum religio, nostro nostra. Vincant illi, ut Hostes; nos ut amici, monitores, consiliarii. Minis & metu mortis adigant alii serviles Animas in suum gregem, nos monstratâ viâ salutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur suademus, hortamur, & quodammodo propellimus: at solâ vi veritatis & propriæ suæ conscientiae stimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Christi, & cultores ipsius voluntarios. Nullâ vi utitur prout innuimus, præter suasoriâ & rationali, & in nullius provinciam sese ingerit. Non in bona aut vitam alterius, sunt enim Cæsaris: non in Conscientiam, est enim
folius

solius Dei. Neque tamen defunt Ecclesiæ sua jura: Eaque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primò, jura divina, à Christo & Apostolis constituta & confirmata. Qualia sunt jus prædicandi verbum Dei, & administrandi sacramenta: & ad hæc rite peragunda personas idoneas eligendi & designandi: Denique interdicens suis sacris nefarios & sceleratos. Secundò, jura socia: de quibus scilicet inter ipsos convenit in commune bonum Ecclesiæ; quæque, Magistratu non renuente, exercere possunt: modò sint innocua, nec libertati Christianæ dissentanea. Denique, jura politica: quæ à Magistratu & legibus, Ecclesiæ sunt concessa: Qualia, sunt multa circa redditus & libertates Ecclesiasticorum, circa disciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi constitutiones: cum aliis similibus, quæ alia atque alia sunt pro diversis locis & temporibus. Atque intrâ hos terminos consistere mihi videntur jura Ecclesiæ.

INTER jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Ecclesiasticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, sed prudentiâ humanâ instituuntur Comitia Ecclesiastica. Ita tamen ut in extremâ necessitate consulendum sit religioni Christianæ, ne labatur. De rebus
externis

externis ordinandis & œconomiâ Ecclesiæ in his conventibus usitatiùs deliberatur. At si quis de controversiâ finiendâ Concilium appellet, ipsius sententiæ (non prohibente principe) acquiescere debet, ut eâ de re lites publicas ultrâ non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quacunque parte steterit sententia Concilii: sed ad pacem conservandam ordinemque Res ita judicata pro ratâ habeatur appellanti, vel prematur postea silentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ semper ratione, æstimemus, res paulo altiùs est repetenda.

FUNDAMENTI loco ponatur, perire non posse funditus Ecclesiam Christianam, nunquam extinctum iri in terris. Nunquam reviviscet & dominabitur Paganismus aut Judaismus: Nunquam prævalebit Lex Mahometis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Christianæ professione. Hoc certum ratumque ex verbis Christi. Sed qui promisit se conservaturum Ecclesiam suam inextinctam, non itidem promisit eandem se conservaturum incorruptam; incorruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimo nos monent eadem Oracula Sacra futurorum scandalorum, Apostasiæ futuræ, Antichristi futuri: Eoque regnante

Mat. xvi.
18. &
xxviii. ult.

F f

corruptum

corruptum iri Ecclesiam, tam in fide quam moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuissem ab hac maculâ quamlibet Ecclesiam. Proh dolor! id quod maximè sacrum est in omni religione, & potissimum in nostrâ, desideratur maximè inter Christianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpatos. Atque ii ipsi qui se jactitant immunes ab omni errore in fide, improbitate & vitiis sunt maximè infames.

MALA Moralia, secundùm institutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo sunt odiosa: Spiritumque Dei offendunt, contristant, abigunt aut extinguunt. (*Ephes. iv. 30.*) adiutumque ad veritatem intelligendam mentemque Christi præcludunt, *Joh. iv. 14. & vii. 17.* Quo minùs credibile est Spiritum veritatis habitare inter malos.

AD Doctrinam quod spectat, neque hanc eliquatam penitus, & ab omni fæce & admistione puram esse arbitror in quâvis Ecclesiâ particulari: sed in his quàm illis multo minùs aberratur, in paucioribus nimirum & levioribus. Si de Ecclesiâ universali instituatur quaestio, ipsius sententia non aliter investigari potest quàm in Concilio Generali: Quumque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iisdem ferè viris compositum sit, quibus
constant

constant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iidem affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt sapientiores aut inerrantes. Sententiæ Conciliorum, five majorum five minorum, nihil aliud mihi videntur quàm consulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propositis. Quibus suus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in sacris dogmatis recipiendis, ultima Judex est Conscientia cujusque, Deo sinceritatis teste. Doctores aut cætus Doctorum errare possunt, atque fœnum aut stipulam super-ædificare, (1 Cor. iii. 12.) res inanes & combustibiles. Id * firmum fixumque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apostolicis) Tribunal Infallibile: Nihil paris authoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis: five sit definitio Concilii, siye Traditio quæcunque inscripta: Nec ita obligari conscientiam quorumvis hominum placitis, ut non supersit in privatis *Judicium discretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut constituunt veritatem quicunque conventus Ecclesiasti-

---

* *Αὐτὸ γὰρ αὐτοὶ τῶ Θεοῦ πνεύματι μάθητι καὶ νοῦν ἔχουσιν.* Quod inquit addendum sit sacris literis in re fidei. Cyril. Catec. 4. m. p. 30. huc transfer si bene congruunt.

ci, nec procudere possunt novos Fidei Articulos, sed tentant pro viribus veritatem invenire, fidemque primitus datam rectè exponere. Quum verò non sint *ἀντίστοιχοι*, æquo examini subjiciendæ sunt eorum sententiæ, constitutiones & decreta. Et si fortè reperiantur Sacris Literis adversa, aut manifestæ rationi, his re-fragantibus nullius obligant conscientiam.

PRÆTEREA, Horum conventuum si respiciamus indolem & affectus, sequuntur plerumque inclinationes temporum & personarum. Agitantur quæstiones huc illuc privatis partium studiis, & definiuntur maximopere ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hæctenus Imperatoria aut Pontificia, & in utrisque quantum valuit factio, discas malle ex rerum ipsarum historiâ, aut aliorum animadversionibus, quàm ex nostris. Benedictum est olim ab Apostolis, utputà errori non obnoxiiis, *Ita visum est Spiritui Sancto & nobis*: Sed cùm pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, simulatâ auctoritate luditur in re seriâ, & nomen Dei prophanatur cùm placitis humanis inscribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tam à vi externâ, quàm à partium studiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Ecclesiasticum legitime convocatum & sub æquis conditionibus:

bus: A viris probis, sapientibus & verè Christianis compositum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo sincerè & audacter proferunt & profitentur: Hujusmodi cœtus augusti quis non pronus veneraretur judicium? Sed hujusmodi cœtum à temporibus Apostolicis Sol nondum vidit in his terris; an visurus sit unquam, nescio. Interea donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, sit tibi Concilium Prophetarum, Evangelistarum, & Apostolorum chorus: Eorum decreta & constitutiones evolve, hos sequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò sint aperti vigilésque oculi: nec offundantur animo, ut sæpius solet, à cupiditatibus mundanis caligo & nebulæ. His regulis præpositis, unicum est ad salutem necessarium, *Sinceritas*: & qui sub hâc includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora sunt ad salutem requisita.

Ephes. ii.
20, 21, 22.

---

* *Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hæreticum, aut omnis Christi discipulus erit Hæreticus.* Facund. Hermian. l. 12. c. 1.

Qui

Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurium. Sed qui fidelis est in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immisit, plus dedit cæteris, judicante Christo. Pro voluntate & viribus aestimatur opus cujusque, non pro mole & magnitudine tantum. Ita qui Deo loquenti & revelanti credit, & quicquid noverit ipsius esse verbum firmâ fide amplectitur, is complexim & implicitè & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitus revelantur: & speciatim ac explicitè hoc aut illud dogma, quàm primum quærenti innotuerit id esse Verbum Dei. Deus non tam respicit numerum articulorum quibus fides adhibetur, quàm dispositionem animi quâ creditur, & quos ferat fructus illa fides. Denique, nihil valet fides absque fundamento & fructu, & nullum est certum fidei fundamentum præter Verbum Dei, nec fructus finè obedientiâ illi debitâ. Atque his adhaereamus.

TANDEM ut claudamus omnia, non diffundendum est in his Ecclesiasticis, quæ prudentiæ Christianæ magnâ ex parte commissa sunt, nonnunquam occurrere locos nodosos & casus ferè inextricabiles, ubi omnem prorsus errorem

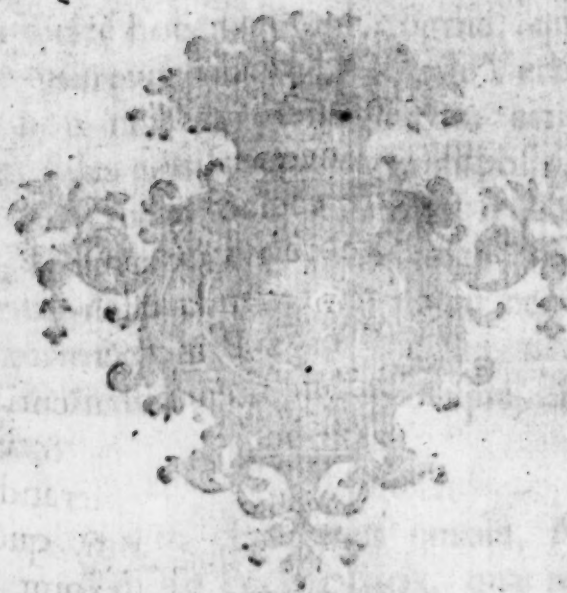

effugere non tam penès nos est, quàm à magnis præcavere. Sed idem accidit non raro in cæteris rebus humanis: In quibus non pauca sunt mala insanabilia, & dubia insolubilia. Et quemadmodum è malis minimum, ita è dubiis minus dubium Prudentis est eligere. Adhibitis semper in consilium & iudicii regulam Literis Sacris, Conscientiâ purâ, & Christianæ religionis indole & fine ultimo. Hæc hæctenus.

FINIS.

MUSEVM
BRITANNICVM

FINIS